

**KIELIRESURSSIT JA NIIDEN VÄLISET SUHTEET
PAJALAN JA PYKEIJÄN KIELIMAISEMISSA**

Pro gradu -tutkielma
Mirka Alanen

Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomen kieli
Joulukuu 2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Alanen, Mirka	
Työn nimi – Title Kieliresurssit ja niiden väliset suhteet Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa	
Oppiaine – Subject suomen kieli	Työn laji – Level pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year joulukuu 2012	Sivumäärä – Number of pages 124 s. + lähteet
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan Pajalan ja Pykeijän kylteissä esiintyvien kieliresurssien muodostamia kielimaisemia. Tavoitteena on selvittää, millaiset kielimaisemat kieliresurssien käytön perusteella Pajalaan ja Pykeijään muodostuu. Lisäksi tutkielmassa selvitetään Pajalassa esiintyvistä vähemmistökielistä meänkielen ja Pykeijässä kveenin kielen käyttöä kielimaisemissa. Vähemmistökielten kohdalla tarkastellaan niiden asemaa ja suhdetta muihin kielimaisemissa käytettyihin resursseihin nähden. Tarkastelussa korostuu erityisesti meänkielen ja kveenin kielen suhde molemmille läheiseen sukulaiskieleen suomeen. Yksi tutkielman tavoitteista onkin selvittää, miten nämä kieliresurssit rakentuvat omiksi kielikseen Pajalassa ja Pykeijässä.</p> <p>Pajala on pieni pohjoisruotsalainen kunta ja Pykeijä pieni pohjoisnorjalainen kylä. Tässä tutkielmassa tarkasteltavat kielimaisemat siis sijoittuvat näiden paikkojen keskusta-alueille. Tutkimusaineisto saatiin Pohjoinen monikielisyys -tutkimusprojektilta, joten myös tämä työ on osa kyseistä projektia. Aineisto koostuu 406 valokuvasta, joissa esiintyy yhteensä 255 kylttiä. Aineistoa käsitellään pääasiassa kielimaisematutkimuksen laadullisin menetelmin.</p> <p>Tutkielman teoreettinen ja analyttinen viitekehys rakentuu siis pääasiassa kielimaisematutkimuksen varaan. Kielimaisematutkimus suhteellisen uusi monikielisyystutkimuksen suuntaus, joka perustuu julkiseen tilaan asetettujen kylttien tarkasteluun. Tässä työssä kylteistä tutkitaan muun muassa sitä, ovatko ne yksi- vai monikielisiä ja virallisia vai epävirallisia. Kielimaisematutkimuksen lisäksi tutkielmassa hyödynnetään kieliekologiaa ja neksusanalyysia. Näiden lähestymistapojen kautta hahmotetaan kieliresurssien esiintymistä ympäristöissään sekä kielenkäytön mikrotasojen ja yhteiskunnan makrotasojen välisiä yhteyksiä. Yksi tämän sosiolingvistisen tutkielman keskeinen lähtökohta on myös kielenkäytön ja monikielisyyden ymmärtäminen kontekstisidonnaisina ja sosiaalisen toiminnan tuottamina ilmiöinä. Tähän liittyen kielet nähdäänkin joukkoina resursseja, joista sosiaaliset toimijat valitsevat käyttöönsä sopivimmat tilanteen mukaan</p> <p>Tutkielman keskeisimpiä tuloksia on, että Pajalan kielimaisema koostuu alueen valtakielestä ruotsista, vähemmistökielistä suomesta ja meänkielestä sekä vieraista kielistä englannista, saksasta, ranskasta ja saamesta. Pykeijän kielimaisema puolestaan koostuu alueen valtakielestä norjasta, vähemmistökielistä suomesta/(kveenistä) ja saamesta sekä vieraista kielistä englannista, ranskasta ja venäjämästä. Meänkielen ja kveenin kielen osuudet kielimaisemissa jäävät varsin pieniksi, eivätkä ne nouse kielten välisissä hierarkioissa kovin korkealle. Niitä on myös hyvin hankala erottaa suomen kielestä. Niinpä kieliresurssien määrittämisessä keskeiseen asemaan nousevat erilaiset kontekstuaaliset tekijät.</p>	
Asiasanat – Keywords monikielisyys, kieliresurssit, kielimaisema, kieliekologia, neksusanalyysi, vähemmistökielet, meänkieli, kveenin kieli, kyltit, Pajala, Pykeijä	
Säilytyspaikka – Depository Fennicum	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. VÄHEMMISTÖKIELET PAJALASSA JA PYKEIJÄSSÄ	5
2.1 Meänkielen ja kveenin kielen lähtökohtia	5
2.2 Meänkieli	6
2.2.1 Meänkielen taustoja	6
2.2.2 Meänkielen ominaispiirteitä	8
2.3 Kveenin kieli	10
2.3.1 Kveenin kielen taustoja	10
2.3.2 Kveenin kielen ominaispiirteitä	12
3. TEORIATAUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET	14
3.1 Monikielisyys ja kieliresurssit	14
3.1.1 Monikielisyystutkimuksen lähtökohtia	14
3.1.2 Kieliresurssit ja -repertuaarit	17
3.2 Kielimaisematutkimus	19
3.2.1 Kieliekologia ja kielimaisematutkimus	19
3.2.2 Kielimaisematutkimuksen lähtökohtia	21
3.2.3 Kyltit kielimaisematutkimuksessa	25
3.3 Neksusanalyysi	30
3.3.1 Neksusanalyysin lähtökohtia	30
3.3.2 Sosiaaliset toimijat ja tutkijan positio	33
4. AINEISTO JA ANALYYTTINEN VIITEKEHYS	35
4.1 Lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	35
4.2 Aineisto	39
4.3 Analyysin rakentuminen	42
5. TULOKSET	48
5.1 Pajalan kielimaisema	48
5.1.1 Kieliresurssit ja niiden väliset suhteet	48
5.1.1.1 Yleiskuva kielimaisemasta	48
5.1.1.2 Yksikieliset kyltit	51
5.1.1.3 Monikieliset kyltit	56
5.1.2 Monenkielisyys	69
5.1.3 Kadunnimet ja tienviitat	72
5.1.4 Kieliresurssista meänkieleksi	76
5.1.5 Yhteenvetoa	79
5.2 Pykeijän kielimaisema	80
5.2.1 Kieliresurssit ja niiden väliset suhteet	80
5.2.1.1 Yleiskuva kielimaisemasta	80
5.2.1.2 Yksikieliset kyltit	83
5.2.1.3 Monikieliset kyltit	88
5.2.2 Monenkielisyys	101

5.2.3	Kadunnimet ja tienviitat	104
5.2.4	Kieliresurssista kveenin kieleksi	107
5.2.5	Yhteenvetoa	110
6.	POHDINTA	112
6.1	Tutkimuksen keskeisimmät tulokset	112
6.2	Tutkimuksen onnistuminen	120
6.3	Kielimaisematutkimuksen tulevaisuus	123
	LÄHTEET	125

Taulukko 1.	Pajalan kielimaiseman kylteissä esiintyvät kielet.	49
Taulukko 2.	Pajalan kieliresurssit kylttien virallisuuden mukaan jaoteltuina.	52
Taulukko 3.	Pajalan kieliresurssit virallisuuden ja kieliyhdistelmien mukaan ryhmiteltyinä.	56
Taulukko 4.	Pykeijän kielimaiseman kylteissä esiintyvät kieliresurssit.	81
Taulukko 5.	Pykeijän kieliresurssit kylttien virallisuuden mukaan jaoteltuina.	83
Taulukko 6.	Pykeijän kieliresurssit virallisuuden ja kieliyhdistelmien mukaan ryhmiteltyinä.	88
Kuva 1.	Virallinen yksikielinen kyltti Pajalasta.	40
Kuva 2.	Epävirallinen monikielinen kyltti Pykeijästä.	40
Kuva 3.	Mainoskyltti <i>Eini</i> .	54
Kuva 4.	<i>Askew backbite</i> .	55
Kuva 5.	Matkailutoimiston kyltti.	58
Kuva 6.	Laestadius-museon kyltti.	58
Kuva 7.	<i>Guiding?</i>	59
Kuva 8.	Kahvilan mainos.	60
Kuva 9.	<i>Piteå dansar och ler</i> -mainos.	61
Kuva 10.	Pajalan kirjaston kyltit.	63
Kuva 11.	<i>Römppäviikko Pajala</i> -mainos.	64
Kuva 12.	<i>Laestadius-uuppera</i> -mainos.	67
Kuva 13.	Osittain peitetty <i>Laestadius-uuppera</i> -mainos.	67
Kuva 14.	<i>Pellon poikkinaintiajot</i> -tapahtuman mainos.	68
Kuva 15.	Kläppit.	69
Kuva 16.	<i>LunaMia</i> .	70
Kuva 17.	<i>Täällä käy Euro</i> -kyltti.	86
Kuva 18.	<i>Kauppa</i> -kyltti.	86
Kuva 19.	<i>BUGOIL</i> -kyltti.	87
Kuva 20.	Muistomerkki.	89
Kuva 21.	Pykeijän kirjaston nimikyltti.	90
Kuva 22.	Kasvinsuojelukyltti.	91
Kuva 23.	Varoituskyltti.	91
Kuva 24.	<i>Jäämeren sauna</i> -diplomi.	93
Kuva 25.	<i>GAMLE OSIMA-HUSET</i> -kyltti.	94
Kuva 26.	Puhelinliittymämainos.	97
Kuva 27.	Tienviitta.	98
Kuva 28.	Pykeijän kirjaston aukioloajat.	99
Kuva 29.	Polttopuumainos.	103
Kuva 30.	Virallinen kadunnimi.	106
Kuva 31.	Epävirallinen kadunnimi.	106

1 JOHDANTO

Viime vuosikymmeninä on alkanut tapahtua nopeaa kehitystä, jonka myötä kieli on noussut sekä humanistisen että yhteiskunnallisen tutkimuksen keskipisteeseen. Tämän niin sanotun kielellisen käänteen myötä kielikysymykset ovat muun muassa politisoituneet ja kieliä on alettu tarkastella taloudellisista lähtökohdista. (Kuortti ym. 2008.) Tieteellisen keskustelun lisäksi kieli on noussut myös muunlaisen yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi jatkuvasti lisääntyvän maahanmuuton, tiedon liikkumisen nopeutumisen ja talouden globalisaation ansiosta. Yhteiskunnan kielellistymisen myötä etenkin keskustelu monikielisydestä on kasvanut voimakkaasti (Heller 2007: 1.) Nopeasti globalisoituvassa maailmassa monikielisydestä onkin tullut sosiaalista pääomaa ja yhteisöllinen voimavara (Dufva & Pietikäinen 2009: 2).

Kielenkäyttö ja monikielisyys näkyvät jokapäiväisessä elämässämme monin eri tavoin ja monissa eri paikoissa muodostaen ympärillemme erilaisista kylteistä koostuvan kielimaiseman. Tähän maisemaan kuuluvia kylttejä ovat muun muassa tienviitat, kadunnimet, kauppojen mainokset, yritysten ja muiden julkisten rakennusten nimet sekä ilmoitustauluille kiinnitetyt julisteet ja ilmoitukset. Yhteiskunnan kielellistymisen ja kielen yhteiskunnallistumisen (Kuortti ym. 2008) myötä kielimaisemat ovat herättäneet entistä enemmän kiinnostusta myös tieteellisen keskustelun ja toiminnan piirissä. Kielentutkimuksen saralla kielimaisematutkimus onkin noussut yhdeksi suhteellisen uudeksi ja varsin nopeasti kehittyväksi monikielisyystutkimuksen suuntaukseksi.

Myös tässä tutkielmassa keskitytään kielimaisemien tarkasteluun. Tutkin kielimaisematutkimuksen periaatteiden mukaisesti julkisiin tiloihin sijoitetuissa kylteissä esiintyvää kirjoitettua kieltä. Cenozia ja Gorteria (2006: 67) mukailen tarkastelen siis kielenkäyttöä sosiolingvistisessä kontekstissaan. Kielimaisemien tutkiminen on tärkeää, sillä ne heijastavat tutkittavilla alueilla esiintyvien kieliresurssien välisiä valtasuhteita ja hierarkioita. Kielimaisemia tarkastelemalla voidaankin selvittää muun muassa eri kieliresurssien käyttöä, arvostusta ja asemaa suhteessa muihin resursseihin. Lisäksi kielimaisemat heijastavat erilaisten kielipoliittisten tavoitteiden toteutumista ja kieliryhmien rajoja tutkittavilla alueilla. Coulmasin (2009: 14) mukaan kielimaisemat ovatkin merkittävässä asemassa sekä vallitsevien kielten välisten valtasuhteiden vahvistamisessa että myös näiden valtasuhteiden haastamisessa. Mielestäni tämän huomion pohjalta onkin erityisen jännittävää havainnoida val-

ta- ja vähemmistökielten välisiä suhteita kielimaisemissa.

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassani Pajalan ja Pykeijän kielimaisemia. Toisin sanoen tarkastelen näiden paikkakuntien julkisiin tiloihin asetetuissa kylteissä esiintyvää kielenkäyttöä. Tutkimukseni teoreettinen ja analyttinen pohja rakentuu pääasiassa kielimaisematutkimuksen kautta. Hyödynnän kuitenkin työssäni myös neksusanalyysia ja kieliekologiaa. Erityisesti nämä lähestymistavat auttavat Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa esiintyvän kielenkäytön kontekstualisoinnissa. Kieliekologian kautta hahmotan eri kieliresurssien esiintymistä ympäristöissään eli Pajalan ja Pykeijän muodostamissa lingvistisissä ekosysteemeissä (ks. esim. Hornberger 2002). Neksusanalyysin avulla puolestaan pystyn hahmottamaan kielenkäytön mikrotasojen ja yhteiskunnan makrotasojen välisiä yhteyksiä (ks. Scollon & Scollon 2004). Yksi tutkielmani tavoitteista on selvittää, millaiset kielimaisemat Pajalan ja Pykeijän julkisiin tiloihin asetetuista kylteistä muodostuu. Selvitän siis mitä eri kieliresursseja kylteissä on käytetty ja millaisiin asemiin resurssit kielimaisemissa asettuvat suhteessa toisiinsa. Syvennän työtäni tarkastelemalla meänkielen ja kveenin kielen käyttöä kylteissä. Pyrin muun muassa selvittämään näiden kieliresurssien asemaa kielten välisissä hierarkioissa sekä niiden erottumista läheisestä sukulaiskielestään suomen kielestä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaiset kielimaisemat Pajalan ja Pykeijän kylteissä käytetyistä kieliresursseista muodostuu?
- 2) Mitä Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat kertovat meänkielen ja kveenin kielen asemasta ja suhteesta muihin kieliresursseihin näissä paikoissa?
- 3) Miten Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa suomen kielen kirjoitusasua lähellä olevista kieliresursseista rakennetaan meänkielisiä ja kveeninkielisiä?

Tässä tutkielmassa monikielisyyden tarkastelu sijoittuu Ruotsissa Pajalan kuntaan ja Norjassa Pykeijän kylään. Ruotsissa puhutaan maan valtakielen ruotsin lisäksi noin 150 eri kieltä. Näistä viisi on saanut virallisen vähemmistökielen aseman: suomi, meänkieli, saame, romani ja jiddiš. Kahdella viimeisellä on alueista riippumaton vähemmistökielen asema. Suomella ja meänkielellä oli aineistoni keräämisen aikaa vuonna 2008 alueellisen vähemmistökielen asema viidessä eri kunnassa: Jällivaarassa, Haaparannassa, Kiirunassa, Pajalassa ja Ylitorniossa. Saame puolestaan oli alueellinen vähemmistökieli neljässä kunnassa: Jällivaarassa, Jokimukassa, Kiirunassa ja Arjeplogissa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että näis-

sä kunnissa vähemmistökielten puhujilla on oikeus käyttää kieltään viranomaisten kanssa asioidessaan. (Huss 2006; Språkrådet 2012.) Vuonna 2010 voimaan tulleen vähemmistölain mukaan suomen hallintoaluetta laajennettiin 18 kunnalla ja saamen hallintoaluetta 13 kunnalla. Meänkielen hallintoaluetta ei laajennettu (Språkrådet 2012).

Norjassa valtakieli norjan kieli jakautuu kahteen viralliseen kielimuotoon: kirjanorjaan eli bokmåliin ja uusnorjaan eli nynorskiin (Lane 2009b). Tässä tutkielmassa puhutaan kuitenkin vain norjan kielestä, sillä tutkimuksen kannalta ei ole mielekäästä erotella näitä kielimuotoja. Norjassa tunnustettuja vähemmistökieliä ovat Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen mukaisesti saamen kieli, kveenin kieli, romani ja romanes. Saamalla on näistä vahvin asema. (Huss 2006: 579–580; Lane 2011: 58.) Lisäksi suomen kielellä on virallisen vapaaehtoisen toiskielen asema Tromssan ja Finnmarkin lääneissä (Suomen suurlähetystö, Oslo 2012). Verrattaessa kveenin kielen asemaa Norjassa meänkielen asemaan Ruotsissa huomataan, ettei kveenillä ole samanlaista alueellisen kielen asemaa kuin meänkielillä (Lindgren 2003: 163).

Tarkastelen siis tässä tutkielmassani Pajalan ja Pykeijän kielimaisemia. Pajala on Tornionlaakson ruotsinpuoleisella alueella, Itä-Norrbottenissa, sijaitseva kunta, jonka asukasluku on noin 6300. Pajalassa tarkastelemani kielimaisema sijoittuu Pajalan kunnan keskusta, jossa asuu noin 2500 henkeä. Pajalan valtakieli on ruotsi. Suomen kieli ja meänkieli ovat Pajalassa alueellisia vähemmistökieliä. (Pajalan kunta 2012; Språkrådet 2012.) Pykeijä taas on noin 300 asukkaan kalastajakylä Pohjois-Norjassa, Finnmarkin läänissä (Kirkenes turistinformasjon 2012). Myös Pykeijässä tarkastelemani kielimaisema sijoittuu pääasiassa kylän keskusta-alueelle. Pykeijässä valtakieli on norja. Kveenin kieli ja saamen kieli ovat alueen vähemmistökieliä. Suomen kielellä puolestaan on virallisen vapaaehtoisen toiskielen asema alueella (Suomen suurlähetystö, Oslo 2012).

Tarkastelemani kielimaisemat sijoittuvat siis varsin pienten paikkakuntien keskusta-alueille. Tämä tarkoittaakin sitä, että valokuvista koostuva aineistoni ei ole kovin suuri verrattuna aiempaan kielimaisematutkimukseen, jossa on perinteisesti tarkasteltu suurkaupunkien kielimaisemia. Vaikka viime vuosina onkin julkaistu jonkin verran tutkimusta myös pienten paikkakuntien kielimaisemista, ovat suurkaupungit edelleen vallitsevia tutkimuskohteita. Yksi tämän tutkielman tavoitteista onkin osoittaa, että myös pienemmät paikkakunnat ja aineistot soveltuvat kielimaisematutkimukseen sekä lisätä tietoa tällaisten alueiden tutkimisesta.

Suomen kielen pääaineopiskelijan näkökulmasta tutkielmani keskiössä olevien vähemmistökielten meänkielen ja kveenin kielen tarkastelu on erityisen kiinnostavaa. Perinteisestihän näitä kieliä on pidetty sukulaisuussuhteisiin vedoten suomen kielen murteina. Viime vuosikymmeninä niin sanotun etnisen heräämisen myötä näiden vähemmistökielten puhujat ovat kuitenkin pyrkineet aktiivisesti erkaantumaan suomen kielestä, ja nostamaan meänkieltä ja kveenin kieltä itsenäisten kielten asemaan. (Lindgren 2003: 164.) Haluankin tässä työssäni selvittää, toteutuvatko nämä pyrkimykset Pajalan ja Pykeijän kielimaisemisissa. Tarkastelen siis muun muassa sitä, käytetäänkö näitä kieliä kylteissä, millaiset näiden kielten asemat ovat kielten välisissä hierarkioissa ja millaisin keinoin näitä kieliä rakennetaan omiksi kieliresursseikseen eli siis, miten meänkieli ja kveenin kieli erottuvat suomen kielestä kielimaisemisissa.

Sosiolingvistisen ajattelun mukaisesti ymmärrän kielenkäytön ja monikielisuuden kontekstisidonnaisina ja sosiaalisen toiminnan tuottamina ilmiöinä. Tämän ajattelutavan myötä tutkielmassani keskeiseen asemaan nousevat sosiaalisten toimijoiden tekemät kielilliset valinnat. (Wei 2008: 13.) Nämä valinnat konkretisoituvat tutkielmassani Pajalan ja Pykeijän julkisissa tiloissa sijaitsevissa kylteissä, ja erityisesti niissä käytetyissä kieliresursseissa. Vastaan siis tutkimuskysymyksiini tarkastelemalla sosiaalisten toimijoiden tekemiä kielellisiä valintoja.

Myös käsitykseni kielistä pohjautuu sosiolingvistiseen ajatteluun. Näen kielet joukkoina resursseja, joista sosiaaliset toimijat valitsevat käyttöönsä sopivimmat tilanteen mukaan. Kaikilla toimijoilla ei kuitenkaan ole aina samoja resursseja valittavana, sillä kieliresurssien jakautuminen ja arvostus on yhteiskunnissa epätasa-arvoista. (Heller 2007: 1–2; Blommaert 2005: 13–15.) Kielimaisemien kohdalla on siis mielenkiintoista tarkastella, millaisia kieliresursseja tietyillä maantieteellisillä alueilla on tarjolla, ja millaisia arvostuksia eri resursseihin liittyy. Näitä asioita tarkastelemalla pyrin selvittämään, millaisia kielten välisiä hierarkioita Pajalassa ja Pykeijässä esiintyy.

Työni rakenne on seuraavanlainen. Luvussa 2 esittelen meänkielen ja kveenin kielen taustoja sekä ominaispiirteitä. Luvussa 3 avaen tutkielmani taustalla vaikuttavaa teoreettista viitekehystä ja määrittelen työni kannalta keskeisimpiä käsitteitä. Luvussa 4 puolestaan käsittelem työni analyyttistä viitekehystä ja luvussa 5 esittelen tutkimustulokseni. Viimeiseksi vielä kokoan työni keskeisimmät tulokset ja pohdin oppimaani luvussa 6.

2 VÄHEMMISTÖKIELET PAJALASSA JA PYKEIJÄSSÄ

2.1 Meänkielen ja kveenin kielen lähtökohtia

Tämän luvun tarkoituksena on taustoittaa lyhyesti tutkielmani keskiössä olevien meänkielen ja kveenin kielen taustoja ja nykytilannetta. En siis pyri kaikenkattavaan esitykseen kielten historiasta tai nykyisestä asemasta, vaan pyrin nostamaan esiin vain tutkielmani kannalta keskeisimpiä asioita. Taustoitus on kuitenkin tärkeää tällaisessa kvalitatiivisessa ja selittävyteen pyrkivässä tutkimuksessa, sillä näiden vähemmistökielten historia kietoutuu välttämättömästi kielten nykyiseen käyttöön, ja siten myös tutkimuskohteitteni Pajalan ja Pykeijän kielimaisemien muotoutumiseen.

Pajalan ja Pykeijän kielimaisemia on kiinnostavaa tutkia, sillä Norjassa kveenin kieli ja Ruotsissa meänkieli ovat virallisessa vähemmistökieliasemassa (Huss 2006). Kummallakin näistä kahdesta vähemmistökielestä on takanaan historiaa, jonka aikana niiden arvostus on ollut hyvin vähäistä ja niitä on jopa pyritty sulauttamaan valtakieleihin. Viime vuosikymmeninä niiden arvostus on kuitenkin noussut ja kieliä on alettu elvyttää ja kehittää aktiivisesti. (meänkielestä ks. esim. Andersson & Kangassalo 2003; kveenin kielestä ks. esim. Lane 2011; Lindgren, Eskeland & Norman 2003; Anttonen 1999). Mielestäni tämän historian valossa onkin kiinnostavaa tarkastella, mitä näiden kielten nykyisistä asemista ja suhteista muihin kieliin paljastuu sosiolingvististä kontekstia heijastavien kielimaisemien kautta.

Näillä kahdella vähemmistökielellä on myös samankaltainen suhde suomen kieleen, sillä ne molemmat pohjautuvat peräpohjalaisiin murteisiin, jotka koostuvat Suomen Lapin murteista sekä Pohjois-Ruotsin ja Ruijan suomalaismurteista. Peräpohjalaiset murteet jakautuvat viiteen alaryhmään: Kemin, Kemijärven, Tornion ja Jällivaaran murteisiin sekä Ruijan murteisiin. Jällivaaran ja Tornion murteiden katsotaan yhdessä muodostavan meänkielen. Ruijan murteita puolestaan kutsutaan myös kveeninmurteiksi, joten ne siis muodostavat kveenin kielen. (Andersson & Kangassalo 2003: 109–111.) Tämä suhde suomen kieleen selittääkin sen, miksi pyrin pro gradu -tutkielmassani selvittämään, rakennetaanko Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa tietyistä kieliresursseista juuri meänkielisiä ja kveeninkielisiä vai ovatko ne sittenkin suomenkielisiä sekä sitä, miten näitä kieliresursseja konkreettisesti tuotetaan kielimaisemissa.

Toinen näitä kahta kieliresurssia yhdistävä tekijä on se, että perinteisesti kumpaakin on pidetty edellä esittelemieni sukulaisuussuhteiden perusteella suomen murteina, mutta viime vuosikymmeninä on alkanut kehitystyö, jonka seurauksena näitä kielimuotoja on pyritty nostamaan itsenäisen kielen asemaan (Lindgren 2003: 164). Tämä epäselvyys kielimuodon määrittelyssä johtuu siitä, että kielitieteessä ei ole yleispäteviä menetelmiä kieliresurssien erilaisuuden mittaamiseen (Lindgren 2003: 165). Vaikka monet kielitieteilijätkin saattavat vielä pitää meänkieltä ja kveenin kieltä suomen kielen murteina, eivät näiden vähemmistökielten puhujat kuitenkaan itse samaistu suomalaisiin tai suomalaiseen kieliyhteisöön. Heille suomen nykyinen kirja- ja puhekieli on vierasta, ja näin ollen he määrittelevät kielensä meänkieleksi ja kveenin kieleksi suomen kielen sijaan. (Lindgren 2003: 167.) Tämä on myös yksi syy siihen, miksi tarkastelen tutkielmassani meänkielen ja kveenin kielen rakentumista kielimaisemissa, sillä on kiinnostavaa selvittää keinoja, joilla näitä vähemmistökieliä rakennetaan omiksi kielikseen, ja joiden avulla irtaudutaan suomen kielen jatkumosta.

Yhtenä tämän pro gradu -tutkielman lähtökohtana on myös tarkastella meänkieltä ja kveenin kieltä omina, itsenäisinä, kielinään. Perustelen tätä kantaa juuri sillä, että näiden kielten puhujat kokevat käyttämänsä kielimuodot omiksi kielikseen, eivätkä siis koe puhuvansa suomen murteita tai kuuluvansa suomalaiseen kieliyhteisöön (Lindgren 2003: 167). Lisäksi meänkielellä Ruotsissa ja kveenin kielellä Norjassa on kummallakin virallisen vähemmistökielen asema. Näin ollen haluan myös kunnioittaa näiden maiden, joiden alueilla tutkimani kielimaisemat sijaitsevat, kantaa meänkielen ja kveenin kielen itsenäisyyttä koskevissa kysymyksissä. Seuraavaksi esittelen meänkielen ja kveenin kielen taustoja ja nykyistä tilannetta vielä hieman tarkemmin.

2.2 Meänkieli

2.2.1 Meänkielen taustoja

Toinen tutkielmani kielimaisemista, Pajalan kielimaisema, sijoittuu Tornionlaakson ruotsinpuoleiselle alueelle. Hussin ja Lindgrenin (2005: 257) mukaan suomalaisväestöä on asunut Tornionlaaksossa jo ennen keskiaikaa. Täyttä varmuutta pysyvän suomalaisperäisen väestön syntymisestä ei kuitenkaan ole. Andersson ja Kangassalo (2003: 101) kertovat alu-

een suomalaisperäisen väestön olevan peräisin Hämeestä ja Karjalasta sekä ruotsalaisperäisen asutuksen tulleen Hälsinglandista. Tornion seutu on luultavasti kiinnostanut suomalaisväestöä kauppapaikkana (Andesson & Kangassalo 2003: 101).

Tornionlaaksolla tarkoitetaan Tornionjoen molemmille puolille sijoittuvaa aluetta, joka myös jakautuu kahden valtion, Suomen ja Ruotsin, alueille. Suomen puolella Tornionlaaksoon kuuluvat Tornio, Ylitornio, Pello, Kolari, Muonio ja Enontekiö. Ruotsin puolella taas alueeseen kuuluvat Pajalan lisäksi Haaparanta, Ruotsin Ylitornio (Övertorneå), Kiiruna ja Jällivaara (Gällivare). Tämä jako perustuu vuoden 1809 Haminan rauhassa vedettyyn valtioiden rajaan, joka kulkee Tornionjokea, Muonionjokea ja Könkämäenoa pitkin. Raja vedettiin, koska Ruotsi hävisi Suomen sodassa Venäjälle, ja tämän seurauksena Suomi liitettiin Venäjään. Tässä rajan vedossa Tornionlaakson alue, ja sen mukana jopa joenvarren kylät, halkaistiin siten, että toinen puoli jäi Suomelle ja toinen Ruotsille. Tämä asetti alueen asukkaat hyvin erilaisiin kielellisiin ja kulttuurisiin asemiin sen mukaan, kumman valtion alueelle he joutuivat. Suomen puolella asukkaat kuuluivat kielelliseen enemmistöön, kun taas Ruotsin puolella Tornionlaakson asukkaat kuuluivat kielelliseen vähemmistöön, jota ei juurikaan arvostettu. Heidät koettiin jopa turvallisuuspoliittiseksi riskiksi, sillä he puhuivat samaa kieltä kuin Suomen puolella asuva väestö. (Andersson & Kangassalo 2003: 99–100.) Tähän siis pohjautuu meänkielen aiempi heikko asema ja arvostus myös Pajalassa. Nationalismin aikaan, 1800-luvun lopulla, suomen kielen käyttö kiellettiin kouluissa kokonaan, mutta arki- ja kotikielenä se kuitenkin säilyi. Tällöin suomen kieli alkoi kehittyä Ruotsin puolella eri suuntaan kuin Suomen puolella, ja meänkieli sai alkunsa. (Huss & Lindgren 2005: 257.)

Niin sanottu etninen herääminen sai alkunsa tornionlaaksolaisten keskuudessa 1980-luvulla, jolloin muun muassa perustettiin Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset -järjestö, joka on työskennellyt meänkielen tunnustamisen puolesta. Myös meänkielistä opetusta on alueella annettu ainakin vuodesta 1993 lähtien, jolloin Pajalaan Kangosen kylään perustettiin Norrbottenin ensimmäinen kielellisesti suuntautunut vapaa-koulu, Kangos Kultur- och Ekologiskola. Tornionlaakson alueella on myös julkaistu meänkielistä kirjallisuutta ja tuotettu paikallisia radiolähetyksiä. Tämä aktiivinen toiminta ja kielellinen kehitys johtikin siihen, että meänkieli tunnustettiin kansalliseksi vähemmistökieliksi Ruotsissa vuonna 2000, jolloin se myös sai suomen ohella oman kielilakinsa. Tästä huolimatta meänkielellä ei vielä silloin ollut kuitenkaan omaa normitettua kirjakieltään,

eikä kielenhuoltoelintä. (Huss & Lindgren 2005: 257.) Meänkieli on siis tällä hetkellä Ruotsissa alueellinen vähemmistökieli viidessä kunnassa: Jällivaarassa, Haaparannassa, Kiirunassa, Pajalassa ja Ylitorniossa (Huss 2006: 580; Lindgren 2003: 162.) Näillä alueilla meänkielen puhujia on arviolta noin 25 000–60 000 (Språkrådet 2012).

Andersson ja Kangassalo (2003: 130) kertovat, että meänkieltä käytettiin aina 1980-luvulle saakka ainoastaan puhekielenä. Etnisen heräämisen myötä kuitenkin kasvoi tarve myös oman kirjakielen kehittämiseen, mikä onkin johtanut siihen, että meänkielen kirjakieli on tällä hetkellä standardointiprosessin alla. Meänkielen kirjakieli on siis tietoisien kielen suunnittelun vaiheessa, mikä on johtanut jo muun muassa Meänkielen sanakirjan julkaisemiseen vuonna 1992. (Andersson & Kangassalo 2003: 130–140.) Lisäksi meänkielellä on oma kielioppinsa sekä meänkielisen kaunokirjallisuuden ja asiaproosan kirjoittaminen on kasvussa. Myös erityyppisten tekstien meänkielentäminen kertoo kirjakielen olevan matkalla kohti vakiintumista yleiseen käyttöön. (Andersson & Kangassalo 2003: 32–33).

2.2.2 Meänkielen ominaispiirteitä

Tässä luvussa esittelen meänkielen murretaustaa ja joitakin kielenpiirteitä, joiden avulla muun muassa pyrin selvittämään aineistostani, mistä kielestä missäkin tapauksessa on kyse, ja millaisin perustein tiettyjen kieliresurssien voidaan katsoa olevan meänkielisiä. Esittelen vain joitakin yleisiä meänkielen erityispiirteitä, joille on yhteistä se, että ne tekevät eroa suomen kielen ja meänkielen välille.

Kuten jo aiemmin totesin, pohjautuu meänkieli, josta myös on käytetty nimeä tornionlaaksonsuomi, peräpohjalaisiin murteisiin (Andersson & Kangassalo 2003: 109–110). Peräpohjalaiset murteet lasketaan perinteisesti suomen länsimurteisiin, vaikka niissä esiintyy myös itäisiä piirteitä. Esimerkiksi kirjakielen *d*:n vastineet ovat itäisiä (*sojan, kojassa*). Koko peräpohjalaisten murteiden alueen kattava kirjakielen *ts*:n vastine *tt* (*mettä, kattoo*) puolestaan on länsisuomalainen. (Rapola 1961, ref. Andersson & Kangassalo 2003: 110.) Martti Airila on luonut vuonna 1912 ensimmäisen yleisesityksen Tornion murteesta, ja siitä lähtien Tornion murteen on myös katsottu jakautuvan kahteen alamurteeseen: jokivarren ja Vittangin alamurteeseen. Lisäksi Ruotsin puolella puhutaan Jällivaaran murretta, jota omailemaisuuksiensa vuoksi ei lasketa Tornion murteen alamurteeksi. Meänkielen katsotaan koostuvan jokivarren, Vittangin ja Jällivaaran murteista. Airilan lisäksi muita merkittäviä

tornionlaaksolaisten kielten tutkijoita ovat muun muassa Erling Wande ja Birger Winsa. (Andersson & Kangassalo 2003: 110–111.)

Yksi Tornion murteelle leimallinen ääntenmuutos on *h:n* metateesi, jota ovat tutkineet esimerkiksi Harri Mantila (1992) ja Johanna Vaattovaara (2009). Vaattovaara (2009: 14) kuvaakin jälkitavujen *h:n* säilymistä erityisen kiinnostavaksi tutkimuskohteeksi Tornion murteessa, sillä se on säilynyt siinä poikkeuksellisen runsaana ja rikkaana, kun taas muista suomen murteista piirre on joko väistymässä tai jo väistynyt. Kaikille peräpohjalaisille murteille on yhteistä, että jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on säilynyt, mutta alamurteissa *h* edustuu eri tavoin. Tornion murteessa vokaali on kadonnut *h:n* edeltä, mutta se esiintyy pitkänä *h:n* jälkeen (*talhoon*). Lisäksi *h* on myös voinut vaihtaa paikkaa edellisen konsonantin kanssa (*huohneet*). (Rapola 1990: 131–132.) Näitä hyvin ekspansiivisiä muutoksia siis kutsutaan *h:n* metateesiksi (Mantila 1992: 1, 243).

Meänkielelle tyypillinen piirre on myös sananloppuinen *-t* tietyissä muotoryhmissä (*pojalet, met, het, nämät, opettaat*). Suomen puolelta tämä vanha peräpohjalaisuus on nykyisin väistymässä. Tämä piirre on myös tyypillinen kveenin kielessä. (Lindgren, Eskeland & Norman 2003: 180.) Andersson ja Kangassalo (2003: 117) kertovat, että muun muassa Winsan (1991) mukaan eroa suomen kieleen tekevät myös erityisesti Jällivaaran murteelle ominaiset muoto-opilliset uudismuodosteet ja runsas variaatio. Näiden katsotaan johtuvan murteen puhujien monikielisyydestä sekä saamen ja ruotsin vaikutuksesta. Esimerkkinä saamen vaikutuksesta voidaan pitää häiriintynyttä tai kadonnutta vokaalisointua (*kyla, tää-la*). Ruotsin vaikutusta puolestaan on luultavasti *t:n* heikkona vastineena paikoin esiintyvä *d* (*vuoden*). Tyypillinen piirre on myös monikon partitatiivin *ita*-loppuinen muoto (*ihmisita*).

Syntaktiselta rakenteeltaan meänkieli ei juuri eroa suomesta. Jotkin analyttiset ilmaukset ovat kuitenkin meänkielessä yleisempiä kuin suomen kielessä. Tällaisia ovat esimerkiksi prepositio- ja postpositiorakenteet ilmauksissa, joissa suomessa on paikallissija, kuten esimerkiksi *pöyän päälä* ('pöydällä'). Yleisiä ovat myös ruotsin mallin mukaiset verbi-ilmaukset, kuten esimerkiksi *antaa ulos* ('julkaista'). (Wande 1982, ref. Andersson & Kangassalo 2003: 119.)

Meänkielen ja suomen kielen välille on syntynyt myös merkittäviä sanastollisia eroja. Esittelen tässä työssä vain pääpiirteet näistä eroista, sillä näin pienimuotoisessa tutkielmassa ei ole tarkoituksenmukaista koostaa laajoja sanastoluetteloita. Merkittävimmän eron

synnyttävät meänkieleen omaksutut ruotsalaislainat, joita suomen kielessä ei esiinny. Esimerkiksi uudet tekniikan termit, kouluterminologia ja työmarkkinasanasto koostuvat lähes kokonaisuudessaan ruotsalaislainoista. Näiden varsinaisten lainasanojen lisäksi meänkielessä esiintyy myös käänöslainoja, kuten moottorisahaa tarkoittava *muturisaha* (ruotsiksi *motorsåg*). Ruotsista on omaksuttu myös joitakin kohteliaisuusfraaseja, kuten *varsågod* (’olkaa hyvä’). Toinen huomattava sanastollinen ero on se, että meänkielessä esiintyy enemmän saamelaislainoja kuin suomen kielessä. Näiden edellä esiteltyjen sanastollisten erojen lisäksi meänkielen sanastoon kuuluu joitakin suomen yleiskielen sanoja, joilla kuitenkin on meänkielessä eri merkitys kuin suomen kielessä, esimerkiksi siis *kartano* tarkoittaa pihaa. (Wande 1982, ref. Andersson & Kangassalo 2003: 120–121.)

2.3 Kveenin kieli

2.3.1 Kveenin kielen taustoja

Kveenejä on vanhimpien säilyneiden veroluetteloiden mukaan asunut Pohjois-Norjassa ainakin 1520-luvulta lähtien (Huss & Lindgren 2005: 268). Anttonen (1999: 79) kuitenkin kertoo suomenkielisen väestön varsinaisen Ruijaan kohdistuneen muuttoliikkeen alkaneen 1700-luvun alussa. Suomalaisväestöä alueelle houkuttelivat muun muassa maanviljelyksen kannalta suotuisat olosuhteet ja erilaiset työmahdollisuudet. Lisäksi väestön liikehdintään vaikuttivat erilaiset Suomea kohdanneet hankaluudet, kuten esimerkiksi Suuri Pohjansota (1709–1720). (Anttonen: 80, 83.) Kveenien asuttamia alueita ovat Finnmarkin lääni ja Tromssan läänin pohjoisosat. Vuonna 2005 kveenejä arvioitiin olevan yhteensä noin 10 000–15 000. (Huss & Lindgren 2005: 268–269). Omassa tutkimuksessani keskityn Finnmarkissa sijaitsevan Pykeijän kylän kielimaiseman tarkasteluun.

Samaan tapaan kuin suomen kieli Ruotsissa, oli kveenin kieli Norjassa nationalismien aikaan, 1800-luvun lopulta toiseen maailman sotaan saakka, sulauttamispolitiikan kohteena. Tähän siis perustuu yhä tänäkin päivänä joidenkin pohjoisnorjalaisten keskuudessa esiintyvä ajatus, että kveenin kieli on huonoa ”sekakieltä”, jota verrataan puhtaana pidettyyn suomen kieleen. (Lingren 2003: 165.) Kveenit alkoivat määritellä asemaansa, ryhmäänsä ja identiteettiään uudestaan 1970- ja 1980-luvuilla. Tällöin alkoi siis kehittyä heidän keskuudessaan emansipatorinen toiminta, johon myös sisältyy kielen identiteetin uudelleenmäärit-

tely. (Lindgren 2003: 165.) Vuonna 1984 perustettiin ensimmäinen kveeniyhdistys Porsangissa ja vuonna 1987 perustettiin Norjan kveeniliitto, joka määrittelee kveenin kielen omaksi kielekseen. Vähemmistöjen keskuudessa esiintyy myös toisenlaisia näkemyksiä asiasta. Osa on samoilla linjoilla Kveeniliiton kanssa, osa määrittelee kveenien puhuman kielen huonoksi suomen kieleksi ja osa taas suhtautuu positiivisesti kveenien puhumaan kieleen, mutta ei pidä kveeni-sanasta. (Huss & Lindgren 2005: 270–271.) Näin siis kieli-
muotojen määrittelyn vaikeudet näkyvät myös vähemmistöjen omassa puheessa.

Vuodesta 1996 asti on kveeneillä ollut oikeus saada toisena kielenä opetusta aineessa *kvensk/finsk*. Tämä siis tarkoittaa sitä, että kveeneillä on oikeus valita joko kveenin kieli tai suomen kieli toiseksi kielekseen. Ongelmaksi kveenin kielen opetuksessa on kuitenkin muodostunut muun muassa opetusmateriaalien vähyys. (Lindgren 2003: 164; Huss & Lindgren 2005: 270.) Vuonna 1998 kveenit tunnustettiin kansalliseksi vähemmistöksi yhdessä Keski-Skandinavian metsäsuomalaisen, juutalaisten, romanien ja tattareiden kanssa (Lindgren 2003: 161) ja vuonna 2005 Norjan hallitus tunnusti kveenin kielen, vaikka ei antanutkaan sille vähemmistösopimuksen mukaista suojaa (Lane 2011; Huss & Lindgren 2005: 271). Verrattaessa suomen kielen ja kveenin kielen asemaa Norjassa suomen kielen ja meänkielen asemaan Ruotsissa, on siis nähtävissä, että suomella ja kveenillä ei ole vastaavaa alueellisen kielen asemaa kuin suomella ja meänkielellä. (Lindgren 2003: 163).

Yksi mielenkiintoinen ja haasteellinen ulottuvuus kveenin kielen elvyttämis- ja kehittämistyössä on kysymys omasta kirjakiielestä, jota ei varsinaisesti vielä ole. Anttonen (1999: 329–332, 404–407) on Ruijassa meneillään olevaa suomalais- ja kveenikeskustelua tarkastellessaan todennut, että kveeninkielisellä vähemmistöllä on suuri tarve oman normalisoidun kirjakielen ja kirjallisen tradition kehittämiseksi. Kirjakieli muun muassa nostaisi kyseisen etnisen vähemmistön asemaa, helpottaisi päivittäistä kanssakäymistä ja yhtenäistäisi sekä lujittaisi ryhmän identiteettiä. Tähän tarpeeseen ollaankin vastaamassa kehitteillä olevan yhtenäisen kirjakielen avulla (Kainun institutti – kvensk institutt 2012). Vaikka kehitystyö onkin käynnissä, ei kveenin kielellä siis vielä ole yleisesti käytössä olevaa omaa kirjakieltään. Tämä asettaakin kveeninkielisen väestön ainutlaatuisen haasteen eteen: Miten ilmaista itseään kirjallisesti siihen asti, että yhteinen kirjakieli saadaan käyttöön? Tähän kysymykseen uskon löytyvän vastauksia Pykeijän kielimaisemasta. Kielimaisemathan koostuvat nimenomaan kirjoitetusta kielestä, joten on varsin todennäköistä, että aineistoni heijastaa kveeninkielisen väestön kehittämiä ratkaisuja tämän haasteen ylittämiseen.

2.3.2 Kveenin kielen ominaispiirteitä

Esittelen tässä luvussa kveenin kielen murretaustaa ja keskeisiä kielenpiirteitä, joiden katsotaan olevan kveenille ominaisia, ja joiden myös uskon (ainakin osittain) auttavan erottamaan aineistossani kveenin kielen suomen kielestä. Kuten myös meänkieli, pohjautuu kveenin kielikin peräpohjalaismurteisiin, joiden on perinteisesti katsottu kuuluvan suomen länsimurteisiin. Uudemman murrejaon perusteella on kuitenkin mahdollista jakaa suomen murteet kolmeen ryhmään: länsi-, itä- ja pohjoismurteisiin, jolloin peräpohjalaismurteet sijoitettaisiin pohjoismurteisiin. Murrepiirteiden perusteella kveenin kieli voidaan jakaa läntisiin ja itäisiin murteisiin. Läntisiin murteisiin katsotaan kuuluvan Pohjois-Tromsin ja läntisen Finmarkun murteet Porsangin murteeseen saakka. Itäisiin murteisiin puolestaan kuuluvat Varangin vuonon seutujen murteet (Lindgren 2003: 169; Lindgren, Eskeland & Norman 2003: 178–179.) Tämän murrejaon perusteella Pykeijä sijoittuu kveenin kielen läntiseen murrealueeseen.

Kveenimurteille tyypillisiä yleisperäpohjalaisia äännepiirteitä, jotka erottavat murteita suomen kirjakielestä, ovat itämurteinen kato *t:n* heikon asteen vastineena (*huuethi, tahoin*), länsimurteiset *kk* kirjakielen *tk:n* vastineena (*jokka, jokku*) ja vaihtelematon *tt* kirjakielen *ts:n* vastineena (*itte*) sekä useille suomen murteille tyypillinen yleisgeminaatio (*assuu, puh-huu*). Läntisten peräpohjalaismurteiden, Tornion ja Jällivaaran murteiden nasaali- ja likvidageminaattojen lyheneminen (*tuola, ymmärän*) on myös tyypillinen piirre koko kveenin kielen alueella. Myös pohjoismurteissa yleinen piirre, jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* säilyminen, on tyypillinen piirre kveenin kielessä. Useimmissa peräpohjalaismurteissa, kuten myös kveenimurteissa, *h:n* edeltä on kadonnut vokaali (*lähethii, venheilä*). (Lindgren 1993: 22–27, ref. Lindgren 2003: 170.)

Kveenimurteissa esiintyy myös piirteitä, joita Suomen puoleisissa peräpohjalaismurteissa esiintyy harvakseltaan tai ei ollenkaan. Yksi tällainen on esimerkiksi tiettyjen muoto-ryhmien sananloppuinen *-t* (*pojalet, met, het, opettaat*). Toinen tällainen nykysuomesta lähes kokonaan kadonnut piirre on *t:n* heikon asteen arkaainen edustus eli kantasuomalainen dentaalispirantti, jota esiintyy Porsangin murteessa (*meiðin, tehði*). (Lindgren 1993: 22–27, ref. Lindgren 2003: 170; Lindgren, Eskeland & Norman 2003: 180.)

Läntisissä kveenimurteissa tavataan lisäksi melko tiheästi kahta äännepiirrettä, jotka

esiintyvät suomen murteissa, mutta ainoastaan sellaisilla alueilla, joilla ei ole muuttoliikkeellä selittyvää yhteyttä kveenimurteisiin. Nämä piirteet ovat myös sellaisia, ettei niitä tavata useimmissa muissa peräpohjalaismurteissa. Ensimmäinen näistä piirteistä on eräille savolaismurteille ominainen erikoisgeminaatio (*alkkaa, amppuu*). Toinen piirre puolestaan on eräille murteille sekä nykyiselle puhekielelle ominainen A-loppuisten vokaalivyhtymien monoftongiutuminen (*itkee, nimmii*). (Lindgren 1993: 22–27, ref. Lindgren 2003: 170.)

Muoto-opillisista piirteistä kveenin kielessä tavattavia tyypillisiä peräpohjalaisuuksia ovat yksikön 3. persoonan *pi*-pääte (*saapi*), monikon 1. persoonan pääte *-mma* (*sanoimma*) sekä imperfektin monikon 3. persoonan muoto *ne kulit, ne otit*. Kveenin kielessä on myös paljon muoto-opillisia uudismuodosteita, jotka ovat kveenin kielen omaa, suomen kielestä poikkeavaa, kielioppia. Tällainen uudismuodoste on esimerkiksi varsinkin läntisimmissä kveenimurteissa tavattu vokaalivartalon yleistyminen (*voitelethin : voitelettu : voitelekkaa*). Toinen esimerkki kveenin kielen uudismuodosteista on passiivin tunnuksen *t:n* leviäminen (*voijelthan : ei voijelta*). (Lindgren 1993, ref. Lindgren 2003: 171–172.)

Lindgrenin (2003: 173) mukaan suurimmat kveenin kielen ja suomen kielen väliset erot liittyvät sanastoon, jossa esimerkiksi kielikontaktien vaikutukset näkyvät kaikkein selvimmin. Erot selittyvät myös muun muassa maaston, luonnon, elinkeinojen ja kielikontaktiympäristöjen eroilla näiden kahden kieli- ja kulttuurialueen välillä. (Lindgren 2003: 173.) Samoin kuin meänkielen kohdalla, ei mielestäni tässäköön kohta ole tarkoituksenmukaista luoda sanastollisia luetteloita näiden kahden kielimuodon eroista. Seuraavaksi kuvaankin vain merkittävämpiä kveenin kielen sanaston kerrostumia, jotka tekevät eroa suomen kielen ja kveenin kielen välille. Ensimmäinen näistä kerrostumista on peräpohjalaismurteinen sanasto, joka puuttuu suomen kirjakiielestä. Tähän kerrostumaan kuuluu erityisesti luontoon ja maastoon liittyviä sanoja. Toisen kerrostuman muodostavat sellaiset ruotsalaiset lainat, joita suomen kirjakiielestä on kielenhuollon kautta tietoisesti poistettu. Kolmannen, varsin laajan ja merkittävän, kerrostuman muodostavat nuoret norjalaiset lainat, joita kertyy kveenin kielen sanastoon jatkuvasti lisää. Nämä lainat myös tekevät eroa Suomen peräpohjalaismurteiden ja kveenin kielen välille. Lisäksi myös saamelaisia lainoja esiintyy kveenin kielessä enemmän kuin suomen kielessä. (Lindgren 2003: 174–175.)

3 TEORIATAUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET

3.1 Monikielisyys ja kieliresurssit

3.1.1 Monikielisyystutkimuksen lähtökohtia

Tämän luvun tarkoitus on lyhyesti kuvata monikielisyystutkimuksen yleisiä lähtökohtia sekä asemoida omaa työtäni monikielisyystutkimuksen kentällä. Kaikki työni teoreettiset lähtökohdat perustuvat merkittävään humanistisen ja yhteiskunnallisen tutkimuksen käännekohtaan, niin sanottuun **kielelliseen käännteeseen**¹, jonka ansiosta kieli on noussut tutkimuksen keskipisteeseen. Kielellisen käänteen myötä on viime vuosikymmeninä alkanut tapahtua nopeaa muutosta kielen yhteiskunnallistumisen ja yhteiskunnan kielellistymisen suuntaan. Kaiken tämän muutoksen taustalla vaikuttaa **sosiaalisen konstruktionismin** tutkimuksellinen viitekehys. Sosiaalinen konstruktionismi perustuu ajatukseen, jonka mukaan todellisuus on sosiaalisesti rakentunutta, ja että kieli on sitä keskeisesti muokkaava tekijä. Tämä taas puolestaan johtaa siihen, että yhteiskunnallisia rakenteita ja prosesseja tutkitaan nimenomaan kielen kautta ja sen avulla. (Kuortti ym. 2008: 25–26). Näin myös omassa työssäni tutkimus rakentuu kielimaisemissa sijaitsevilla kylteillä käytettyjen ilmausten ja kielten mikrotasolta aina vähemmistökielten arvostuksen ja merkityksen makrotasoon Pykeijän ja Pajalan konteksteissa. Näin ollen työni teoreettiset lähtökohdat ja valinnat voidaan siis yhdistää kielellisen käänteen ja sosiaalisen konstruktionismin vaikutusalaan.

Vaikka kaksi- ja monikielisyuden tutkimuksella on takanaan pitkä historia, joka ulottuu jopa 1600-luvulle, on se noussut kielentutkimuksen fokukseen erityisesti vasta 1970-luvulla (Wei 2008: 4–5). Aiemmassa tutkimuksessa, aina 1950-luvulle saakka, on kaksi- ja monikielisyys pääsääntöisesti suhtauduttu negatiivisesti, ja sitä on lähestytty yksikielisestä näkökulmasta. Vaikka nykyään esiintyy yhä enemmän tutkimusta, joka pyrkii irtautumaan tästä perinteestä ja kritisoimaan sitä, elävät nämä lingvististä homogeenisuutta korostavat ajattelumallit yhä edelleen muun muassa kielenkäyttäjien arjessa sekä laajemmissa yhteiskunnallisissa käsityksissä. (Burck 2005: 9–10; Dufva & Pietikäinen 2009: 1–2; Pietikäinen ym. 2008: 81.) Tämä monikielisyuden heikko historiallinen asema ja arvostus kai-

¹ Kielellisen käänteen historiaa ovat käsitelleet tarkemmin esimerkiksi Kuortti, Mäntynen ja Pietikäinen (2008).

kuu myös oman tutkimukseni keskiössä olevien meänkielen ja kveenin kielen asemassa Pajalassa ja Pykeijässä (ks. luku 2).

Monikielisyystutkimus voidaan nykyään jakaa kolmeen laajempaan suuntaukseen, joista jokaisella on omat tutkimuskohteensa ja metodologiansa. Nämä kolme eri suuntausta ovat lingvistinen, psykolingvistinen ja sosiolingvistinen lähestymistapa monikielisyys-tutkimukseen. (Wei 2008: 4–5). Keskityn kuitenkin työssäni vain sosiolingvistiseen suun-taukseen, sillä se toimii työni teoreettisena pohjana. Sosiolingvistiikassa monikielisyys nähdään sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä ja monikielinen ihminen puolestaan sosiaalisena toimijana. Täten keskeiseksi nousevat myös monikielisten puhujien **kielelliset valinnat** (engl. *language choice*), joiden kautta ihmisten nähdään tietyissä historiallisissa konteks-teissa määrittelevän ja rakentavan sekä itseään että toisia. Nämä yllä mainitsemani sosio-lingvistiikan peruspilarit ovat myös tätä ajattelutapaa ja lingvististä sekä psykolingvististä ajattelutapaa keskeisesti erottavat tekijät. (Wei 2008: 13). Omassa työssäni kielelliset valin-nat konkretisoituvat julkisissa tiloissa sijaitsevien kylttien teksteissä – ja erityisesti siis kie-liressurssien käytössä. Monikielisyys yhteisöissä, kuten siis esimerkiksi juuri Pajalassa ja Pykeijässä, joutuu kyltin tekijä aina tekemään myös valinnan sen suhteen, millä kielellä hän kylttinsä tuottaa. Tämä valinta taas puolestaan heijastaa tekijänsä käsityksiä eri kielistä ja niiden merkityksistä ja funktioista yhteisön sisällä. Tarkastelen siis työssäni näistä valin-noista muodostuvia kielimaisemia, joiden puolestaan uskon heijastavan näissä monikielisis-sä yhteisöissä vallitsevia käsityksiä kielten hierarkioista, arvoista ja suhteista toisiin kieliin.

Useamman kuin yhden kielen puhumiseen viittaava käsitteistö vaihtelee tutkimukses-ta riippuen melko suuresti. **Kaksikielisyydellä** (engl. *bilingualism*) ja **monikielisyydellä** (engl. *multilingualism*) viitataan aiemmassa tutkimuksessa kahden tai useamman kielen puhumiseen. Perinteisesti siis kaksikielisenä pidetään ihmistä, maata tai kansaa, joka puhuu kahta eri kieltä ja monikielisenä ihmistä, maata tai kansaa, joka puhuu useampaa kuin kahta kieltä. Kaksi- ja monikielisyys vastaparina puolestaan pidetään **yksikielisyyttä** (engl. *monolingualism*), jolla yleensä viitataan ainoastaan niin sanotun äidinkielen tai ensimmäi-sen kielen puhumiseen. Joskus kaksikielisyys-termiä käytetään myös ikään kuin yleistermi-nä monikielisyydelle, jolloin sillä voidaan viitata useammankin kuin kahden kielen puhu-miseen. Joissakin tutkimuksissa on myös käytetty **plurilingvaalisuus**-termiä (engl. *pluri-lingualism*) puhuttaessa useamman kuin kahden kielen hallitsemisesta. (Myers-Scotton 2006: 2.) Tässä työssä puhutaan kuitenkin monikielisyudesta plurilingvaalisuuden sijaan,

sillä koen monikielisyys-termin helpommin hahmotettavana ja lähestyttävä käsitteenä kuin plurilingvaalisuus-termin. En myöskään koe tarpeelliseksi korvata jo valmiiksi kielentutkimuksen kentälle vakiintunutta käsitettä uudella käsitteellä, joka ei nähdäkseni eroa vanhasta kovinkaan merkittävästi. Käytän monikielisyys-käsitettä myös kaksikielisyys-käsitteen sijaan, sillä mielestäni monikielisyys-käsite sopii paremmin näkemykseeni kielistä resursseina (ks. luku 3.1.2).

Monikielisyudesta ja sen tutkimuksesta puhuttaessa on syytä tarkastella vielä hieman lähemmin myös **vähemmistökieli**-käsitettä. Perinteisesti vähemmistökieliä määritellään laskemalla lukumääriä kielten puhujista ja vertaamalla kieliä valtakieleihin. Esimerkiksi Euroopan neuvoston valvoman alueellisia tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan mukaan vähemmistökieli on sellainen, ”jota osa valtion väestöstä perinteisesti käyttää, mutta joka ei ole valtion virallisen kielen murre, maahanmuuttajien kieli tai keino-tekoinen kieli”. Tämä määritelmä onkin yleisesti käytössä lukuisissa EU-maissa. (Euroopan komissio 2012.) Lisäksi vähemmistökieliä tarkasteltaessa ja määriteltäessä pohditaan usein myös sitä, esiintyykö kieli jossain päin maailmaa valtakielinä vai ainoastaan vain vähemmistökielenä (Marten, Van Mensel & Gorter 2012: 6). Esimerkiksi siis suomen kieli on Suomessa valtakielen asemassa, mutta Ruotsissa se lukeutuu vähemmistökieliin. Tämän tutkielman keskiössä olevat vähemmistökielet kveeni ja meänkieli puolestaan esiintyvät vain vähemmistökielen asemassa. Ne eivät siis ole missään valtiossa valtakielen asemassa.

Tässä pro gradu -tutkielmassa lähestytään vähemmistökieliä myös yllä esiteltujen perinteisten määrittelyperusteiden lisäksi Martenin, Van Menselin ja Gorterin (2012: 6) tapaan valtasuhteiden näkökulmasta. Tämän ajattelutavan mukaan lukumääriä tärkeämpiä valta- ja vähemmistökielten erottajia ovat muun muassa statukset, valtasuhteet ja erilaiset oikeudet (May 2006: 255). Lisäksi tähän näkemykseen liittyy olennaisesti ajatus, jonka mukaan nämä valtasuhteet saavat voimansa ja olemassaolonsa kielenkäytön kautta. Kielimaisematutkimuksen yhteydessä tämä siis viittaa tiettyjen kielten esiintymiseen julkisissa tiloissa – tai vastaavasti niiden puuttumiseen sieltä. Näin ollen Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa käytetyt kielet siis kertovat myös niihin liitetystä arvostuksesta ja eri kielten välisistä valtasuhteista, jolloin kielimaisemien kautta on mahdollista myös määritellä, mitkä kielet ovat näillä alueilla valta- ja vähemmistökielten asemassa.

3.1.2 Kieliresurssit ja -repertuaarit

Tässä yhteydessä on myös syytä avata yhtä työni keskeisimmistä käsitteistä – **kieliresurs-sia** (engl. *linguistic resource*). Käsitteen taustalla vaikuttaa sosiolingvistinen näkemys kielenkäytöstä ja kielestä sosiaalisena toimintana. Kieltä ei siis tarkastella abstraktina ja täydellisenä ilmiönä, vaan sen nähdään olevan kontekstisidonnaista ja sosiaalisen toiminnan tuottamaa. Tämä on myös oman työni keskeinen lähtökohta, ja siitä syystä jaan Jan Blommaertin (2005: 10–11) ja Monica Hellerin (2007: 1) näkemyksen, jonka mukaan kieli on sosiaalinen käytäntö (engl. *social practice*), kielenpuhujat sosiaalisia toimijoita (engl. *social actors*) ja kielten rajat sosiaalisen toiminnan tuotoksia. Puhun siis Blommaertin (2005) ja Hellerin (2007) tapaan kielistä resursseina, sillä tämä käsite kuvaa kielenkäytön sosiaalista luonnetta perinteistä kieli-käsitettä paremmin. Toisin sanoen, käytän siis työssäni resurssi-käsitettä perinteisen kieli-käsitteen sijaan. Esimerkiksi analyysiluvuissani puhun vaikkapa meänkielestä ja kveenin kielestä resursseina, joita sosiaaliset toimijat ottavat käyttöönsä tietyissä konteksteissa. Käytän kuitenkin työssäni myös kieli-sanaa puhuessani kielenkäytöstä ja kielestä yleisellä tasolla, ikään kuin laajempaa yleiskäsitteenä ja abstraktiona. Tällä valinnalla haluan tuoda selvästi esille, milloin kyseessä ovat aineistostani nousseet tietyt kieliresurssit ja milloin taas yleisemmän ja laajemman tason ilmiön kuvaus.

Kieliresurssi-käsitteeseen liittyy kiinteästi myös **kielirepertuaari**-käsite (engl. *linguistic repertoire*). Kielirepertuaarilla viitataan yksilön käytössä olevien kieliresurssien kokoelmaan. Jokaisella kielenkäyttäjällä nähdään olevan oma, ainutlaatuinen, kokoelmansa kieliresursseja, joita hän voi tilanteesta riippuen ottaa käyttöönsä. Tämä kokoelma siis muodostaa yksilön kielirepertuaarin. (Blommaert 2005: 13; Dufva & Pietikäinen 2009: 6–7.) Jotta kieliresurssien ja -repertuaarien monimuotoisuus ja sosiaalinen perusta olisi helpommin hahmotettavissa, on tarkasteltava vielä hieman lähemmin niin sanotun perinteisen lähestymistavan ja sosiolingvistisen lähestymistavan kielikäsitteistä. Blommaert (2005: 10) havainnollistaa tätä eroa selittämällä, että esimerkiksi sanan *englanti* on sinällään ymmärretty käsittävän yhtenäisen kokonaisuuden, joka merkitsee englannin kieltä. Sosiolingvistisen näkemyksen mukaan taas olisi puhuttava *englanneista*, sillä ”englanti” muodostuu lukuisista monitahoisista ja monikerroksisista kielen varianteista, kuten esimerkiksi murteista, aksenteista ja sosiolekteista eli jonkin tietyn sosiaalisen ryhmän käyttämistä varianteista. Blommaert (2005: 13) toteaaakin, että jokaisen ihmisen kielirepertuaari on yksilöllinen, sillä

varianttien hallintaan vaikuttaa aina ihmisen sosiaalinen toiminta ja lähtökohdat. Tällaisia varianttien hallintaan vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi ihmisen ikä, ammatti, sukupuoli ja etniseen ryhmään kuuluminen. Näin ollen kahdella ihmisellä, vaikka he puhuisivatkin niin sanotusti samaa kieltä, ei siis voi olla hallussaan samanlaisia kokoelmia kielen variantteja².

Kieliresursseihin ja -repertuaareihin linkittyy myös mielenkiintoisella tavalla vallan käsite. Kun lähtökohtana on ajatus, että kielenkäyttö on sosiaalisesti rakentunutta, ja että se toistaa ja muokkaa sosiaalista todellisuutta ja sosiaalisia käytänteitä, liittyy siihen välttämättömästi myös vallan jakautumisen kysymykset. Toisaalta valta näkyy yksilön mahdollisuuksina valita tiettyjä repertuaarinsa sisältämiä kieliresursseja käyttöönsä tietyissä tilanteissa. Toisaalta taas kaikilla ei ole samoja resursseja valittavanaan, jolloin yksilöt asettuvat epätasa-arvoiseen asemaan tietynlaisissa tilanteissa. Toisin sanoen kieliresurssit siis jakautuvat yhteiskunnissa epätasa-arvoisesti, ja myös niiden arvostus on epätasa-arvoista. (Heller 2007: 1–2; Blommaert 2005: 13–15.) Tässä onkin selvä yhtymäkohta kieliresurssiajattelun ja oman työni kohdalla. On kiinnostavaa tarkastella, millaisia kieliresursseja Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa on käytetty eli siis, millaiset resurssit ovat tarjolla näillä maantieteellisillä alueilla. Lisäksi kieliresurssien tarkastelu selvittää näiden kielimaisemien sisäisiä valtasuhteita. Pyrin siis selvittämään esimerkiksi valtakielten ja vähemmistökielten välisiä suhteita, hierarkioita ja arvostuksia. Erityisesti keskityn kuitenkin vähemmistökielistä meänkielen ja kveenin kielen tarkasteluun, sillä näiden resurssien esiintyminen tai vastaavasti poissaolo kyseisten paikkojen kielimaisemista kertoo mielestäni niiden nykyisestä arvostuksesta ja kielten elvyttämistyön tuloksista.

Pyrin vielä hieman selkeyttämään tulkintaani kieliresursseista ja -repertuaareista. Ymmärrän kieliresurssit ja repertuaarit monitahoisina ja -kerroksisina käsitteitä, joiden rajat eivät ole selviä. Resurssit ovat jatkuvassa liikkeessä, ja ne ovat osittain myös toistensa kanssa kosketuksissa. Yksilön monikielisyys muotoutuu tämän hallitsemien erilaisten resurssien joukosta, jotka siis muodostavat henkilön kielirepertuaarin. Myös yksikielisellä henkilöllä on mielestäni oma repertuaarinsa, sillä erilaiset kielen variantitkin katsotaan osaksi kielirepertuaarin muodostavia resursseja. Ihmisten kielirepertuaarit määrittävät sen,

² Bakhtinin (1981) esittelemä **heteroglossia**-käsite on hyvin lähellä tätä näkemystä. Heteroglossiaan liittyy ajatus, jonka mukaan variaatio on kielen luontainen ominaisuus, ja että yksilöillä on erilaisia kokoelmia ”puhumisen tapoja”, jotka heijastavat erilaisia sekä menneisyyteen että nykyisyyteen liittyviä sosioideologisia ristiriitoja. (Pietikäinen ym. 2008: 81; Dufva & Pietikäinen 2009: 6.)

mitä he voivat kielenkäytön kautta tehdä. Repertuaarit siis joko mahdollistavat tai estävät yksilöä sosiaalisena toimijana, ja tämä taas kytkee kieliresurssien ja -repertuaarien tarkastelun vallan kysymyksiin. Tässä pro gradu -tutkielmassa kieliresurssit aineellistuvat julkiseen tilaan asetetuissa kylteissä. Näissä kylteissä esiintyvät kieliresurssit siis ovat konkreettinen osoitus kyltin asettajan hallitsemista resursseista, jolloin ne myös paljastavat osan kyseisen henkilön kielirepertuaarista. Kylttien tarkastelun kautta siis päästään käsiksi kieliresurssien esiintymiseen tietyissä maantieteellisissä paikoissa sekä niissä vallitseviin, kieliin liittyviin, valtasuhteisiin.

3.2 Kielimaisematutkimus

3.2.1 Kieliekologia ja kielimaisematutkimus

Kieliekologia³ (engl. *language ecology* tai *ecology of language*) on teoreettinen monikielisyiden tarkasteluun keskittyvä suuntaus, jonka käsitys kielistä ja niiden esiintymisestä maailmassa sopii useimpien kielimaisematutkimusten peruslähtökohtiin. Näin on myös omassa tutkimuksessani ja haluankin tuoda esiin tätä näkökulmaa, joka vaikuttaa suuresti ajatteluuni kielten hierarkiasta ja erilaisesta asemoitumisesta kielimaisemissa. Aiemmassa kieliekologisessa tutkimuksessa on perinteisesti keskitytty kielisuunnittelun, opettamisen ja kielenoppimisen tarkasteluun (Hornberger 2002: 30). Vaikka nämä kaikki edellä mainitsemani tutkimussuuntaukset ovat yhä edelleen pinnalla kieliekologisessa tutkimuksessa, on kieliekologian käsitettä alettu käyttää yhä enemmän myös esimerkiksi juuri kielimaisematutkimuksessa (ks. esim. Hult 2009, Brown 2012). Monet kielimaisematutkijat ovat myös lyhyesti maininneet kieliekologisen ajattelun vaikuttavan työnsä taustalla, vaikka eivät varsinaisesti olekaan nostaneet sitä työnsä keskiöön (ks. esim. Moriarty 2012, Dagenais ym. 2009).

Kieliekologia on kielentutkimuksen piiriin omaksuttu metafora, joka viittaa biologian ja ekologian tieteenalojen käsityksiin eliöiden ja niiden ympäristöjen välisistä vuorovaikutussuhteista. Kieliekologisessa tutkimuksessa eliöiden ja ympäristöjen sijaan tarkastellaan kielten esiintymistä muiden kielten, murteiden ja puhetaipojen konteksteissa. (Kaplan &

³ Hornbergerin (2002: 32) mukaan termi on peräisin Einar Haugenilta (1970), vaikka Carl ja Frances Voegelin ovat myös käsitelleet aihetta jo vuonna 1964.

Baldauf 2008: 44.) Toisin sanoen kieliekologia siis tarkastelee kielten esiintymistä ympäristöissään, näiden ympäristöjen vaikutusta kieliin sekä kielten ja ympäristöjen välistä vuorovaikutusta. Nancy Hornberger (2002: 33) on tiivistänyt kieliekologisen ajattelun ytimen seuraavanlaisesti: Kielet, samoin kuin eläin- ja kasvilajit, kehittyvät, kasvavat, muuttuvat, elävät ja kuolevat suhteessa ja yhteydessä sekä toisiin kieliin että ympäristöönsä. Lisäksi Hornberger (2002: 33) toteaa, että jotkin kielet, samoin kuin jotkin eläin- ja kasvilajit sekä ympäristöt, voivat olla uhanalaisia, ja että ekologinen toiminta ei ole vain näiden mahdollisten menetysten tutkimista ja kuvailua vaan myös niiden ehkäisyä. Mielestäni tässä onkin selvä yhteys kielimaisematutkimuksen ja kieliekologian välillä: Molemmat lähestymistavat ovat kiinnostuneita tarkastelemaan kielten esiintymistä, sekä niiden välisiä suhteita, tietyissä ympäristöissä. Lisäksi pyritään lisäämään ymmärrystä kielellisestä monimuotoisuudesta ja parantamaan vähemmistökielten asemia.

Francis Hult (2009) on ensimmäisenä esitellyt kieliekologisen ajattelun ja kielimaisematutkimuksen yhdistämistä Malmöön sijoittuvassa tutkimuksessaan. Hultin (2009: 88) mukaan kieliekologinen tutkimus kaipaa tällä hetkellä uusia metodologisia työkaluja monikielisuuden eri ulottuvuuksien (eri kielten, ympäristöjen ja kieltenpuhujien välisten suhteiden) yhtäaikaiseen tarkasteluun, ja hänen mukaansa kielimaisematutkimuksen ja neksusanalyysin yhdistelmä vaikuttaakin varsin lupaavalta ratkaisulta tähän ongelmaan. Kyseinen yhdistelmä nimittäin mahdollistaa aineiston tarkan ja täsmällisen analyysin, jättäen kuitenkin samalla tilaa luovuudelle ja joustavuudelle, jota tällaisessa sekä yksilön että yhteiskunnan tasolle tähtäävässä monikielisyystutkimuksessa tarvitaan. Hult (2009: 89) myös käyttää työssään käsitteistöä, joka auttaa yhdistämään kieliekologiaa ja kielimaisematutkimusta monikielisuuden tarkastelussa. Seuraavaksi esittelenkin lyhyesti tätä käsitteistöä, sillä sen kautta pystyn avaamaan paremmin myös omaan tutkielmaani kytkeytyviä kieliekologisia periaatteita.

Hult (2009: 89) toteaa Calvetia (1999) mukailleen, että kieliekologisen näkemyksen mukaan monikielisuuden yhteydessä voidaan puhua sosiaalisen toiminnan sisäkkäisistä tasoista, jotka muodostavat monikielisuuden kontekstit. Näiden tasojen nähdään muodostuvan seuraavan mallin mukaisesti: Maailmanlaajuinen kielten systeemi eli **ekosfääri** (engl. *ecosphere*) koostuu sisäkkäisistä alemman tason systeemeistä, tai toisin sanoen **lingvivististä ekosysteemeistä** (engl. *linguistic ecosystems*), joiden sisällä tietyn kielen funktioita voidaan pitää ikään kuin **ekologisina lokeroina** (engl. *niches*). Se, miten jokin tietty kielelli-

nen ekosysteemi on muodostunut, voi puolestaan olla seurausta useiden tasojen tekijöiden yhteensulautumisesta, kuten esimerkiksi yksilöllisistä kielivalinnoista, muuttoliikkeistä, kielipolitiikasta, koulutuksesta ja mediasta. (Calvet 1999, ref. Hult 2009: 89.)

Kieliekologisen lähestymistavan mukaisesti ajattelen, että tutkimukseni keskiössä olevat Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat muodostavat omat lingvistiset ekosysteeminsä. Näiden ekosysteemien muodostuminen ja niiden sisäisten ekologisten lokeroiden (erityisesti siis meänkielen ja kveenin kielen funktioiden) tarkastelu toimivat työtäni rajaavina lähtökohtina. Kieliekologia yhdistettynä kielimaisematutkimukseen sopii siis hyvin osaksi työni teoreettista pohjaa, sillä sen avulla on tarkoitus selittää kieliä ja niiden välisiä suhteita niin mikro- kuin makrotasoilla. Tähän samaanhan pyrin omassa työssäni, mutta vain pienemmässä ja rajatummassa mittakaavassa. Toisin sanoen kieliekologia toimii työssäni ajatteluni ja lähtökohtiani selittävänä mallina, joka konkretisoituu kielimaisematutkimuksen kautta saamaani tietoon Pajalan ja Pykeijän kielimaisemien muodostamista lingvivististä ekosysteemeistä. Seuraavaksi esittelenkin työssäni hieman laajemmin kielimaisematutkimuksen lähtökohtia ja periaatteita sekä luon kuvaa tämän tutkimussuuntauksen vaiheista.

3.2.2 Kielimaisematutkimuksen lähtökohtia

Kielimaisematutkimus on yksi monista näkökulmista monikielisyyden tarkasteluun. Sen tutkimuskohteena on kielenkäyttö sosiolingvistikontekstissaan, ja Spolskyn (2009: 25) mukaan kielimaisematutkimus onkin kehityksessään yhdeksi sosiolingvistiikan ja kielipolitiikan suuntaukseksi. Kielimaisemien tutkiminen perustuu kielenkäytön tarkasteluun jonkin tietyn alueen julkisissa kielellisissä merkeissä eli kylteissä, joita ovat esimerkiksi tienviitat, katujennimet ja mainostaulut. (Cenoz & Gorter 2006: 67.) Tarkastelun kohteena on siis aina kirjoitettu kieli. Julkisiin tiloihin asetetuissa kylteissä esiintyvä kielenkäyttö onkin erittäin perusteltu tutkimuskohde, sillä jonkin tietyn yhteisön kirjallisia tuotoksia tarkastelemalla on mahdollista selvittää kyseisessä yhteisössä vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita. Coulmas (2009: 14) kiteyttää tämän ajatuksen kirjoitettuun kieleen kietoutuvista valtasuhteista näin:

Writing embodies the dialectics of power and resistance. A potent tool to secure institutional authority, it can also be turned against the powers that be and challenge authority.

Oman työni kohdalla tätä ajatusta voidaan soveltaa vähemmistökielten ja valtakielten väliin suhteisiin. Julkisissa tiloissa esiintyvien kylttien kautta saadaan tietoa Pajalassa meänkielen ja Pykeijässä kveenin kielen sekä näissä paikoissa esiintyvien muiden kieliresurssien välisistä suhteista ja asemista. Toisin sanoen kielimaisemat heijastavat näillä alueilla (kirjoitetun kielen kautta) tapahtuvaa kielten välisten valtasuhteiden vahvistamista ja haastamista.

Pro gradu -tutkielmassani tarkasteltavat kielimaisemat siis muodostuvat Pajalan ja Pykeijän julkisiin tiloihin asetetuista kylteistä. Kuten jo aiemmin mainitsinkin, heijastavat kielimaisemat kielten välisiä suhteita ja valta-asemia tietyissä sosiolingvistisissä konteksteissa. Toisaalta ne kuitenkin myös osallistuvat näiden kontekstien luomiseen, sillä esimerkiksi se, millä kielellä jokin kyltti on kirjoitettu, voi vaikuttaa ihmisten käsityksiin eri kielten asemista ja suhteista. Kielimaiseman ja sosiaalisen kontekstin suhde on siis kaksisuuntainen. Lisäksi kielimaisemat voivat jopa vaikuttaa ihmisten kielelliseen käyttäytymiseen, sillä ne muun muassa luovat lukijalle kuvaa siitä, mitä kieliä tietyllä alueella voi kommunikation välineenä käyttää. (Cenoz & Gorter 2006: 67–68.) Näiden edellä mainittujen seikkojen ansiosta kielimaisematutkimus sopiikin hyvin osaksi tutkielmani teoreettista taustaa, sillä sen avulla pystyn havainnoimaan meänkielen ja kveenin kielen asemia Pajalassa ja Pykeijässä sekä siitä, mikä tekee näistä kieliresursseista kyseisissä kielimaisemissa juuri meänkielisiä tai kveeninkielisiä (suomen kielen sijaan). Seuraavaksi esittelen tätä tutkimussuuntausta vielä hieman lähemmin. Kuvailen työni kannalta keskeisimpiä käsitteitä ja ajatuksia sekä pyrin valottamaan kielimaisematutkimuksen historiaa ja nykytilaa.

Kielimaisematutkimuksen uranuurtajina voidaan Shohamyn ja Gorterin (2009: 2) mukaan pitää Landrya ja Bourhisia⁴, jotka saivat huomion kiinnittymään julkiseen tilaan yhtenä merkittävänä kieliin kohdistuvien asenteiden merkitsijänä. Heiltä on myös peräisin termi **kielimaisema** (engl. *linguistic landscape*). Julkisilla paikoilla viitataan sellaisiin tiloihin ja paikkoihin, joihin kaikilla on mahdollisuus päästä vapaasti. Tällaisia ovat esimerkiksi kaupat, museot, kadut ja virastot. Yksityisiin tiloihin ja paikkoihin pääsy on puolestaan joko suljettua tai rajoitettua, kuten esimerkiksi ihmisten koteihin. Kielimaisematutkimuksessa siis tarkastelun kohteena on kielenkäyttö julkisessa tilassa. Kielimaisematutkimus on melko nuori suuntaus, jonka teorioita ja menetelmiä kehitellään yhä (Hult 2008: 90).

⁴ Shohamy ja Gorter (2009:2) viittaavat työssään Landryn ja Bourhisin vuonna 1997 julkaistuun artikkeliin *Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study*.

Useimmat kielimaisematutkimukset sijoittuvatkin 1990- ja 2000-luvuille, vaikka joitakin tutkimuksia on julkaistu jo 1970-luvulta lähtien. Ensimmäisiä julkisiin kyltteihin keskittyneitä tutkimuksia ovat esimerkiksi Tulpin (1978) Brysselin kielimaisemaa ja Masain (1972) Tokion kielimaisemaa kartoittaneet tutkimukset.

Yksi kielimaisematutkimuksia yhdistävä tekijä on se, että tutkimukset sijoittuvat useimmiten kaupunkialueisiin (Coulmas 2009: 14). Coulmas (2009: 14) ja Spolsky (2009: 25) huomauttavatkin, että erityisesti monikielisyystutkimuksessa voisi kielimaiseman sijasta puhua **kaupunkimaisemasta** (engl. *cityscape*). Omassa tutkimuksessani en kuitenkaan käytä tätä termiä, sillä Pajala on pieni kunta ja Pykeijä on kylä, joten mielestäni on tarpeetonta käyttää tässä yhteydessä hieman hämäävää termiä kaupunkimaisema. Kielimaisema-termi myös kohdistaa huomion paremmin tutkimuskohteeseeni, joka siis on kieliresursien käyttö sosiolingvistisessä kontekstissa.

Huomionarvoista kaupunkimaisematermissä on kuitenkin se, että kielimaisematutkimus keskittyy tyypillisesti juuri urbaaniin tilaan, jossa erilaiset yhteisöt toimivat (Coulmas 2009: 14.) Esimerkkeinä kaupunkeihin kohdistuvasta kielimaisematutkimuksesta voidaan pitää muun muassa Backhausin (2007) Tokioon, Hultin (2009) Malmöön sekä Spolskyn ja Cooperin (1991) Jerusalemiin keskittyviä tutkimuksia. Vaikka kaupungit ovat yhä edelleenkin suosituin kielimaisematutkimuksen kohde, on uudemmassa tutkimuksessa alkanut kuitenkin esiintyä yhä enemmän myös muunlaisia tutkimuskohteita. Esimerkiksi Hanni Salo (2012) on keskittynyt tutkimuksessaan Pohjoiskalotin syrjäseuduille sijoittuvien neljän kylän, Karasjoen, Kiirunan, Inarin ja Lovozeron, kielimaisemien tarkasteluun. Myös Pietikäinen, Lane, Salo ja Laihiala-Kankainen (2011) ovat tarkastelleet Pohjoiskalotin kylien kielimaisemia omassa tutkimuksessaan. Hieman toisenlainen esimerkki on puolestaan Kara Brownin (2012) tutkimus, joka on keskittynyt Kaakkois-Virossa sijaitsevien koulutilojen muodostamien **koulumaisemien** (engl. *schoolscape*) tarkasteluun. Voidaankin siis perustellusti sanoa, että kielimaisematutkimuksen tutkimuskohteet ovat jatkuvasti monipuolistumassa (laajentamassa kielimaisema-käsitettä) uuden tutkimuksen myötä.

Useimpia kielimaisematutkimuksia yhdistää myös tutkimuksen kvantitatiivinen eli määrällinen ote. Monissa aiemmissa tutkimuksissa on tavoitteena ollut selvittää esimerkiksi, mitä eri kieliä kielimaisemissa esiintyy, ja tämän tarkastelemiseksi on laskettu erilaisia numeerisia tilastoja. Esimerkki tällaisesta hyvin kvantitatiivisesta tutkimuksesta on Cenozin ja Gorterin (2006) tutkimus, jossa he tarkastelivat Ljouwert-Leeuwardenin ja Donostia-San

Sebastianin kielimaisemia muun muassa laskemalla prosenttiosuuksia eri kielten, fonttien ja informaation määristä yhden kadun kylteissä. Tämä suuntaus ei kuitenkaan enää ole aivan niin hallitseva kuin aiemmin, sillä nykyään pyritään kehittämään myös kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä kielimaisematutkimukseen kvantitatiivisten menetelmien rinnalle. Tavoitteena on siis kehittää tutkimusta kuvailevasta selittävämpään suuntaan. Viime vuonna tämä suuntaus onkin ollut pinnalla kielimaisematutkimuksissa. Esimerkiksi Francis Hult (2009) esittelee tutkimuksessaan neksusanalyysin keinojen yhdistämistä kielimaisematutkimukseen ja Nikolas Coupland (2010) puolestaan tarkastelee kieli-ideologioita Walesin kielimaisemassa.

Uuden tutkimuksen myötä kielimaisemien tarkastelussa keskiöön ovat alkaneet nousta entistä vahvemmin myös vähemmistökielet. Konkreettinen esimerkki tästä kehityssuunnasta on hiljattain julkaistu teos *Minority Languages in the Linguistic Landscape* (2012), johon on koottu vähemmistökieliin keskittyviä kielimaisematutkimuksia. Useimmissa vähemmistökieliä tarkastelevissa tutkimuksissa on keskitytty pohtimaan valtakielten ja vähemmistökielten välisiä suhteita. Esimerkkinä tällaisesta tutkimuksesta mainittakoon Cenozin ja Gorterin (2006) tutkimus, jonka keskiössä olivat vähemmistökielet friisi ja baski sekä valtakielet hollanti ja espanja. Tyypillistä on myös tutkia englannin kielen asemaa suhteessa valtakieleihin ja vähemmistökieliin (ks. esim. Cenoz ja Gorter 2006; Hult 2009). Myös tässä tutkielmassa tarkastellaan valtakielten ja vähemmistökielten välisiä suhteita sekä englannin kielen esiintymistä kielimaisemassa. Lähestyn vähemmistökieliä kuitenkin myös uudelta näkökulmasta pyrkiessäni selvittämään, miten meänkieli ja kveenin kieli rakentuvat omiksi kieliresursseikseen kielimaisemissa. Ainakaan tiedossani ei ole, että aiemmassa kielimaisematutkimuksessa olisi esiintynyt vastaavanlaista kysymyksenasettelua. Pyrin siis tarjoamaan työssäni hieman perinteisempien näkökulmien rinnalle myös jotain uutta.

Aiemmasta tutkimuksesta nostan vielä tässä kohtaa esiin Tiina Hirsimäen (2010) pro gradu -tutkielman, jossa tarkastellaan Pajalan kielimaisemaa. Samoin kuin oma tutkielmani, on myös Hirsimäen pro gradu osa Pohjoinen monikielisyys -tutkimushanketta. Tästä syystä Pajalan kielimaisemaa kartoittava aineisto on sama molemmissa töissä, ja esimerkiksi kummassakin työssä esiintyviä esimerkkikylttejä ovat kuvissa 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14 ja 16 esiintyvät kyltit. Tutkielmamme ovat myös joiltakin lähtökohdiltaan samantyyppisiä. Esimerkiksi kummankin työn keskiöön on nostettu meänkielen käyttö kylteissä. Lisäksi molemmissa töissä haetaan vastauksia tutkimuskysymyksiin kielimaisematutkimuksen kes-

keisten käsitteiden kautta (muun muassa käyttämällä käsitepareja viralliset ja epäviralliset kyltit sekä symbolinen ja tiedollinen funktio). Tutkielmat kuitenkin myös eroavat merkittävästi toisistaan, sillä Hirsimäki (2010) hyödyntää omassa työssään genreanalyysia, kun taas itse hyödynnän kielimaisematutkimuksen rinnalla neksusanalyysia ja kieliekologiaa. Osittain samasta aineistosta ja analyttisistä lähtökohdista johtuen on myös osa Pajalan kielimaisemaa koskevista tutkimustuloksista samanlaisia näissä töissä. Pyrinkin tutkimustuloksia raportoidessani tuomaan esiin sekä tutkimustemme yhtäläisyyksiä että myös niiden eroja.

3.2.3 Kyltit kielimaisematutkimuksessa

Kyltti (engl. *sign*) on kielimaisematutkimuksen keskeisin elementti, jonka ympärille koko tutkimussuuntaus kietoutuu. Kyltin määritelmästä on kielimaisematutkimuksen piirissä useita erilaisia näkemyksiä, ja siksi jokaisen tutkijan on syytä kiinnittää erityistä huomiota kyltti-käsitteen määrittämiseen ja rajaamiseen omassa tutkimuksessaan. Erityyppisten tutkimusten ja aineistojen kohdalla voi nimittäin olla hyvinkin perusteltua esimerkiksi laajentaa kyltin määritelmä koskemaan kirjoitetun kielen lisäksi myös puhuttua kieltä. Aneta Pavlenko (2009: 250) onkin todennut kyltin määrittämisen olevan tutkijan ensimmäinen haaste kielimaisematutkimuksen parissa, sillä nuori tutkimussuuntaus elää ja hakee muotoaan jatkuvasti.

Omassa työssäni olen määritellyt kyltin Backhausin (2006: 55) ja Hirsimäen (2010: 13) tavoin millaiseksi tahansa tekstiksi tai tekstin pätkäksi, joka on sijoitettu jonkinlaisten kehysten sisään. Tämä rajaus on melko laaja, sillä olen laskenut kylteiksi kaikenlaiset kirjoitetun kielen esiintymät aineistostani. Esimerkiksi siis vain yhden kirjaimenkin sisältävät ilmaukset olen laskenut mukaan, mikäli ne ovat esiintyneet jonkinlaisten kehysten sisällä. Kehyksellä tarkoitan esimerkiksi vaikkapa postilaatikkoa, tienviittaa tai talon seinää, joka antaa tekstille selvän raamin, jonka sisään se sijoittuu. En ole asettanut kyltin määritelmälle mitään materiaalisia tai kyltin kokoon liittyviä rajoituksia, sillä mielestäni kyltti voi olla aivan yhtä hyvin esimerkiksi jokin pieni käsikirjoitettu lappu kaupan seinällä kuin tienvarteen sijoitettu suuri tienvarsikylttikin.

Kielimaisematutkimuksen kentällä esiintyy kuitenkin myös muunlaisia näkemyksiä kyltin määritelmästä. Esimerkiksi Cenozin ja Gorterin (2006) määritelmä on vielä laaja-

alaisempi kuin omani, sillä he laskevat kylteiksi kaikki kieltä sisältävät elementit. He eivät siis mainitse vaatimusta erityiseen tekstin raamittamiseen. Myös Couplandin (2010) Walesin kielimaisemaa tarkastelevassa tutkimuksessa esiintyy monia kiinnostavia huomioita kyltin määrittämiseen liittyen. Tutkimuksessa kyltteihin oli laskettu myös esimerkiksi kirjoitettua kieltä sisältäviä t-paitoja. Tämänkaltaisten elementtien laskeminen kyltiksi olisi mahdollista myös oman määritelmäni rajoissa, sillä t-paitakin on laskettavissa eräänlaiseksi kehykseksi tekstille, mikäli se on esimerkiksi asetettu kaupan ikkunaan näytille. En kuitenkaan laskisi kyltiksi ohikulkijan päällä olevaa t-paitaa, sillä tällaiset tapaukset eivät mielestäni täysin täytä kielimaisematutkimukseen liittyvää julkisuuden vaatimusta. Pukeutuminen on siinä määrin yksityinen asia, että sen valokuvaaminen ja tutkiminen ilman lupaa (eli julkisena asiana) olisi mielestäni tutkimuseettiseltä kannalta arveluttavaa. Aineistossani ei esiinny yhtään t-paitaa tai muuta vastaavanlaista elementtiä.

Coupland (2010: 13) viittaa myös mahdollisuuteen laajentaa kielimaisematutkimuksen yhteydessä tutkittavien elementtien käsite kattamaan erilaisia äänitettyjä tekstejä, kuten esimerkiksi virallisia tiedotteita ja ilmoituksia sekä ääniviestejä. Tällöin siis perinteisen kielimaisemakäsityksen rinnalla voitaisiin puhua myös äänimaisemasta (engl. *audible linguistic landscape* tai *soundscape*). Tämä onkin varmasti yksi kielimaisematutkimuksen sisällä esiin nouseva keskustelunaihe tulevaisuudessa, kuten myös esimerkiksi tatuointien ja muiden perinteisistä määritelmistä poikkeavien tekstien määrittely kyltti-käsitteen yhteydessä. Lisäksi tulevaisuudessa varmasti käydään keskustelua myös julkisen ja yksityisen välisistä rajoista, sillä esimerkiksi juuri tatuoinnit ja pukeutuminen ovat raja-alueita kyltin määritelmässä tästä näkökulmasta katsottuna.

Kielimaisematutkimukseen sisältyy ajatus, jonka mukaan kielimaisemalla voidaan nähdä olevan kaksi eri funktiota: **tiedollinen funktio** (engl. *informational function*) ja **symbolinen funktio** (engl. *symbolic function*). Tiedollinen funktio viittaa kielen käyttöön kommunikaation välineenä ja kielen aseman heijastajana. Symbolisella funktiolla puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi kielen toimimista jonkin ryhmän tai yhteisön identiteetin symbolina tai sitä, että esimerkiksi englantia pidetään arvovaltaisempänä tai modernimpana kielenä kuin paikallisia kieliä. Symbolinen funktio siis heijastaa kieliin liitettyjä erilaisia arvoja ja asenteita (Cenoz & Gorter 2006: 78–79; Pavlenko 2009.) Keskityn suuressa osassa tutkielmaani tiedollisen funktion tarkasteluun, sillä yksi keskeisimmistä tavoitteistanihan on meänkielen ja kveenin kielen aseman tarkastelu Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa.

Näkisin myös kieliresurssien rakentumisen tarkastelun sijoittuvan pääasiassa tiedollisen funktion piiriin.

Käytän kuitenkin myös symbolisen funktion käsitettä apuna työssäni, sillä se voi mielestäni tarjota ensiarvoisen tärkeää tietoa juuri meänkielen ja kveenin kielen asemasta ja suhteista muihin kieliin selittävästä näkökulmasta. Vähemmistökielten kohdalla kielen symbolinen merkitys onkin varmasti suurempi kuin valtakielten tai turistikielten kohdalla. Tämä karkea tutkimustehtävieni jaottelu kielimaiseman funktioiden mukaan ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kylteistä täytyisi löytää vain toinen näistä funktioista, vaan aivan yhtä hyvin ne voivat esiintyä samanaikaisesti. Itse asiassa uskonkin, että useimmiten kylteistä on löydettävissä kumpikin funktio. Se kumpi funktioista nousee merkittävämmäksi, riippuu puolestaan siitä, millaisesta näkökulmasta kielenkäyttöä tarkastellaan.

Pavlenko (2009) on tuonut esiin aiemmin Venäjän vallan alaisuuteen kuuluneiden maiden kielimaisemia tarkastellessaan mielenkiintoisen huomion funktioihin liittyen. Hänen mukaansa nimittäin funktioiden jaottelu riippuu aina kyltin lukijasta, sillä esimerkiksi jonkin tietyn kielen merkitys kylteissä voi kielen puhujalle olla tiedollinen, kun taas kieltä taitamattomalle henkilölle merkitys voi olla symbolinen (Pavlenko 2009: 250–251). Tästä syystä joudunkin kiinnittämään funktioiden määrittelyyn aineistossani erityistä huomiota. Pyrin siis aina funktioita tarkastellessani sijoittamaan aineistoni kontekstiinsa ja tekemään tulkintani siihen nojaten. Samalla kuitenkin tiedostan, että analyysini on kvalitatiivista, jolloin on mahdollista, että eri lähtökohdista kylttejä lukevat voivat tulla erilaisiin lopputuloksiin funktioiden suhteen.

Kielimaisematutkimuksen peruskäsitteistöön kuuluu myös käsitepari **viralliset** (engl. *top-down* tai *official signs*) ja **epäviralliset** (engl. *bottom-up* tai *nonofficial signs*) kyltit, jotka jakavat kielimaisemassa esiintyvät kyltit kahteen ryhmään niiden rakentumiseen vaikuttavien taustatekijöiden mukaan. Virallisten kylttien sisältö heijastaa virallista kielipolitiikkaa, kuten esimerkiksi katujen nimissä ja virallisten rakennusten nimissä. Viralliset kyltit ovat siis sellaisia, että niiden muodostamiseen vaikuttavat usein erilaiset lait ja muut säädökset, ja niiden asettajataho on usein jokin viranomainen. Epävirallisten kylttien sisältöön puolestaan ei virallinen kielipolitiikka vaikuta suoraan, vaan ennemminkin näissä kylteissä heijastuu virallisen kielipolitiikan vaikutus yksilöihin, kuten esimerkiksi kauppojen nimissä ja kadunvarsien julisteissa. Epävirallisia kylttejä ovat siis muut kuin viranomaistahon asettamat kyltit. Mielenkiintoisen tästä käsiteparista tekee se, että sen avulla on mahdollista

verrata jokin tietyn alueen virallista kielipolitiikkaa yksilöiden ja epävirallisten tahojen toimintaan. (Cenoz & Gorter 2006: 68.) Erityisen hedelmällistä tällainen kielimaisematutkimus on juuri monikielisessä kontekstissa, sillä se tuottaa runsaasti tietoa valta- ja vähemmistökielten välisistä suhteista. Oman tutkimukseni kohdalla onkin mielenkiintoista nähdä, miten viranomaistahon ja alueen muun väestön tavat käyttää meänkieltä ja kveenin kieltä eroavat toisistaan (vai eroavatko ne ylipäätään) sekä millaisiin asemiin nämä vähemmistökielet asettuvat epävirallisissa ja virallisissa kylteissä.

Useissa kielimaisematutkimuksissa onkin tehty huomioita epävirallisten ja virallisten kylttien eroista. Backhausin (2006: 53) mukaan esimerkiksi Calvet on jaotellut Dakarin kielimaisemaan keskittyvässä tutkimuksessaan kylttejä **in vitroon** eli viranomaisten tuottamiin kyltteihin ja **in vivoon** eli kansalaisten tuottamiin kyltteihin. Tutkimuksessa huomattiin, että virallisissa kylteissä esiintyi vain alueen virallista kieltä, kun taas epäviralliset kyltit olivat huomattavasti monikielisempiä. Myös muissa tutkimuksissa on tehty samansuuntaisia huomioita. Esimerkiksi Backhausin (2006: 57–58) Tokion tutkimuksessa huomattiin, että alueen valtakieltä japania esiintyi tasaisesti sekä virallisissa että epävirallisissa kylteissä, ja että epäviralliset kyltit olivat monikielisempiä kuin viralliset kyltit.

Virallisten ja epävirallisten kylttien eroja tarkastellessaan Backhaus (2006: 62) käyttää myös termejä **valta** ja **solidaarisuus**⁵. Backhausin mukaan virallisten kylttien kohdalla käytettyjen kielten valintaa ohjaavat valtasuhteet. Epävirallisissa kylteissä taas vieraiden kielten käytöllä ilmaistaan solidaarisuutta kyseisiä kieliä kohtaan. Virallisten kylttien kohdalla tehdyt kielivalinnat siis ilmaisevat kyltin kirjoittajan valtaa valita tietyt kielet kyltteihin. Näin ollen viralliset kyltit siis usein heijastavat ja vahvistavat kielten välisiä valtasuhteita, kun taas epävirallisissa kylteissä piilee mahdollisuus näiden valtasuhteiden haastamiseen.

Nikolas Coupland (2010) ja Aneta Pavlenko (2009) ovat tuoneet omissa tutkimuksissaan esiin kylttien virallisuusasteen määrittelyn problematiikkaa. Coupland (2010: 3–4) on todennut, että useimmista kielimaisemissa esiintyvistä kylteistä on löydettävissä viitteitä jonkin niin sanotusti ylemmän tahon vaikutuksesta. Toisaalta hän myös toteaa, että kielimaisemista on kuitenkin tästäkin huolimatta löydettävissä myös sellaisia tekstejä, joihin hallinnolliset auktoriteetit eivät vaikuta kovin laajasti. Tällaisten tekstien kirjoittajat toimi-

⁵ Backhaus (2006: 62) toteaa valta- ja solidaarisuus-termien olevan peräisin Brownin ja Gilmanin teittelytutkimuksesta vuodelta 1960.

vat usein luovemmin ja vähemmän kontrolloidusti. Näin ollen Couplandkaan ei siis tyrmää tätä kylttien jaottelua epävirallisiin ja virallisiin, vaan haluaa mielestäni lähinnä muistuttaa siitä, että virallinen kielipolitiikka muovaa osittain myös epävirallisia kylttejä, ja tästä johtuen virallisuusasteen mukainen jaottelu on varsin laaja, monitahoinen ja erityistä huomiota vaativa prosessi. Pavlenko (2009: 250) puolestaan huomauttaa, että kyltin määrittely joko viralliseksi tai epäviralliseksi riippuu lukijasta (samaa tapaan kuin funktioidenkin jaottelu). Työni kvalitatiivisen luonteen vuoksi toteankin tässä kohtaa, että on siis varsin mahdollista, että joku toinen tulkitsisi aineistoni kylttien alkuperän eri tavoin kuin itse teen. Pyrin kuitenkin tekemään omat tulkintani systemaattisesti niiden taustatietojen pohjalta, joita minulla kylteistä on. Teen siis jaotteluni sen pohjalta, mitä valokuvat kylttien konteksteista kertovat eli tarkastelen esimerkiksi sitä, millaiseen tilaan kyltit on sijoitettu ja mitä pystyn yleistietoni perusteella kylttien alkuperästä kertomaan.

Kuten jo aiemmin mainitsinkin, tein myös omassa aineistossani jaon virallisten ja epävirallisten kylttien välille. Päädyin Backhausin (2006: 56) tavoin melko tiukkaan jakoon kylttien virallisuuden suhteen. Luokittelin siis virallisiksi sellaiset kyltit, jotka ovat valtiollisten tai alueellisten hallintotahojen asettamia eli siis sellaisia, joiden muodostamista ohjaavat suoraan virallisen kielipolitiikan periaatteet ja käytänteet, kuten esimerkiksi erilaiset lakisäädökset. Tällaisia kylttejä ovat tienviitat ja paikannimet sekä koulujen, postin, kirkon, matkailuneuvonnan, sairaalan, terveyskeskuksen, kirjaston ja kunnanviraston kyltit. Kaikki muut kyltit luokittelin epävirallisiksi, vaikka tiedostankin, että esimerkiksi erilaisten suurten organisaatioiden kyltteihin saattaa myös osin vaikuttaa samat periaatteet, joiden pohjalta olen luokitellut kylttejä virallisiksi. Epävirallisia kylttejä aineistossani ovat siis kauppojen, ravintoloiden, ilmoitustaulujen, majoituspalveluiden ja muiden turisteille suunnattujen kohteiden kyltit.

Sosiolingvistisen näkemyksen mukaisesti kielimaisematutkimuksessa keskiöön nousevat sosiaalisten toimijoiden tekemät kielelliset valinnat, jotka konkretisoituvat kylteissä käytetyissä kieliresursseissa. Bernard Spolsky (2009: 33–34) on tarkastellut näitä valintoja, ja esittänyt huomionsa pohjalta kolmen säännön mallia⁶, joka selittää kieliresurssien käyttöä kylteissä. Nämä kolme sääntöä ovat: (1) kirjoita kyltti kielellä, jonka osaat, (2) kirjoita kyltti kielellä, jonka oletettu lukija osaa ja (3) kirjoita kyltti omalla kielelläsi tai kielel-

⁶ Spolsky kertoo esitelleensä Cooperin kanssa kolmea sääntöä jo vuonna 1991 julkaistussa kirjassa *The Languages of Jerusalem*.

lä, johon haluat tulla identifioituksi. Ensimmäinen sääntö on siis riippuvainen kyltin kirjoittajan kielitaidosta, sillä kirjoittaja ei voi tuottaa tekstiä kielellä, jota ei hallitse. Tämä sääntö myös selittää kylteissä esiintyviä kirjoitusvirheitä, jotka ovat varsin tyypillisiä tuottaessa tekstiä vieraalla kielellä. Toinen sääntö liittyy kylttien viestinnällisiin tavoitteisiin. Mikäli tarkasteltava kielimaisema sijaitsee yksikielisellä alueella, ovat siinä esiintyvät kyltit pääsääntöisesti valtakielellä kirjoitettuja. Jos taas alueella käytetään myös jotain tunnustettua vähemmistökieltä tai siellä vieraillee paljon turisteja, on todennäköistä, että kielimaisemassa esiintyy runsaasti myös monikielisiä kylttejä. Toinen sääntö on siis luonteeltaan informatiivinen. Kolmas sääntö on puolestaan niin sanottu symbolisen arvon sääntö. Tätä sääntöä noudattavat kielivalinnat kertovat solidaarisuudesta jotain tiettyä kieltä kohtaan sekä kuulumisesta johonkin ryhmään. Tämä sääntö vaikuttaakin usein monikielisisissä kylteissä käytettyihin kieliresursseihin ja niiden järjestyksiin kylteissä. (Spolsky 2009: 33–34.)

Ensimmäinen näistä yllä esitellyistä säännöistä on välttämätön kaikissa kylteissä, sillä ilman kielitaitoa ei kylttejä pystyttäisi tuottamaan lainkaan. Kaksi muuta sääntöä ovat puolestaan kyltin kirjoittajan harkinnan alaisia. Niiden noudattaminen riippuu siis siitä, millaisia asioita kyltin kirjoittaja pitää kielivalintojen kannalta keskeisinä. On myös tärkeää huomata, että nämä kaikki kolme sääntöä voivat esiintyä kyltissä myös samanaikaisesti. Ne eivät siis ole toisiaan poissulkevia, mutta usein jokin niistä nousee keskeisimpään asemaan kyltissä. (Spolsky 2009: 33–34.) Nämä Spolskyn tunnetuiksi tekemät säännöt toimivat myös tässä pro gradu -tutkielmassa keskeisinä lähtökohtina kylteissä käytettyjen kieliresurssien tarkastelussa, sillä pidän niitä varsin toimivina ja hyödyllisinä sosiaalisten toimijoiden kielellisiä valintoja selittäessä. Spolskyn (2009: 33) tapaan uskonkin, että nämä kolme sääntöä tulevat muodostamaan kielimaisematutkimuksessa yhden kulmakiven kielisten valintojen tarkastelussa ja yhtenäisen teoriapohjan kehittämässä.

3.3 Neksusanalyysi

3.3.1 Neksusanalyysin lähtökohtia

Neksusanalyysi on Ron Scollonin ja Suzie Wong Scollonin (2004) diskurssintutkimuksen tradition pohjalta kehittelemä sosiolingvistinen lähestymistapa, joka tutkii merkitysten rakentumista niin kielenkäytön mikrotasolla kuin yhteisön ja yhteiskunnan makrotasollakin.

Diskurssianalyysissäkin on perinteisesti nähty merkityksen rakentuvan mikro- ja makrotasoilla, kuten esimerkiksi Faircloughin (1992) kolmen tason mallissa. Neksusanalyysi eroaa tästä perinteestä kuitenkin siinä, että se ei näe näitä tasoja toisistaan erillisinä selvinä kategorioina, vaan tasoja nähdään olevan useita. Nämä tasot myös nähdään toisiinsa kietoutuneina ja liikkeessä olevina. (Scollon & Scollon 2004; Pietikäinen 2012.) Tämä onkin suurin syy, miksi valitsin juuri neksusanalyttisen lähestymistavan pro gradu -tutkielmaani. Koen, että mikro- ja makrotasoja ei voida erottaa toisistaan selvärajaisina kokonaisuuksina vaan, että ne ovat monimerkityksisiä ja -ulotteisia neksusanalyysin mallin mukaisesti.

Neksusanalyysi myös lähestyy tutkimuskohdetta hieman eri tavoin kuin diskurssintutkimuksessa on perinteisesti tehty. Neksusanalyysi lähtee liikkeelle ikään kuin suoraan tutkimuskohteesta eli neksuksesta, kun taas diskurssintutkimuksessa tutkimuskohdetta on lähestytty kauempaa. Yksi neksusanalyysin ominaispiirre onkin se, että yhtenä tutkijan ensimmäisistä tehtävistä nähdään olevan oman osallistumisen tunnistaminen. Tutkijan on siis pystyttävä näkemään oma paikkansa neksuksessa. (Scollon & Scollon 2004: 9; Lane 2009a: 454.) Käsittelen tätä vielä hieman tarkemmin myöhemmin työssäni.

Neksusanalyttisen ajattelutavan mukaan sosiaalinen toiminta, eli tutkimuksen **neksus** (engl. *nexus of practice*), sijoittuu kolmen suuren diskurssisyklin leikkauspisteeseen. Näitä syklejä ovat sosiaalisten toimijoiden **historialliset elämäkerrat** (engl. *historical body*), **vuorovaikutusjärjestys** (engl. *interaction order*) ja **diskurssit** (engl. *discourses in place*). Historiallisilla elämäkertoilla tarkoitetaan sosiaalisten toimijoiden, eli yksilöiden, ainutlaatuisia elämänhistorioita, jotka vaikuttavat (myös tiedostamattomasti) sosiaaliseen toimintaan. (Scollon & Scollon 2004: 153–156; Hult 2009: 91–95; Pietikäinen 2012.) Yksilöt siis toimivat aina suhteessa omaan henkilökohtaiseen elämänhistoriaansa, jolloin toiminta ja merkitykset rakentuvat lukuisin eri tavoin riippuen sosiaalisesta toimijasta. Esimerkiksi Pia Lane (2009a) on hyödyntänyt tätä käsitettä tarkastellessaan kielellisten vähemmistöryhmien kielenvaihtoa ja identiteetin muodostumista ja Sari Pietikäinen (2012) tarkastellessaan inarinsaamenpuhujan kielielämäkertaa.

Vuorovaikutusjärjestys tarkoittaa sosiaalisten toimijoiden keskinäistä vuorovaikutusta ja käyttäytymistä eri tilanteissa ja konteksteissa. Diskurssit taas ovat laajemmin ihmisten toimintaan vaikuttavia (yhteiskunnallisia) diskursseja, joista osa kiertää neksuksen läpi hitaammin ja osa nopeammin leikaten sosiaalisten toimijoiden historiallisten elämäkertojen ja vuorovaikutusjärjestyksien kanssa. (Scollon & Scollon 2004: 153–156; Hult 2009: 91–95;

Pietikäinen 2012.) Tutkielmani kannalta tämä tarkoittaa sitä, että Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat sijoittuvat näiden lukuisten diskurssisykliin leikkauspisteisiin, joissa tutkielmani neksus eli vähemmistökielten käyttö ja esiintyminen julkisessa tilassa rakentuu. Tässä työssä en kuitenkaan hae vastauksia tutkimuskysymyksiin diskurssien kautta, vaan neksusanalyysi toimii lähinnä osana työni teoreettista taustaa ja ymmärrystäni.

Neksusanalyysin peruskäsitteistöön kuuluvilla **sosiaalisilla käytänteillä** (engl. *social practices*) tarkoitetaan toistettuja **sosiaalisia toimintoja** (engl. *social action*). Toisin sanoen sosiaalinen toiminta on yksittäinen esimerkki jostakin sosiaalisesta käytänteestä. (Scollon & Scollon 2004: 12–13.) Relevantteja sosiaalisia käytänteitä tutkielmassani ovat ainakin eri kieliresurssien käyttö julkiseen tilaan sijoitetuissa kylteissä (ja erityisesti siis vähemmistöresurssien käyttö) sekä kieliresurssien rakentaminen tietyiksi kieliksi, joilla viitataan suomen kielen kirjoitusasua hyvin lähellä oleviin meänkieleen ja kveenin kieleen. Näitä sosiaalisia käytänteitä tarkastelemalla pyrin siis vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Yritän löytää vastauksia siihen, miten kieliresurssista rakennetaan näissä paikoissa joitakin tiettyjä kieliä sekä siihen, miten vähemmistökieliä käytetään eli millaisissa asemissa ne ovat kielimaisemissa, ja mitkä niiden suhteet ovat toisiin kieliin. Etsimällä normeja ja säännönmukaisuuksia näistä käytänteistä uskon myös pääseväni käsiksi yleisempiin näissä konteksteissa vallitseviin uskomuksiin ja käsityksiin kielistä.

Varsinaisen sosiaalisen toiminnan tarkastelu on kuitenkin kielimaisematutkimuksen yhteydessä lähes mahdoton tavoite, sillä julkiseen tilaan asetetut kyltit ovat oikeastaan vain tämän toiminnan tuloksia. Kyltin tuottaminen vaatii lukuisia sosiaalisia toimintoja, jotka tutkijan tarkastellessa kylttiä kuuluvat jo menneisyyteen. Pietikäinen ym. (2011: 281–282) kutsuvatkin julkiseen tilaan sijoitettuja kylttejä **jähmettynyt toiminta** (engl. *frozen action*) -termillä. Mielestäni tämä termi kuvaa varsin osuvasti kylttien luonnetta kielimaisematutkimuksen ja neksusanalyysin yhteydessä, sillä sosiaalinen toimintahan on luettavissa kyltistä, johon se on ikään kuin jähmettynyt. Jaan siis Pietikäisen ym. (2011: 281–282) näkemys siitä, että kielimaisemat ovat menneisyydessä suoritettujen sosiaalisten toimintojen tuloksia, joita tutkijat tarkastelevat kyltteihin materiaalistuneina ja jähmettyneinä.

Osallistumisen paikka (engl. *site of engagement*) puolestaan tarkoittaa sosiaalisen toiminnan ainutlaatuista historiallista hetkeä ja fyysistä tilaa tai paikkaa (Scollon & Scollon 2004: 12). Pro gradu -tutkielmassani osallistumisen paikkoja ovat kaikki ne paikat, joissa Pajalassa ja Pykeijässä esiintyy kylttejä, kuten muun muassa ilmoitustaulut, kauppojen ik-

kunat ja kadunkulmat. Näissä osallistumisen paikoissa sosiaalinen toiminta siis muodostaa usein toistettuna neksuksia (Scollon & Scollon 2004: 12). Tämän mallin mukaan muodostuu myös tämän tutkimuksen neksus, joka on vähemmistökielten käyttö julkisessa tilassa. Seuraavaksi pohdin vielä hieman tarkemmin tutkielmani neksusta ja sen määrittelyä.

Aloitan tutkielmani neksuksen rakentamisen esittelemällä **sosiaalisen kysymyksen** (engl. *social issue*) Scollonin ja Scollonin (2004: 154–156) tapaan. Pohtiessani pro gradu -tutkielmani aihetta kiinnostuin aluksi kielenkäytöstä kielimaisemissa, ja siitä itse asiassa muodostuikin varsin luontevasti sosiaalinen kysymykseni: Millaisia kielellisiä valintoja sosiaaliset toimijat tekevät kielimaisemia muodostaessaan? Sosiaalisen kysymyksen määrittelyn jälkeen pystyin tarkentamaan tutkimuskohdettani melko helposti, ja löysinkin aineistoni Pohjoinen monikielisyys -projektilta. Aineistoa pohdiskeltuani kiinnostavimpana kysymyksenä mielessäni oli edelleenkin kielenkäyttö kielimaisemissa. Erityisen kiinnostavalta tuntui vähemmistökielten käyttö, sillä meänkieli Pajalassa ja kveenin kieli Pykeijässä ovat osa sekä nykyistä elämää että myös paikallista historiaa näillä alueilla. Tutkielmani neksukseksi, jossa siis yhdistyvät ihmisten historialliset kehityskaaret, paikat, diskurssit, ideat ja objektit mahdollistaen sosiaalisen toiminnan (joka itsessään myös vaikuttaa kaikkiin näihin edellä mainittuihin tekijöihin) (Scollon ja Scollon 2004: 159), määrittelenkin vähemmistökielten esiintymisen ja käytön julkisessa tilassa.

3.3.2 Sosiaaliset toimijat ja tutkijan positio

Määrittelen **sosiaaliset toimijat** (engl. *social actors*) tutkielmassani Scollonia ja Scollonia (2004: 154–155) mukaillen, eli tarkastelemalla toimijoiden sosiaalisia rooleja ja identiteettejä suhteessa sosiaaliseen toimintaan. Tämän pystyn tekemään vain karkealla tasolla, sillä sosiaalisten toimijoiden yksilöllisiä historioita (historiallisia elämäkertoja) en pysty aineistoni luonteesta johtuen tarkastelemaan kovinkaan yksityiskohtaisesti, vaikka Scollon ja Scollon (2004: 154) pitävätkin tätä tärkeänä elementtinä sosiaalisten toimijoiden määrittelyssä. Pyrin siis kuitenkin seuraavaksi kuvaamaan ja määrittelemään työni kannalta keskeiset sosiaaliset toimijat, sillä tarkastelemani kielimaisemat muotoutuvat näiden toimijoiden tekemien valintojen kautta. Tästä syystä onkin tärkeää pyrkiä ymmärtämään edes yleisellä tasolla, millaisia sosiaalisia toimijoita kielimaisemissa esiintyvien kylttien taustalla vaikuttaa.

Karkean tason tulkintani mukaan sosiaalisia toimijoita tutkielmassani ovat ainakin kylttien (mainostaulujen, tienviittojen jne.) tekijät ja lukijat. Kylttien tekijöitä on kahdentyyppisiä: yksilöitä ja yhteisöjä, joita eivät sido lait tai muut säädetyt normit sekä tahot, jotka tuottavat kylttejä esimerkiksi juuri lainsäädännön puitteissa. Päädyin tähän tulkintaan kielimaisematutkimuksen virallisten ja epävirallisten kylttien käsitteiden kautta (ks. luku 3.2.3). Kylttien lukijoina voivat puolestaan toimia kaikki kylttejä tarkastelevat henkilöt, kuten muun muassa paikalliset asukkaat, turistit ja tutkijat. Luokittelen siis myös itseni sosiaalisesti toimijaksi, sillä olen yksi Pajalan ja Pykeijän kylttien lukijoista. Lisäksi myös kylttien tuottajat toimivat väistämättä myös niiden lukijoina, joten tämäkään jaottelu ei ole aivan itsestään selvä.

Kuten jo aiemmin mainitsinkin, on yksi neksusanalyysin perusajatuksista se, että tutkija on myös osa tutkimaansa neksusta. Tästä syystä onkin luonnollisesti erittäin tärkeää, että tutkija itse tunnistaa oman osallistumisensa ja asemansa neksukseensa nähden. (Lane 2009a: 454; Scollon & Scollon 2004: 9, 155–156.) Seuraavaksi pohdinkin, miten itse osallistun tutkijana sosiaaliseen toimintaan ja olen osa tutkimaani neksusta.

Ensisijaisesti näen itseni tarkastelemieni kylttien lukijana ja tutkijana, joten olen siis ehdottomasti yksi neksukseni sosiaalisista toimijoista. Toisaalta en kuitenkaan ole Pajalan enkä Pykeijän asukas, joten roolini voisi kenties tutkijan lisäksi olla myös turisti. Asemani määrittely on kuitenkin melko hankalaa, sillä en ole käynyt kummassakaan näistä paikoista. Itse asiassahan tutkin eräänlaisia representaatioita Pajalan ja Pykeijän kielimaisemista, sillä aineistoni koostuu näistä paikoista otetuista valokuvista. Teen siis tulkintoja kielenkäytöstä näissä paikoissa toisten tutkijoiden ottamien valokuvien perusteella. Tämän perusteella en siis oikeastaan voi olla turisti sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta kuitenkin voin olla sitä siinä mielessä, että tarkastelen kylttejä Pajalan ja Pykeijän yhteisöjen ulkopuolelta. Tutkijana osallistun tutkielmani neksukseen ensisijaisesti lukemalla, tekemällä tulkintoja ja antamalla merkityksiä kielenkäytölle Pajalan ja Pykeijän julkisissa tiloissa. Pääasiallinen pyrkimykseni on siis ymmärtää sosiaalista toimintaa. Lisäksi osallistun ja vaikutan tutkielmani kautta muutokseen (tai sen tuottamiseen), ja olen myös sitä kautta osa tutkielmani neksusta ja siihen liittyvää toimintaa (Scollon & Scollon 2004: 177–178).

4 AINEISTO JA ANALYYTTINEN VIITEKEHYS

4.1 Lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Sekä Pajala että Pykeijä tunnetaan monikielisinä paikkakuntina (ks. johdanto-luku). Ne ovat molemmat myös tärkeitä tämän tutkielman keskiössä olevien vähemmistökielten esiintymisalueita. Yksi Pajalan vähemmistökielistä on siis meänkieli ja Pykeijän kveenin kieli. Näistä syistä onkin mielenkiintoista tarkastella, miten monikielisyys näkyy paikkakuntien kielimaisemissa. Erityisen kiinnostavaa on tutkia sitä, sisältyvätkö vähemmistökielet näihin kielimaisemiin. Paikkakuntien monikielisyyden hahmottamiseksi tarkastelen kylttien yksi- ja monikielisyyttä. Sen selvittämiseksi, miten viranomaistahot ja yksityiset tahot suhtautuvat eri kieliresursseihin, tarkastelen muun muassa kylttien virallista ja epävirallista luonnetta. Meänkielen ja kveenin kielen erottumista suomen kielestä tarkastelen puolestaan pääasiassa kylttien konteksteista käsin. Tässä tehtävässä apuna ovat sekä kylttien taustalla vaikuttavien sosiaalisten toimijoiden tarkastelu että kieliekologinen ajattelu kieliresurssien esiintymisestä ympäristöissään.

Tutkimusaineistoni saan Pohjoinen monikielisyys: kielellisen monimuotoisuuden diskurssit, käytänteet ja kokemukset Pohjoiskalotissa -projektilta⁷, jonka tutkijat ovat valokuvanneet seitsemän pohjoisen kylien kielimaisemaa vuosina 2008 ja 2009. Täten tutkielmani on siis osa kyseistä projektia. Suomen Akatemian rahoittaman projektin johtajana toimii professori Sari Pietikäinen Jyväskylän yliopiston kielten laitokselta. Hankkeen tavoitteena on tarkastella teoreettisesti ja empiirisesti monikielisyyden diskursseja, käytänteitä ja kokemuksia Pohjoiskalotin alueella transnationaalisuuden ja globalisaation konteksteissa. Tutkimuksessa painotetaan erityisesti neljää osa-aluetta: perhettä, koulutusta, turismia ja mediaa. Projektissa monikielisyyttä tarkastellaan seitsemällä eri paikkakunnalla (Pajala, Inari, Sevettijärvi, Lovozero, Pykeijä, Karasjok ja Kiruna) neljän eri valtion (Suomi, Ruotsi, Norja ja Venäjä) alueella.

Työni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka tarkoitus on tutkia ja selittää tutkittavan ilmiön laatua. Kvalitatiivisen tutkimuksen vastakohtana pidetään usein kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta, jonka tarkoituksena on kuvata tutkittavan

⁷ <http://www.northernmultilingualism.fi/>

ilmiön määrää ja yleisyyttä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139.) Omassa työssäni pyrin havainnoimaan ja selittämään Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa esiintyvää kielenkäyttöä, ja siihen liittyviä ilmiöitä, kuten muun muassa kielten välisiä hierarkioita ja asemia sekä eri kieliresursseihin liitettyjä merkityksiä ja arvoja. Väljemmin ajateltuna pyrin siis laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti ymmärtämään ihmisen toimintaa ja merkitysmaailmaa. Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 139) kertovatkin, että ”laadullisen tutkimuksen päämääränä on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja hahmottaa niitä tulkintoja ja merkityksiä, joita he itse rakentavat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa”. Lisäksi pyrin tutkielmassani säilyttämään kylteissä konkretisoituvan kielenkäytön ja sen ympäristön eli kontekstin välisen suhteen sekä tuomaan ilmi oman asemani ja osuuteni tutkimuksessa tulkintojen tuottajana. Myös nämä seikat kuuluvat laadullisen tutkimuksen piiriin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 141).

Olen siis kiinnostunut kartoittamaan Pajalan ja Pykeijän monikielisyyttä julkisissa tiloissa esiintyvien kylttien kautta. Tarkastelen näissä paikoissa kuvaushetkillä, vuosina 2008 ja 2009, käytettyjen kieliresurssien esiintymistä kielimaisemissa. Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista on siis selvittää, millaiset kielimaisemat Pajalan ja Pykeijän kylteistä muodostuu. Erityisesti kiinnitän kuitenkin huomiota meänkielen ja kveenin kielen käyttöön kylteissä sekä näiden vähemmistökielten asemiin ja suhteisiin muihin kielimaisemissa esiintyviin kieliresursseihin. Lisäksi pyrin selvittämään, millaisin keinoin meänkieli ja kveenin kieli erottuvat suomen kielestä kielimaisemissa. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaiset:

1) Millaiset kielimaisemat Pajalan ja Pykeijän kylteissä käytetyistä kieliresursseista muodostuu?

Tähän kysymykseen pyrin vastaamaan erittelemällä kylteissä käytettyjä kieliresursseja ja niiden yleisyyttä kielimaisemassa. Lisäksi tarkastelen ovatko kyltit yksi- vai monikielisiä ja virallisia vai epävirallisia.

2) Mitä Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat kertovat meänkielen ja kveenin kielen asemasta ja suhteesta muihin kieliresursseihin näissä paikoissa?

Lähestyn myös tätä kysymystä tarkastelemalla ovatko kyltit virallisia vai epävirallisia sekä hyödynnän ensimmäisen tutkimuskysymykseni tuottamaa tietoa. Lisäksi hyödynnän tiedollisen ja symbolisen funktion tarkastelua kieliresurssien välisten suhteiden määrittämisessä.

3) Miten Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa suomen kielen kirjoitusasua lähellä olevista kieliresursseista rakennetaan meänkielisiä ja kveeninkielisiä?

Tähän kysymykseen pyrin saamaan vastauksia tarkastelemalla kylttien taustalla vaikuttavia sosiaalisia toimijoita sekä kylteissä esiintyvien kieliresurssien sijoitumista lingvistisiin ekosysteemeihin.

Tutkielmani analyttinen puoli rakentuu siis pääasiassa kielimaisematutkimuksen menetelmien pohjalta. Kylteissä esiintyvän kielenkäytön perustana pidän Spolskyn (2009: 33–34) esittämää kolmen säännön mallia, jonka mukaan kyltit kirjoitetaan (1) kielellä, jota osataan, (2) kielellä, jota oletettu lukija osaa ja (3) omalla kielellä tai kielellä, johon halutaan identifioitua. Tulosluvuissani en systemaattisesti raportoi näiden sääntöjen toteutumista jokaisesta kyltistä, mutta halusin kuitenkin tässä kohtaa tuoda ilmi ikään kuin analyysini pohjana kielellisten valintojen muodostumisen lähtökohdat.

Käytän analyysissäni kieliresurssien välisiä suhteita ja hierarkioita tarkastellessani käsitepareja virallinen ja epävirallinen kyltti sekä tiedollinen ja symbolinen funktio⁸. Kylttien virallisuuden tarkastelu on hyödyllistä, sillä näin voidaan verrata virallista kielipolitiikkaa yksilöiden ja epävirallisten tahojen toimintaan (Cenoz & Gorter 2006: 68). Lisäksi hyödynnän virallisten ja epävirallisten kylttien tarkastelussa myös Backhausin (2006: 62) esittelemiä vallan ja solidaarisuuden periaatteita. Tiedollisia ja symbolisia funktioita selvittän pääasiassa meänkielen ja kveenin kielen käytön kohdalla, mutta hyödynnän näitä käsitteitä myös muissa kiinnostavissa tapauksissa. Tiedollisen funktion tarkastelu auttaa selvittämään, milloin kieliresurssia käytetään kommunikaation välineenä. Symbolinen funktio taas heijastaa eri kieliresursseihin liitettyjä arvoja ja resurssien asemia suhteessa toisiinsa. (Cenoz & Gorter 2006: 78–79; Pavlenko 2009.) Käytännössä kieliresurssien välisiä valtasuhteita ja hierarkioita tarkastellessani vertailen ensin muun muassa kyltissä käytettyjen kieliresurssien järjestyksiä sekä fonttityylejä ja -kokoja. Tämän jälkeen sovellan esimerkiksi vallan ja solidaarisuuden tai tiedollisen ja symbolisen funktion käsitteitä analyysiin tapauskohtaisen harkinnan mukaan.

Kuten jo aiemmin mainitsinkin, on kielimaisematutkimuksessa perinteisesti suosittu kvantitatiivisia menetelmiä, joiden rinnalle pyritään nykyään luomaan aiempaa selittävämpiä kvalitatiivisia menetelmiä (ks. luku 3.2.2). Sijoitankin tutkielmani tähän uuteen kieli-

⁸ Käsitteiden laajemmat selitykset ja kuvaukset löytyvät luvusta 3.2.3.

maisematutkimuksen virtaan, sillä pyrin yhdistämään osittain Hultin (2009) antaman mallin mukaisesti kieliekologiaa ja neksusanalyysia kielimaisematutkimukseen. Seuraavaksi koan vielä lyhyesti näiden teoreettisten kehysten vaikutusta työni analyttiseen puoleen.

Kieliekologinen ajattelu näkyy työni kannalta keskeisissä kontekstualisoinneissa ja erityisesti kieliresurssien rakentumisessa (suomen kielen sijaan) meänkieleksi ja kveenin kieleksi. Kieliekologian avulla pystyn siis hahmottamaan kylteissä käytettyjen kieliresurssien paikkaa Pajalan ja Pykeijän muodostamissa lingvistisissä ekosysteemeissä. Esimerkiksi joidenkin kadunnimien kohdalla määrittelen kieliresurssija osittain sen mukaan, miten ne sopivat siihen lingvistiseen ekosysteemiin, jossa kyltit esiintyvät. Näin ollen kieliekologialla on tärkeä merkitys siinä, miten hahmotan kieliresurssien esiintymistä ympäristöissään sekä näiden ympäristöjen vaikutuksia kieliresurssihin.

Tarkastelen työssäni myös sosiaalisia toimijoita. Kuten jo neksusanalyysin periaatteita kuvaavassa luvussa kerroinkin, keskeisimpiä sosiaalisia toimijoita tutkielmani kannalta ovat kylttien tekijät ja lukijat (luku 3.3.2). Ensinnäkin tarkastelen tuloslukuissani kylttien virallisuutta sen mukaan, kuka sosiaalinen toimija niiden taustalla vaikuttaa. Jaottelen siis kyltit virallisiin ja epävirallisiin sen mukaan, onko niiden tekijä viranomaistahon edustaja vai yksityinen henkilö tai ryhmä. Toisaalta sosiaaliset toimijat nousevat keskeiseen rooliin myös kirjoitusasultaan suomen kieltä muistuttavien kieliresurssien rakentumisessa meänkieleksi ja kveenin kieleksi, sillä tällaisissa hieman epäselvissä tapauksissa kieliresurssin määrittäminen tietyksi kieleksi riippuu usein kyltin lukijasta. Tarkoitukseni ei siis ole selvittää esimerkiksi sosiaalisten toimijoiden historiallisia elämäkertoja (ks. luku 3.3.1), sillä aineistoni ei tarjoa mahdollisuutta tällaiseen etnografista otetta vaativaan tutkimukseen. Sen sijaan tarkastelen tässä työssäni sosiaalisia toimijoita yleisemmällä tasolla (geneerisessä mielessä) kyltteihin vaikuttavina tahoina.

Neksusanalyysin kohdalla ongelmallista on teoreettisten, metodologisten ja analyttisten osuuksien jaottelu erillisiksi osioikseen. Oikeastaanhan olen jo neksusanalyysin teoreettista pohjaa selittäessäni myös analysoinut aineistoani, sillä olen muun muassa määritellyt tutkielmani neksuksen, sosiaaliset toimijat, sosiaaliset käytänteet ja osallistumisen paikat (ks. luku 3.3). Näin ollen neksusanalyysin rooli jää tuloslukuissani kielimaisematutkimusta ja kieliekologiaa pienemmäksi, mutta se kuitenkin vaikuttaa läpi työni mikrotason kielenkäytön ja makrotason yhteiskunnallisten kysymysten välisten yhteyksien hahmottamisessa.

4.2 Aineisto

Pohjoinen monikielisyys -tutkimusprojektilta saamani aineisto muodostuu Pykeijästä ja Pajalasta otetuista 406 valokuvasta, joissa esiintyvissä kylteissä yhdistyy sekä kielellisiä että visuaalisia elementtejä. Aineistoani voi siis kutsua myös multimodaaliseksi. Valokuvat on otettu vuosina 2008 ja 2009. Kaikki Pajalasta otetut valokuvat ovat vuodelta 2008 ja yhteensä niitä on 54. Pykeijästä puolestaan on vuonna 2008 otettu 28 valokuvaa, ja aineistoa on laajennettu vuonna 2009 otetuilla 324 valokuvalla. Yhteensä Pykeijästä on siis otettu 352 valokuvaa. Osa Pykeijästä otetuista valokuvista ei sisällä yhtään kylttiä, joten niiden merkitys työssäni jää lähinnä kontekstuaaliseksi. Tällaisia valokuvia on yhteensä 28, ja ne ovat pääasiassa maisemakuvia.

Yhteensä aineistossani esiintyy 255 kylttiä, joista 69 sijoittuu Pajalan kielimaisemaan ja 186 Pykeijän kielimaisemaan. Jouduin kuitenkin jättämään Pajalan aineistosta kolme kylttiä ja Pykeijän aineistosta 17 kylttiä tutkielmani ulkopuolelle. Yhteensä poisjätettyjä kylttejä on siis 20, mikä tarkoittaa sitä, että Pajalan aineisto kutistui 66 kylttiin ja Pykeijän aineisto 169 kylttiin. Analyysini käsittää siis yhteensä 235 kylttiä. Jouduin jättämään analyysin ulkopuolelle sellaiset kyltit, joista ei valokuvan huonon laadun vuoksi saanut selvää. Tällaisissa tapauksissa valokuvat olivat siis niin epätarkkoja, etten pystynyt luotettavasti selvittämään kylttien sisältämiä kieliresursseja tai tekstien sisältöjä.

Kuten jo aiemmin mainitsinkin, Pohjoinen monikielisyys -projektin tutkijat valokuvasivat vuosina 2008 ja 2009 seitsemän eri kylän kielimaisemat, joihin siis myös Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat lukeutuvat. Koska varsinkin pohjoisilla alueilla asutus on usein hyvin laajalti hajautunutta, rajattiin valokuvattavat alueet kylien keskusta-alueisiin. Kaikki valokuvat on otettu julkisilta paikoilta, joiden kuvaaminen on täysin luvallista, eikä siis esimerkiksi vaadi erillisiä lupia. Ennen aineiston keräämistä oli päätetty tietyt kuvauskohteet, joista visuaalinen kielenkäyttö kaikissa kylissä kuvattiin. Näihin kuvauskohteisiin kuuluivat tienviitat, koulu, posti, kirkko, matkailuneuvonta, sairaala, terveyskeskus, kirjasto, kunnanvirasto, kauppa, ravintola, ilmoitustaulut, paikannimet, majoituspalvelut (ja muut turisteille suunnatut kohteet) ja graffitit. Kuvaamisessa on siis noudatettu ennalta sovittuja käytänteitä, jotta kaikista kuvattavista paikoista saataisiin mahdollisimman yhdenmukaiset ja vertailukelpoiset aineistot. Jokaisesta kylästä ei kuitenkaan aivan kaikkia ennalta sovittu-

ja kuvauskohteita löytynyt. Esimerkiksi Pajalan ja Pykeijän aineistoihin ei kuulu yhtään graffitia.

Kuvattujen kylttien joukossa on sekä virallisia että epävirallisia kylttejä⁹. Pohjoinen monikielisyys -projektin tutkijoiden määrittelemät valokuvauskohteet jakautuvat virallisiin ja epävirallisiin siten, että virallisiksi lasketaan tienviitat ja paikannimet sekä koulujen, postin, kirkon, matkailuneuvonnan, sairaalan, terveyskeskuksen, kirjaston ja kunnanviraston kyltit. Epävirallisten kylttien kuvauskohteita ovat puolestaan kaupat, ravintolat, ilmoitustaulut, majoituspalvelut (ja muut turisteille suunnatut kohteet) ja graffitit. Näiden erityyppisten kylttien kuvaamisen tarkoituksena on ollut mahdollisimman monipuolisen ja tutkitavien alueiden todellista kielenkäyttöä heijastavan aineiston kerääminen. Lisäksi kylttien virallisuusasteen mukaisen jaottelun kautta voidaan verrata epävirallisten ja virallisten tahojen kielenkäyttöä. Olen päätenyt käyttämään tässä tutkielmassani samaa jakoa virallisten ja epävirallisten kylttien kohdalla kuin Pohjoinen monikielisyys -projektin tutkijat.

Seuraavat kuvat ovat esimerkkejä tyypillisistä aineistossani esiintyvistä kylteistä. Kuvassa 1 on Pajalan aineistoon kuuluva virallinen yksikielinen kyltti, jossa käytetty kieliresurssi on ruotsi. Kuvassa esiintyvä kyltti on koulun nimikyltti, ja se on kiinnitetty koulun seinään. Kuvassa 2 on puolestaan Pykeijän aineistoon kuuluva tyypillinen esimerkki epävirallisesta monikielisestä kyltistä. Tässä kyltissä käytetyt kieliresurssit ovat norja ja suomi. Kyltissä ilmoitetaan molemmilla kieliresursseilla kaupan aukioloajat, ja se kiinnitetty kaupan oveen.

Kuva 1. Virallinen yksikielinen kyltti Pajalasta.

Kuva 2. Epävirallinen monikielinen kyltti Pykeijästä.

⁹ Virallisista ja epävirallisista kylteistä on kerrottu luvussa 3.2.3.

Aneta Pavlenko (2009: 249) on maininnut kielimaisematutkimuksessa aineistonkeruun haasteeksi kuvaavan ja relevantin aineiston hankkimisen. Jokaisen tutkimuksen kohdalla on siis erikseen päätettävä, millaisista paikoista saadaan mahdollisimman todenmukainen kuva jonkin tietyn alueen kielimaisemasta. Mielestäni Pohjoinen monikielisyys -projektin tutkijoiden keräämä aineisto sopii tutkielmaani erityisen hyvin, sillä se on koottu monipuolisesti paikallisen väestön elämän eri osa-alueisiin vaikuttavista julkisista kohteista. Lisäksi Pajalan ja Pykeijän kielimaisemista on kokonaisuudessaan pystytty kuvaamaan suhteellisen suuri osa, koska nämä paikkakunnat ovat hyvin pieniä. Esimerkiksi suurkaupunkien kielimaisemia tarkasteltaessa puolestaan joudutaan rajaamaan suurin osa kaikista mahdollisista kuvauskohteista aineiston ulkopuolelle. Näin ollen Pohjoinen monikielisyys -projektilta saamani aineisto heijastaakin mielestäni varsin kattavasti ja hyvin Pajalan ja Pykeijän todellista kielenkäyttöä. Aineisto on myös varsin tyypillinen kielimaisematutkimukselle, sillä se muodostuu valokuvista. Varsinkin nykyään teknologisen kehityksen myötä on tavallista, että tutkittavat kohteet valokuvataan, jonka jälkeen kuvat on mahdollista siirtää digitaalisessa muodossa tietokoneelle aineiston ryhmittelyä ja analysointia varten. Moniin muihin aineistonkeruumenetelmiin nähden valokuvaus onkin nykyään varsin nopea, suhteellisen vaivaton ja edullinen tapa koota tutkimusaineisto.

Lukumääräisesti aineistoni ei ole laajimpia kielimaisematutkimuksen kentällä, sillä esimerkiksi Cenozin ja Gorterin (2006) aineisto käsitti noin tuhat valokuvaa ja Backhausin (2006) tutkimuksessa lasketettiin jopa lähes 12 000 kylttiä. Kuitenkin on muistettava, että Pajala ja Pykeijä ovat perifeerisiä kyliä, joiden asukasluvut on esimerkiksi Backhausin (2006) tutkimaan Tokioon verrattuna hyvin alhaisia. Tästä syystä ei tähän pro gradu -tutkielmaan ole edes mahdollista hankkia yhtä laajoja aineistoja kuin suurkaupunkeihin sijoittuvissa tutkimuksissa. Lisäksi mielestäni on työn kvalitatiivisen luonteen vuoksi lukumääräisesti laajaa aineistoa tärkeämpää kerätä tarkoituksenmukainen ja todellista elämää kuvaava aineisto, jota pystytään tarkastelemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja yksityiskohtaisesti. Suhteellisen pienen aineiston etuna oli myös se, että pystyin tulostamaan kaikki kuvat paperille. Näin pystyin helposti ryhmittelemään aineistoani pinoihin erilaisten kylteistä tarkasteltavien ominaisuuksien mukaan.

4.3 Analyysin rakentuminen

Tässä alaluvussa esittelen ensin tuloslukujeni rakentumisen kautta analyysiprosessin kulkua ja sen eri vaiheita. Lopuksi selvitän vielä hieman yksityiskohtaisemmin tärkeimpiä analyytisiä rajauksiani ja metodologisia valintojani. Päätin käsitellä Pajalan ja Pykeijän kielimaisemia omissa luvuissaan, jotta kummankin paikan kielimaisemien rakentuminen olisi helposti hahmotettavissa omina kokonaisuuksinaan. Jäsennän kuitenkin analyysini kummankin kielimaiseman kohdalla yhtenäisen mallin mukaisesti, jotta mahdollisia eroja ja yhtäläisyyksiä olisi helpompi hahmottaa.

Aloitan analyysilukuni vastaamalla ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni erittelemällä kylteissä käytettyjä kieliresursseja ja niiden yleisyyttä kielimaisemissa. Näin pyrin selvittämään, mistä eri kieliresursseista Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat muodostuvat sekä hahmottamaan alueen kielenkäyttäjien käsityksiä siitä, mitkä eri kieliresurssit ovat tarpeellisia ja hyödyllisiä kyseisillä alueilla. Luon siis yleiskuvat kielimaisemista laskemalla ja taulukoimalla eri kieliresurssien käytön kielimaisemissa sekä vertailemalla niitä toisiinsa.

Seuraavassa vaiheessa jaan kyltit yksikielisiin ja monikielisiin. Lisäksi syvennän analyysiani ottamalla tarkasteluun mukaan käsiteparin viralliset ja epäviralliset kyltit. Käsitteelen ensin kielenkäyttöä Pajalan ja Pykeijän yksikielisissä kylteissä, ja sen jälkeen siirryn tarkastelemaan monikielisiä kylttejä. Tässä vaiheessa pyrin ensisijaisesti vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni eli haen vastausta siihen, mitä kielimaisemat kertovat meänkielen ja kveenin kielen asemista ja suhteista muihin kieliresursseihin Pajalassa ja Pykeijässä. Syvennän kuitenkin samalla myös ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaamista käsittelemällä eri kieliresurssien käyttöä suhteessa toisiinsa. Selvitän siis kielten välisiä hierarkioita ja suhteita. Kylttien virallisuutta tarkastelen siksi, että haluan selvittää eroavakko virallisten ja epävirallisten tahojen tavat käyttää kieliresursseja toisistaan. Tässä analyysivaiheessa tarkastelen myös tiedollisia ja symbolisia funktioita, sillä ne auttavat hahmottamaan kielten välisiä hierarkioita sekä tiettyjen kieliresurssien käytön merkityksiä kylteissä.

Päädyin analyysissäni nostamaan monenkielisyyden (esittelen käsitteen myöhemmin tässä luvussa) sekä tienviittojen ja kadunnimien tarkastelun omiksi kokonaisuuksikseen. Monenkielisyyden käsittelyä halusin korostaa siitä syystä, että se on mielestäni varsin toimiva ratkaisu useissa aiemmissa kielimaisematutkimuksissa haasteelliseksi osoittautuneeseen kieliresurssien määrittelyyn. Tienviitat ja kadunnimet puolestaan osoittautuivat haas-

teelliseksi kylttiryhmäksi siitä syystä, että niissä esiintyvät erisnimet olisi mahdollista määrittellä kuuluviksi eri kieliresursseihin monin erilaisin tavoin ja perustein. Käsittelen siis tienviittoja ja kadunnimiä omissa luvuissaan, sillä haluan tehdä näkyviksi omat tulkintani ja perusteeni kadunnimien ja paikannimien määrittelyssä. Lisäksi näissä tapauksissa virallisten ja epävirallisten kylttien välille muodostui kiinnostavia eroja, joita halusin nostaa lähempään tarkasteluun.

Analyysini viimeisessä vaiheessa kokosin vielä kaikki meänkieltä ja suomen kieltä/(kveenin kieltä) sisältävät kyltit omiksi ryhmikseen kolmanteen tutkimuskysymykseeni vastaamista varten. Kävin kaikki nämä tutkielmani keskiössä oleviin vähemmistökieliin viittaavat kyltit läpi siitä näkökulmasta, millaiset seikat näissä kylteissä tekevät kieliresursseista juuri meänkielisiä tai kveeninkielisiä. Tässä analyysivaiheessa sosiaalisten toimijoiden ja lingvististen ekosysteemien tarkastelu nousivat keskeiseen asemaan tulkintojen tekemisessä.

Kuten jokaisessa kielimaisematutkimuksessa, oli tässäkin pro gradu -tutkielmassa aloitettava analyysivaihe määrittelemällä kyltti-käsite. Esittelinkin jo aiemmin luvussa 3.2.3 määritteleväni kyltin Backhausin (2006: 55) tavoin millaiseksi tahansa tekstiksi tai tekstin pätkäksi, joka on sijoitettu jonkinlaisten kehysten sisään. Tämän päätöksen myötä päätin myös käsitellä jokaista erillistä kylttiä omana analysoitavana yksikkönään. Vaihtoehtoisesti olisin voinut jaotella kyltit analysoitaviksi yksiköiksi esimerkiksi vaikkapa sen tahon mukaan, joka kyltit on julkiseen tilaan asettanut. Tällaiseen ratkaisuun ovatkin omassa tutkimuksessaan päätyneet muun muassa Cenoz ja Gorter (2006) tarkastellessaan Ljouwert-Leeuwardenin ja Donostia-San Sebastianin kielimaisemia. He siis analysoivat vaikkapa jonkin tietyn kaupan tai muun yrityksen kaikkia julkiseen tilaan asettamia kylttejä yhtenä analysoitavana yksikkönä. Tällainen ratkaisu ei kuitenkaan olisi toiminut oman aineistoni analyysissa, sillä joidenkin kylttien kohdalla oli mahdotonta määrittellä niiden alkuperää. Esimerkiksi ilmoitustauluille kiinnitettyjen kylttien asettajatahoa ei pysty aina varmuudella määrittelemään, ja tästä syystä kokonaisen ilmoitustaulun laskeminen yhdeksi analysoitavaksi yksiköksi olisi voinut vääristää tutkimustuloksia monella tapaa.

Tehtyäni kyltin käsitettä koskevat rajaukset aloitin varsinaisen analyysin numeroimalla jokaisen kyltin, ja merkitsemällä kyltin viereen siinä esiintyvät kielet sekä jaottelemalla kyltit monikielisiin ja yksikielisiin. Tässä analyysivaiheessa haastavaksi osoittautui juuri kielten rajaaminen, sillä aineistossa esiintyy joitakin hankalasti määriteltäviä erisnimiä, ku-

ten esimerkiksi yritysten nimiä, kadunnimiä ja paikannimiä. Kielten määrittely erisnimien kohdalla on myös Edelmanin (2009) mukaan yksi yleisimmistä kielimaisematutkimuksessa vastaantulevista metodologisista ongelmista. Lisäksi esimerkiksi yrityksille annetaan usein jokin vieraskielinen nimi, sillä näin halutaan luoda kuvaa hienostuneisuudesta ja laadukkuudesta. Näin ollen erisnimiä siis käytetään enemmän tunteisiin vetoamiseen kuin informaation välittämiseen. Toisin sanoen erisnimien kohdalla konnotaatio on tärkeämpi kuin denotaatio. (Edelman 2009: 144–145.) Pyrin analyysiluvuissani huomioimaan myös tämän erisnimiin liittyvän seikan tarkastelemalla kylttien tiedollisia ja symbolisia funktioita.

Erisnimet ovat kielimaisematutkimuksessa haasteellisia analysoitavia, sillä monet nimet ovat vakiintuneet useamman kuin yhden kielen leksikkoon eli sanastoon. Yksi syy tähän on se, että erisnimet lainautuvat yleisnimiä helpommin kielestä toiseen. Esimerkkinä kielirajojen määrittelyyn liittyvistä haasteista Edelman käyttää amerikkalaista *Nike*-urheilutuotebrändiä, joka on nimetty kreikkalaisen voiton jumalattaren mukaan. *Nike*-nimen kohdalla tutkijan on siis tehtävä päätös lasketaanko sen olevan kreikkaa vai onko se osa sitä kieltä, jossa sitä kulloinkin käytetään. Tällaisilla päätöksillä voikin olla suuri merkitys analyysin kannalta, sillä on hyvin todennäköistä, että kreikka ei useinkaan ole yleisesti käytetty kieli kaikissa niissä paikoissa, joissa *Nike*-nimi esiintyy. Kielimaisematutkimusta tehtäessä on siis aina tehtävä erilaisia metodologisia päätöksiä, sillä kielet eivät ole selvärajaisia yksiköitä vaan niihin vaikuttavat muun muassa kielikontaktit ja erilaiset sukulaisuussuhteet. (Edelman 2009: 145.)

Erisnimiin liittyy vielä yksi huomionarvoinen seikka, joka vaikuttaa analyysin kulkuun kielimaisemia tarkasteltaessa. Joitakin erisnimiä, kuten esimerkiksi hallitsijoiden, paavien ja paikkojen nimiä, on usein tapana kääntää eri kielille. Tällaisia maantieteellisten paikkojen käännettyjä nimiä kutsutaan **eksonymeiksi**. Esimerkkinä paikannimien kääntämisestä Edelman esittelee tutkija Fourment-Berni Cananin huomioita italialaisen kaupungin, Venetsian, käännoksistä. Italiaksi se on *Venezia*, englanniksi *Venice* ja ranskaksi *Venise*. Sen sijaan eräs amerikkalainen kaupunki *Venice* ei käänny *Venziaksi* italiassa tai *Veniseksi* ranskassa vaan se on *Venice* myös näissä kielissä. Edelman sanookin Cananin todenneen, että paikannimien kääntäminen eri kielille on mahdollista, mikäli niille on jo annettu uusi nimi kohdekielellä. (Edelman 2009: 145.)

Tässä kielten erotteluun ja kylttien yksi- ja monikielisiksi määrittelyyn liittyvässä analyysivaiheessa jouduin siis tekemään erilaisia rajauksia ja päätöksiä aineistoni käsitte-

lystä. Ensinnäkin olen päättänyt käsitellä monikielisinä sellaisia kylttejä, joissa esiintyy vähintään kahdella eri kielellä jokin ilmaus (ks. esim. kuva 2). Kyltin monikielisyyteen on riittänyt vaikkapa vain yhden sanan kirjoittaminen eri kielellä kuin muu kyltin sisältämä kirjoitus. En siis ole asettanut monikielisyyden määritelmään mitään eri kielillä annettavan tiedon määrään liittyviä kriteereitä. Toisaalta taas olen määritellyt yksikielisiksi sellaisia kylttejä, jotka joku toinen voisi määritellä monikieliseksi. Tällaisia tapauksia ovat kyltit, jotka sisältävät sellaisen paikannimen, jolle ei näyttäisi löytyvän alkuperäiskielestä poikkeavia käännöksiä muissa kielissä. Olen siis tulkinnut paikannimen kuuluvan kyltissä esiintyvän kielen sanastoon (alkuperäiskielen sijaan), mikäli sille ei löydy käännoästä muista kielistä. Esimerkiksi siis Pajalan aineistossa esiintyvän paikannimen *Pajala* olen tulkinnut kuuluvan ruotsinkielisessä kyltissä ruotsin leksikkoon, sillä kyseisellä paikannimellä ei ole käännoästä eli eksonyymiä ruotsin kielessä. Samaan tapaan olen päätenyt muidenkin sanojen ja ilmausten kohdalla sijoittamaan ne kylteissä esiintyvien kielten sanastoihin, mikäli niiden alkuperäiskieli ei vaikuta kuuluvan Pajalan tai Pykeijän lingvistisiin ekosysteemeihin. Olen siis tällaisissa tapauksissa tulkinnut sanojen tai ilmausten lainautuneen kielestä toiseen. Esimerkiksi Pykeijän aineistossa norjankielisessä ilmauksessa esiintyvän *zumba*-sanan olen tulkinnut lainautuneen norjan kieleen, sillä sanan alkuperäiskieli espanja ei vaikuta kuuluvan Pykeijässä yleisesti käytettyihin kieliin.

Backhaus (2006: 55) on Tokion kielimaisemaa tarkastellessaan määritellyt monikieliseksi sellaiset kyltit, jotka ovat sisältäneet alueen valtakielen japanin lisäksi tai sen sijaan jotain muuta kieltä. Näin ollen myös sellaiset kyltit, jotka ovat sisältäneet vain yhtä kieltä, on laskettu monikieliseksi, mikäli kyltin sisältämä kieli ei ole ollut japania. Omassa tutkimuksessani tällainen rajaus olisi tuntunut hieman keinotekoiselta, sillä se olisi asettanut alueiden viralliset vähemmistökielet jo lähtökohtaisesti valtakielestä riippuvaiseen ja lähes vieraaseen kieleen rinnastettavaan asemaan. Olen siis halunnut omalla määritelmälläni pitää kveenin kielen ja meänkielen esiintymisen myös yksikielisissä kylteissä mahdollisena.

Näiden edellä esittelemieni kielten erotteluun liittyvien periaatteiden lisäksi päädyin nostamaan mukaan työhöni myös käsitteen **monenkielinen**, sillä aineistossani esiintyy myös monissa eri kielissä samaa tarkoittavia sanoja ja ilmauksia, joita ei pysty esimerkiksi alueellisen lingvistisen ekosysteemin tai kyltissä esiintyvän muun tekstin perusteella sijoittamaan minkään tietyn kielen sanastoon. Tällaisia sanoja ja ilmauksia sisältävät kyltit ovat siis kieliltään monitulkintaisia eli monenkielisiä. Pavlenko (2009: 251) toteaaakin eri kielten

erottamisen toisistaan olevan tyypillinen ongelma monissa kielimaisematutkimuksissa, ja että useimmiten ongelmia tuottavat juuri sanat ja ilmaisut, jotka on mahdollista tulkita useamman eri kielen lähtökodista. Monenkielinen on siis esimerkiksi sekä Pajalan että Pykeijän kielimaisemissa esiintyvä sana *post*, joka tarkoittaa postia useammalla eri kielellä (*post*-sanan monenkielisydestä enemmän luvuissa 5.1.2 ja 5.2.2).

Päädyin käyttämään monenkielisyys-käsitettä työssäni siitä syystä, että fennistiikan alalta ei vielä löydy mitään vakiintunutta tai yleisessä käytössä olevaa käsitteistöä useissa eri kielissä samaa tarkoittavien sanojen ja ilmausten kuvaamiseen. Koska tällaisiin tapauksiin kuitenkin törmätään etenkin kielimaisematutkimuksen parissa usein, oli mielestäni tarpeen ottaa käyttöön ilmiötä kuvaava (yleis)käsite. Tiina Hirsimäki (2010) on myös päätenyt kielimaisemia tarkastelevassa pro gradu -tutkielmassaan käyttämään monenkielinen-käsitettä. Hän kertoo käsitteen olevan Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen lehtorin Seppo Pekkolan ehdotus. Pekkolan mukaan monenkielinen-käsitteen vastaparina toimii **yhdenkielinen**-käsite. Hirsimäen mukaan tämä käsitepari ei ole vielä yleistynyt fennistiikassa. (Hirsimäki 2010: 34.) Mielestäni Pekkolan ehdotus onkin varsin toimiva, sillä monenkielisyys-käsite tavoittaa hyvin kieliltään monitulkintaisten kylttien luonteen sekä helpottaa kielimaisematutkimuksessa haasteellisiksi koettujen tapausten käsittelyä analyysityössä.

Analyysin kannalta ehkäpä merkittävin rajanvetoni kieliresurseja pohtiessani oli meänkielen ja kveenin kielen erottaminen suomen kielestä. Tämä tehtävä oli varsin haasteellinen, sillä kuten olen jo aiemmin kertonutkin, pidetään sekä meänkieltä että kveenin kieltä usein suomen kielen murteina. Usein näitä kieliä ei siis edes koeta tarpeellisiksi erottaa toisistaan. Toisaalta kielten erottaminen on haastavaa myös siitä syystä, että kielitieteessä ei ole yleispäteviä menetelmiä kieliresurssien erilaisuuden mittaamiseen (Lindgren 2003: 165). Kuten olen jo luvussa 2.1 kertonutkin, olen tämän tutkielmani kohdalla kuitenkin pitänyt tärkeänä näiden kieliresurssien erottamista toisistaan, sillä haluan kunnioittaa sekä kielten puhujien että Ruotsin ja Norjan kantaa asiaan.

Päätin nimetä muun muassa taulukoinnin yksinkertaistamiseksi suomen kieleksi kaikki ne tapaukset, jotka noudattavat suomen kirja- tai yleiskieltä. Toisin sanoen, olen tulkinut vähemmistökielisiksi sellaiset tekstit, joissa on esimerkiksi vaikutteita peräpohjalaismurteista tai selviä vähemmistökieliin viittaavia sanastollisia seikkoja. Esimerkiksi siis Pajalan aineistossa olen tulkinut meänkielisiksi murteellisuuden perusteella *salaisuuesta-*

sanan ja sanastollisten seikkojen perusteella *kläppi*-sanan. Pajalan aineistossa tämä rajanve-to tuntuukin varsin toimivalta ja antaa mielestäni hyvän yleiskuvan kieliresurssien käytöstä tässä kielimaisemassa. Pykeijän kohdalla taas tilanne onkin hieman mutkikkaampi, sillä aineistossani ei esiinny yhtään selkeää tapausta, jonka voisi luokitella kveeninkieliseksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei kveenin kieli näyttäytyisi kielimaisemassa ollenkaan, vaan sen läsnäolo kytkeytyy vahvasti suomenkielisiksi merkitsemiini kyltteihin. Tähän tul-kintaan olen päätenyt pääasiassa siitä syystä, että kveenin kielellä ei ole vielä vakiintunutta kirjakieltä. Näin ollen kveeniä puhuvat ihmiset joutuvat melkoisen haasteen eteen kirjallis-ten tuotosten suhteen. Yksi keino saada tarvittava informaatio välitettyä, onkin juuri suo-men kirjakielen normien noudattaminen (Pietikäinen ym. 2011: 290). Analyysilukujani tar-kasteltaessa on siis muistettava koko ajan se, että lähes kaikki suomenkielisiksi merkityt kyltit on mahdollista tulkita myös kveenin kielen lähtökohdista.

5 TULOKSET

5.1 Pajalan kielimaisema

5.1.1 Kieliresurssit ja niiden väliset suhteet

5.1.1.1 Yleiskuva kielimaisemasta

Pajalan kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani on yhteensä 66 kylttiä, joista 47 on yksikielisiä ja 19 monikielisiä eli sellaisia kylttejä, joissa esiintyy vähintään kahta eri kieliresurssia. Yhteensä Pajalan kielimaisemassa esiintyy seitsemää eri kieltä. Nämä kielet ovat alueen valtakieli ruotsi, vähemmistökielet suomi ja meänkieli, Pajalan ympäristössä (esim. Kiirunan kunnassa) virallisen vähemmistökielen asemassa oleva saame sekä vieraat kielet englanti, saksa ja ranska.

Puhun analyysissäni sekä kielistä että kieliresurssista¹⁰. Kieliresurssi-käsitettä käyttämällä haluan korostaa työni taustalla vaikuttavaa sosiolingvististä näkemystä kielenkäytöstä ja kielestä kontekstisidonnaisena ja sosiaalisen toiminnan tuottamana ilmiönä (mm. Blommaert 2005; Heller 2007). Käytän kieliresurssi-käsitettä kielimaisemien kylteissä materiaalistuvan kielenkäytön tarkastelussa. Kieli-käsitteellä puolestaan viitataan yleisemmän tason kielenkäyttöön. Toisin sanoen kieli-sana toimii työssäni ikään kuin laajempänä yleiskäsitteenä. Pyrin siis tekemään näillä valinnoillani näkyväksi sen, milloin analyysissä puhutaan jostakin tietyistä aineistostani nousevasta kielenkäyttötapauksesta (siis kontekstisidonnaisesta sosiaalisen toiminnan tuotoksesta), ja milloin puolestaan laajemman tason ilmiöstä ja abstraktiosta.

Aloitin siis Pajalan kielimaiseman tarkastelun laskemalla, kuinka monta kertaa eri kieliresurssit esiintyvät kielimaisemassa. Usein kielimaisematutkimuksen yhteydessä tehdäänkin erilaisia taulukoita ja laskelmia, jotta pystytään vertailemaan eri kieliresurssien käyttöä toisiinsa sekä saadaan kuvaa eri resurssien yleisyydestä kielimaisemissa (ks. esim. Cenoz & Gorter 2006; Backhaus 2006; Hult 2009; Salo 2012). Käytän siis myös tässä työssä erilaisia taulukoita ja laskelmia analyysini apuna, mutta pyrin syventämään kielimais-

¹⁰ Kieliresurssija on käsitelty tarkemmin luvussa 3.1.2.

man tarkastelua ottamalla huomioon myös erilaisia kontekstuaalisia seikkoja.

Alueen valtakieli ruotsi esiintyy kielimaisemassa 52 kertaa. Vähemmistökielistä suomi esiintyy kielimaisemassa 11 kertaa ja meänkieli neljä kertaa. Saamea kielimaisemassa esiintyy kaksi kertaa. Vieraista kielistä puolestaan englantia esiintyy 12 kertaa, saksaa yhden kerran ja ranskaa yhden kerran. Lisäksi aineistossa esiintyy ilmauksia, jotka olen tulkinnut monenkieliseksi¹¹ sillä perusteella, että niitä ei ole mahdollista tarkasti määrittellä vain yhteen kieleen kuuluviksi. Esimerkiksi siis sana *taxi* tarkoittaa samaa ainakin englannin kielessä, ruotsin kielessä ja saksan kielessä, joten olen tulkinnut sen monenkieliseksi. Tällaisia kylttejä ja ilmauksia esiintyy Pajalan kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani yhdeksän kertaa. Käsittelen näitä tapauksia vielä tarkemmin luvussa 5.2.1.

Taulukko 1. Pajalan kielimaiseman kylteissä esiintyvät kielet. Taulukon yksikkö on kielen esiintymä aineistossa. Lisäksi ensimmäiseen sarakkeeseen on merkitty sulkeiden sisään kylttien lukumäärä.

	ruotsi	suomi	meänkieli	englanti	saksa	ranska	saame	monenkielisyys
yksikieliset kyltit (47 kpl)	38	1	-	1	-	-	-	7
monikieliset kyltit (19 kpl)	14	10	4	11	1	1	2	2
yhteensä (66 kpl)	52	11	4	12	1	1	2	9

Pajalan kielimaisemassa esiintyy eniten ruotsin kieltä, mikä onkin odotuksenmukaista, sillä kuten jo aiemmin mainitsin, on ruotsi alueen valtakieli. Samansuuntaisia tuloksia valtakielen asemasta kielimaisemassa on saatu lukuisissa kielimaisematutkimuksissa, kuten esimerkiksi Backhausin (2006) Tokio-tutkimuksessa, jossa alueen valtakieli japani oli selvästi kielimaiseman suosituin kieliresurssi. Cenozin ja Gorterin (2006) tutkimuksessa puolestaan Alankomaiden Ljouwert-Leeuwardenin suosituin kieliresurssi oli hollanti ja Espanjan Donostia-San Sebastianin espanja. Molemmat näistä kielistä ovat siis myös alueidensa valtakieliä. Pohjoiskalotin alueella saamen kielten esiintymistä kielimaisemissa tutkinut

¹¹ Monenkielisyyttä on käsitelty tarkemmin luvussa 4.3.

Salo (2012) on myös todennut, että valtakieliä on yleisesti käytetty eniten kielimaisemissa. Salon tutkimuksessa kaikissa tarkastelluissa kielimaisemissa valtakieli oli suosituin: Kaarasjoella norja, Kiirunassa ruotsi, Inarissa suomi ja Lovozerossa venäjä. Näin ollen siis Pajalan kielimaisema myötäilee aiempia kielimaisematutkimuksia siinä, että valtakieli ruotsi on selvästi alueen käytetyin kieli.

Seuraavaksi eniten Pajalan kielimaisemassa esiintyy englantia, jolla on myös useimmissa aiemmin tutkituissa kielimaisemissa vahva asema. Esimerkiksi Hultin (2009: 97) tutkimuksessa Malmön kielimaisemassa esiintyi englantia kahdella tutkitulla ostoskadulla siten, että Gågatanin kylteissä englanti oli toiseksi suosituin kieliresurssi ja Möllevången kylteissä kolmanneksi suosituin. Lisäksi esimerkiksi Genoz ja Gorter (2006), Backhaus (2006) sekä Edelman (2009) ovat todenneet omissa tutkimuksissaan englannin nousevan merkittävimmäksi vieraaksi kieleksi kielimaisemissa.

Usein englantia käytetään kansainvälisen kommunikoinnin kielenä, kuten esimerkiksi turisteille suunnatuissa kylteissä. Sillä on siis tärkeä tehtävä informaation välittäjänä niille ihmisille, jotka eivät puhu alueellisia valtakieliä. Englannin kielen käytöllä on kuitenkin todettu olevan usein myös symbolisia merkityksiä. Esimerkiksi kun kyltissä käytetyllä kielellä halutaan luoda mielikuvia globaaliuteen liitetyistä arvoista ja merkityksistä, valitaan kieliresurssiksi englanti. (Hult 2009: 100–101.) Pajalan kielimaisemassa englantia onkin käytetty sekä turismikielenä että symbolisen merkityksen kantajana. Käsittelen näitä tapauksia myöhemmin tässä työssäni.

Pajalan kielimaisemassa esiintyy suomea lähes yhtä paljon kuin englantia, sillä sitä on käytetty kylteissä vain kerran vähemmän kuin englantia. Monissa kielimaisematutkimuksissa onkin havaittu, että juuri englanti ja alueelliset vähemmistökielet vaihtelevat valtakielten jälkeen yleisimpinä kieliresursseina kielimaisemissa. Tämä myös tukee varsin selvästi ajatusta englannista kansainvälisyyden kielenä. Esimerkiksi Hultin (2009) tutkimuksessa Gågatanilla esiintyi enemmän englantia kuin vähemmistökieliä, mutta taas Möllevångenissa vähemmistökielet olivat suosituimpia kuin englanti. Myös Cenozin ja Gorterin (2006) tutkimuksen tuloksissa näkyy samanlainen vaihtelu: Ljouwertissa esiintyi enemmän englantia kuin vähemmistökieltä, kun taas Donostiassa vähemmistökieli oli käytetympi kuin englanti.

Suomen kielen esiintyminen kielimaisemassa ei ole kovin yllättävää, sillä se on yksi alueen vähemmistökielistä, ja suomella on alueen kielihistoriassa hyvin vankka asema.

Suomea sisältävät kyltit viittaavat kuitenkin Pajalan kielimaisemassa vahvasti myös meänkielen. Selvästi meänkieltä sisältäviä kylttejä esiintyi aineistossani vain neljä kappaletta, mutta on muistettava, että myös kaikki suomenkieliset kyltit ovat pääsääntöisesti ymmärrettäviä meänkielen lähtökohdista. Näin ollen onkin hankalaa vetää rajoja näiden kahden varsin läheisen kielen välille. Kaikkia Pajalan kielimaisemasta tekemiäni taulukoita lukiessa on siis huomattava, että suomenkieliset kyltit kertovat myös meänkielen kuulumisesta alueen lingvistiseen ekosysteemiin. Suomen kielen ja meänkielen yhteenkietoutuneisuus tekee Pajalan kielimaisemasta erityislaatuisen ja mielenkiintoisen tutkimuskohteen, jossa kumpaakaan kieltä ei voi käsitellä huomioimatta myös toista.

Englannin lisäksi Pajalan kielimaisemassa esiintyviä vieraita kieliä ovat saksa ja ranska. Niitä esiintyy kumpaakin aineistossani yhden kerran, joten niiden asema kielimaisemassa jää varsin pieneksi. Saksan ja ranskan esiintyminen viittaa pääasiassa turismiin. Tätä ajatusta tukeekin se, että Pietikäisen ym. (2010: 6) mukaan Pohjoiskalotin alueella tyypillisiä turismikieliä ovat englanti, venäjä, ranska, saksa, italia ja japani. Pajalan läheisyydessä virallisen vähemmistökielen asemassa olevaa saamea esiintyy myös kielimaisemassa vain kaksi kertaa. Tämä viitanneekin siihen, että kieli on lähialueilla virallisen vähemmistökielen asemassa, ja siten myös Pajalan alueella jonkin verran esiintyvä kieli-resurssi. Lisäksi Pajalan kielimaisemassa esiintyy melko runsaasti myös monenkielisen ilmauksen sisältäviä kylttejä, mutta kuten jo olen kertonutkin, käsitelen niitä omaleimaisuutensa vuoksi omana kokonaisuutenaan myöhemmin työssäni.

Yllä olen luonut yleiskuvan Pajalan kielimaisemassa esiintyvistä kieliresursseista sekä niiden yleisyydestä. Seuraavissa luvuissa siirryn tarkastelemaan lähemmin Pajalan julkisiin tiloihin asetettuja kylttejä ja niissä esiintyvien kieliresurssien välisiä valtasuhteita ja hierarkioita. Lisäksi esittelen tarkasteluni lomassa joitakin mielenkiintoisia kylttejä ja esimerkkejä aineistostani.

5.1.1.2 Yksikieliset kyltit

Taulukon 2 mukaisesti jaottelin Pajalan kielimaisemassa esiintyvät kyltit virallisiin ja epävirallisiin. Lisäksi tein myös tähän taulukkoon omat sarakkeensa sekä yksikielisille että monikielisille kylteille. Tässä luvussa käsitelen pääasiassa vain yksikielisiä kylttejä. Halusin kuitenkin tuoda taulukointiin mukaan myös monikieliset kyltit, jotta voin lyhyesti verra-

ta sekä epävirallisten ja virallisten että yksikielisten ja monikielisten kylttien esiintymistä kielimaisemassa. Jätän pääsääntöisesti tässäkin kohtaa monikieliset kyltit käsittelemättä, sillä tarkastelen niitä tarkemmin luvussa 5.1.2 ja osittain myös luvussa 5.1.3.

Kuten olen jo aiemminkin kertonut, virallisten ja epävirallisten kylttien¹² tarkastelu on varsin mielenkiintoista, sillä tämän käsiteparin avulla voidaan verrata alueen virallista kielipolitiikkaa epävirallisten tahojen ja yksilöiden kielenkäyttöön (Cenoz & Gorter 2006: 68). Viralliset ja epäviralliset kyltit myös kertovat kieliresurssien välisistä valtasuhteista. Backhausin (2006: 62) mukaan virallisten kylttien kielivalinnat heijastavat ja vahvistavat alueella vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita. Epävirallisissa kylteissä puolestaan ilmaistaan solidaarisuutta käytettyjä kieliä kohtaan, jolloin samalla myös voidaan haastaa vallitsevia hierarkioita ja valtasuhteita.

Taulukko 2. Pajalan kieliresurssit kylttien virallisuuden mukaan jaoteltuina. Taulukon yksikkö on kielen esiintymä aineistossa. Lisäksi viimeiseen sarakkeeseen on merkitty kylttien lukumäärä.

	ruotsi	suomi	meän kieli	saa- me	englanti	saksa	ranska	monen- kielisyys	kyltit (kpl)
viralliset monikieli- set kyltit	6	4	-	-	4	1	1	1	7
epäviralli- set moni- kieliset kyltit	8	6	4	2	7	-	-	1	12
viralliset yksikieli- set kyltit	16	-	-	-	-	-	-	6	22
epäviralli- set yksi- kieliset kyltit	22	1	-	-	1	-	-	1	25

¹² Luvussa 3.2.3 olen selvittänyt kylttien virallisuuteen liittyviä luokitteluperusteitani.

Kuten taulukosta 2 käy ilmi, esiintyy Pajalan kielimaisemassa enemmän epävirallisia kylttejä kuin virallisia. Yhteensä epävirallisia kylttejä on 37 ja virallisia 29. Pajalan kielimaisema myötäilee virallisten ja epävirallisten kylttien jakaumassa aiempia kielimaisematutkimuksia, sillä esimerkiksi Backhausin (2006) Tokio-tutkimuksessa esiintyi enemmän epävirallisia kuin virallisia kylttejä. Tämä onkin varsin odotuksenmukaista, sillä epävirallisten tahojen on usein mahdollista asettaa kylttejä julkisiin tiloihin virallisia tahoja vapaammin. Virallisten kylttien asettamista säätelevät usein erilaiset lait ja muut säädökset, kun taas epävirallisiin kyltteihin eivät tällaiset rajoitteet niinkään vaikuta. Lisäksi tein omassa tutkimuksessani melko tiukan rajanvedon virallisten ja epävirallisten kylttien välille, joten virallisten kylttien osuus pienenee myös tästä syystä. Jossain toisessa tutkimuksessa olisi siis mahdollista sisällyttää osa tämän tutkielman epävirallisista kylteistä virallisten kylttien ryhmään.

Pajalan kielimaisema myötäilee aiempia kielimaisematutkimuksia myös yksikielisten ja monikielisten kylttien osuuksien suhteen. Yhteensä yksikielisiä kylttejä on 47 ja monikielisiä kylttejä 19. Yksikielisiä kylttejä on siis selvästi enemmän kuin monikielisiä. Samansuuntaisia tuloksia yksi- ja monikielisten kylttien jakaumasta ovat saaneet esimerkiksi Backhaus (2006) sekä Cenoz ja Gorter (2006). Backhausin tutkimuksessa Tokion kielimaisemassa esiintyi selvästi eniten yksikielisiä kylttejä (80,4 %), kuten myös Cenozin ja Gorterin tutkimuksessa Ljouwertissa (64 %). Vaikka useimmissa tutkimuksissa onkin päädytty siihen, että yksikielisiä kylttejä esiintyy selvästi enemmän kielimaisemissa kuin monikielisiä kylttejä, on esimerkiksi Cenozin ja Gorterin (2006) tutkimuksessa Donostiassa ollut päinvastainen asetelma. Donostian kielimaisemassa yksikielisten kylttien osuus oli vain 45 % kaikista kylteistä.

Kylttien monikielisyyttä tarkasteltaessa huomataan, että Pajalan epävirallisissa kylteissä esiintyy useampia kieliresursseja kuin virallisissa kylteissä. Epävirallisissa monikielissä kylteissä esiintyy seitsemää eri kieliresurssia, kun virallisissa monikielissä kylteissä esiintyy vain kuutta eri kieliresurssia. Myös yksikielisistä kylteistä epävirallisissa on käytetty useampia kieliresursseja kuin virallisissa kylteissä, sillä epävirallisissa yksikielissä kylteissä esiintyy neljää eri kieliresurssia ja virallisissa kahta. Tämä ero johtunee siitä, että viralliset kyltit noudattavat useimmiten alueen virallista kielipolitiikkaa. Epävirallisten kylttien kielivalintoja eivät taas erilaiset lait ja säädökset rajoita samoin kuin virallisia kylttejä, jolloin niissä voidaan käyttää vapaammin eri kieliresursseja kuin virallisissa kylteissä.

Myös Backhausin (2006: 57–58) Tokio-tutkimuksessa epäviralliset kyltit olivat monikielisiä kuin viralliset kyltit. Tämän lisäksi Pajalan ja Tokion kielimaisemat muistuttavat toisiaan siinä, että molemmissa alueen valtakieli on selvästi käytetyin kieliresurssi niin virallisissa kuin epävirallisissakin kylteissä.

Kuten jo yllä totesinkin, suosituin kieliresurssi Pajalan kielimaisemassa on siis alueen valtakieli eli ruotsi. Erityisen selvästi tämä tulee esiin tarkasteltaessa yksikielisiä kylttejä. Virallisissa yksikielisisä kylteissä ruotsia on käytetty 16 kertaa. Valtakielen lisäksi tässä kyltiryhmässä on käytetty vain monenkielisyyttä. Epävirallisissa yksikielisisä kylteissä puolestaan ruotsia on käytetty 22 kertaa. Suomea, englantia ja monenkielisyyttä on kutakin käytetty vain kerran. Nämä edellä esitellyt luvut osoittavatkin, että niin viralliset kuin epäviralliset tahot pitävät ruotsia selvästi alueen merkittävimpana ja tärkeimpänä kielenä.

Kuva 3. Mainoskyltti *Eini*.

Suomen kieltä Pajalan yksikielisisä kylteissä on käytetty vain yhdessä epävirallisessa kyltissä (kuva 3). Kyseinen kyltti on ilmoitustaululle kiinnitetty ilmoitus, joka mainostaa iskelmälaulaja Einin esiintymistä Pellon Ponnella urheilutalolla. Ilmoituksen oikea yläkulma on irronnut ilmoitustaulusta ja peittää pienen osan kyltistä. Näin ollen on mahdollista, että peittyneessä yläkulmassa voisi olla vielä lisää kirjoitusta, mutta en pidä sitä todennäköisenä, sillä ilmoitustaululla on toinenkin, selvästi saman ilmoittajan asettama kyltti, johon on myös merkitty vain esiintyjän nimi sekä tapahtumapaikka ja -aika.

Tämä suomenkielinen kyltti ei kuitenkaan kerro ensisijaisesti kielten välisistä hierarkioista Pajalan alueella, vaan ennemminkin Pellon alueen kielitilanteesta. Pello on yksi Tornionlaaksossa sijaitsevista Suomen kunnista, ja siellä valtakieli on suomi. Näin ollen on odotuksenmukaista, että Pellon alueella käytetään ensisijaisesti suomen kieltä erilaisissa

ilmoituksissa, kuten tässäkin Pajalan alueelle asetetussa ilmoituksessa on tehty. Pajalan alueelle tuotuna ilmoitus viittaakin lähinnä siihen, että kyltin asettaja olettaa ainakin osan väestöstä ymmärtävän suomenkielisiä ilmoituksia. Kyltti ei siis varsinaisesti ole Pajalan alueen kielitilanteen heijastaja, sillä sitä tuskin on tuotettu Pajalan asukkaita ajatellen, vaan lähinnä se heijastaa suomen kielen asemaa Pellon alueen valtakielenä. Ikään kuin toissijaisesti kyltti kuitenkin Pajalan puolella siis kertoo siitä, että osa alueen väestöstä ymmärtää myös suomea.

Kuva 4. *Askew backbite.*

Samoin kuin suomea, on englantiaakin Pajalan yksikielisisissä kylteissä käytetty vain yhdessä epävirallisessa kyltissä (kuva 4). Kyseessä on jällivaaralaisen *Askew backbite* -nimisen death metal -yhtyeen mainos, jonka tarkoitus on saada lukija vierailemaan yhtyeen Internet-sivuilla. Englanti on Pohjoiskalotin alueella tyypillinen turismikieli (Pietikäinen ym. 2010: 6), mutta tässä kyltissä sitä ei ole käytetty siinä tarkoituksessa, vaan sillä on enemmänkin symbolinen merkitys. Edelmanin (2009: 144–145) mukaan esimerkiksi yrityksille annetaan usein jokin vieraskielinen nimi, sillä sen avulla halutaan luoda kuvaa muun muassa laadukkuudesta. Myös *Askew backbite* -nimi ja yhtyeen koko mainos onkin tuotettu englanniksi, koska tällä kielivalinnalla pyritään luomaan kuvaa laadukkuudesta ja kansainvälisyydestä. Myös Piller (2003: 175) on mainonnassa käytettäviä kieliä tarkastellessaan todennut, että englannilla pyritään usein luomaan kuvaa moderniuudesta, edistyksel-

lisyydestä ja globaaliudesta. Nämäkin ominaisuudet ovat varmasti sellaisia, joita menestystä tavoitteleva yhtye toivoo itseensä liitettävän. Tiedonvälityksen lisäksi tässä mainoksessa tunteisiin vetoaminen ja symbolisuus nousevatkin siis varsin merkittävään rooliin kielivallinnan kautta.

Taulukon 2 kautta olen luonut kuvaa Pajalan kielimaisemasta virallisten ja epävirallisten sekä yksikielisten kylttien osalta. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan Pajalan monikielisiä kylttejä, ja niiden välittämää kuvaa eri kieliresurssien välisistä suhteista.

5.1.1.3 Monikieliset kyltit

Samaan tapaan kuin esimerkiksi Cenoz ja Gorter (2006) sekä Hult (2009) omissa tutkimuksissaan, pyrin tässä luvussa kieliyhdistelmiä tarkastelemalla selvittämään, miten kieliresurssit asettuvat kielimaisemaan suhteessa toisiinsa. Pyrin siis monikielisiin kyltteihin valittujen kieliresurssien ja niiden järjestyksien perusteella tekemään havaintoja siitä, mitkä kielet ovat kylttien tekijöiden mielestä hyödyllisimpiä ja käytetyimpiä Pajalan alueella. Toisin sanoen, selvitän siis kielten välisiä hierarkioita ja asemia Pajalan kielimaisemassa.

Taulukko 3. Pajalan kieliresurssit virallisuuden ja kieliyhdistelmien mukaan ryhmiteltyinä.

Taulukon yksikkö on kieliyhdistelmän esiintymä monikielisisä kylteissä.

Kieliresurssit	Viralliset kyltit	Epäviralliset kyltit
ruotsi, suomi	2	-
ruotsi, englanti	-	1
ruotsi, meänkieli	-	1
ruotsi, monenkielisyys	1	1
suomi, ruotsi	-	1
englanti, ruotsi	1	1
suomi, englanti	-	1
englanti, suomi	-	2
englanti, ranska	1	-
ruotsi, suomi, englanti	1	1
meänkieli, ruotsi, saame	-	2
suomi, meänkieli, englanti	-	1
suomi, ruotsi, saksa, englanti	1	-

Taulukkoon 3 olen merkinnyt Pajalan kielimaiseman monikielisissä kylteissä käytetyt kieliresurssit sen mukaan, millaisessa järjestyksessä niitä on kylteissä käytetty. Lisäksi olen jaotellut kieliyhdistelmät kylttien virallisuuden mukaan. Kielten järjestyksen olen määritellyt tapauskohtaisesti siten, että pääsääntönä on ollut noudattaa länsimaista tapaa lukea vasemmalta oikealle ja ylhäältä alaspäin. Jos kuitenkin esimerkiksi kyltin yläreunassa on ollut huomattavasti pienemmällä fontilla kirjoitettua tekstiä (vaikkapa Internet-osoite) kuin muu kyltin sisältämä teksti, en ole merkinnyt pienemmän fontin kieliresurssia ensimmäiseksi. Tällaisissa tapauksissa pienemmän fontin sisältämän kieliresurssin nostaminen kyltin keskeisimmän sisällön yläpuolelle vääristäisi tutkimustuloksia, sillä usein kylttien reunoille on pienellä fontilla merkitty vain lisätietoja, logoja tai muuta ikään kuin ylimääräistä tai toissijaista informaatiota.

Samoin kuin yksikielisissä kylteissä, on myös Pajalan monikielisissä kylteissä alueen valtakieli ruotsi selvästi suosituin kieliresurssi sekä lukumääräisesti että kielten hierarkiaa tarkasteltaessa. Tämäkin tulos myötäilee jälleen aiempia kielimaisematutkimuksia valtakielien aseman osalta (ks. esim. Hult 2009; Cenoz & Gorter 2006). Yhteensä 19 monikielisestä kyltistä vain neljässä epävirallisessa kyltissä ja yhdessä virallisessa kyltissä ei ole käytetty ruotsia. Sen lisäksi, että ruotsia on siis käytetty lähes kaikissa virallisissa monikielisissä kylteissä, on se myös nostettu näiden kylttien ensimmäiseksi kieleksi neljä kertaa eli yli puolissa virallisista monikielisistä kylteistä aloittavana kieliresurssina on ruotsi. Epävirallisissa monikielisissä kylteissä ruotsin asema vaihtelee hieman enemmän, sillä 12 kyltistä vain kahdeksassa on käytetty alueen valtakieltä. Näissäkin kylteissä ruotsi on kuitenkin useimmiten aloittavana kielenä, vaikka vaihtelua esiintyykin enemmän kuin virallisissa kylteissä. Pajalan monikieliset kyltit siis osoittavat samaan tapaan kuin yksikieliset kyltit, että sekä viralliset että epäviralliset tahot pitävät ruotsia alueen tärkeimpänä kielenä. Kuitenkin on havaittavissa, että epävirallisten tahojen kyltit eivät noudata kielipolitiikkaa niin selvästi kuin virallisten tahojen kyltit.

Englantia esiintyy epävirallisissa monikielisissä kylteissä seitsemän kertaa ja virallisissa kylteissä neljä kertaa. Se on siis ruotsin jälkeen suosituin kieliresurssi Pajalan monikielisissä kylteissä. Englannin esiintymistä tarkasteltaessa huomio kiinnittyy siihen, että kieliresurssin valinnalla on selvästi kaksi erilaista tarkoitusta: tiedonvälitys ja mielikuvien luominen.

Kaikki viralliset kyltit, jotka sisältävät englantia, ovat selvästi turisteille suunnattuja ja niiden tarkoitus on välittää tietoa. Esimerkiksi matkailutoimiston (kuva 5) ja Laestadius-museon (kuva 6) kyltit ovat virallisia ja matkailijoille suunnattuja. Matkailutoimiston kyltissä kerrotaan siellä myytävistä ja vuokrattavista tuotteista. Laestadius-museon kyltissä puolestaan kerrotaan museon aukioloajat. Kummassakin näistä kylteistä on käytetty useampia kieliresursseja, joilla kaikilla kerrotaan samat tiedot. Kummassakin kieliresurssit on myös asetettu hierarkkiseen järjestykseen, jonka mukaan englanti jää viimeiseksi.

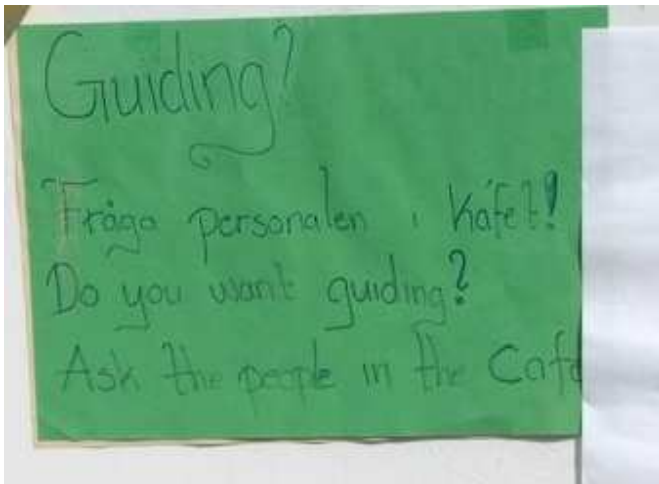
Kuva 5. Matkailutoimiston kyltti.

Kuva 6. Laestadius-museon kyltti.

Hieman yllättäen matkailutoimiston kyltissä suomen ja ruotsin lisäksi myös saksa on asetettu englannin edelle. Tämä on selvä poikkeama yleisestä kielten järjestyksestä Pajalan kielimaisemassa, sillä saksaa on käytetty vain tässä kyltissä, kun taas englantia esiintyy kaikissa turisteille suunnatuissa kylteissä. Muiden kylttien perusteella englantia siis pidetään Pajalan alueella tärkeämpänä turismikielenä kuin saksaa. Matkailutoimiston kyltin kohdalla onkin varsin todennäköistä, että kieliresurssien järjestyksestä ei ole erityisesti mietitty kylttiä asettaessa. Kyltti myös koostuu neljästä erillisestä paperiarkista, jotka on asetettu ikkunaan siten, että ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Paperiarkit on siis saatettu asettaa ikkunaan sattumanvaraisessa järjestyksessä. Myös Hirsimäki (2010: 53) pitää mahdollisena sitä, että kyltin asettaja ei ole paperiarkkeja ikkunaan kiinnittäessään miettinyt kieliresurssien välille muodostuvaa hierarkiaa. Kyseisessä kyltissä erikoista on myös se,

että suomi on asetettu ensimmäiseksi kieleksi ja ruotsi vasta toiseksi, kun taas lähes kaikissa muissa monikielisissä kylteissä ruotsi on aina suomen edellä. Esimerkiksi Laestadius-museon kyltti noudattaa tätä yleisintä mallia. Siinä kielten järjestys on siis seuraavanlainen: ruotsi, suomi, englantia.

Kuva 7. *Guiding?*

Kaksi muuta virallista monikielistä kylttiä, joissa on käytetty englantia, ovat kirkon ilmoitustaululle kiinnitetyt ilmoituksia. Kummassakin näistä ilmoituksista on ensimmäisenä kieliresurssina käytetty englantia. Ensimmäisessä kyltissä pyydetään opastusta kaipaavia kääntymään kahvilan henkilökunnan puoleen ja toisessa toivotetaan tulija tervetulleeksi. Ensimmäinen näistä kylteistä (kuva 7) on kiinnostava siitä syystä, että siinä englannin nouseminen ensimmäiseksi kieleksi vaikuttaa kirjoitusvirheen aiheuttamalta vahingolta. Kyltin otsikkoa *Guiding?* nimittäin seuraa ruotsinkielinen kehoitus kysyä opastusta kahvilasta. Tämän jälkeen tulee englanninkielinen kysymys *Do you want guiding?* ja englanniksi kehoitus kääntyä kahvilan puoleen, mikäli tarvetta opastukselle löytyy. Kyltin otsikko ruotsinkielisenä olisi *Guidning?*, ja siten kirjoitusasultaan hyvin lähellä nykyistä englanniksi tulkittavaa otsikkoa. Kyltin sisällön perusteella pidänkin todennäköisenä, että otsikko on alun perin tarkoitettu ruotsinkieliseksi, sillä sitä seuraa ruotsinkielinen osuus. Lisäksi englanninkielinen kysymys *Do you want guiding?* on samansisältöinen kuin otsikko, ja saman asian kysyminen tässä yhteydessä kahteen kertaan englanniksi ei vaikuta kovin tarpeelliselta. Hirsimäki (2010: 41) on myös pohtinut pro gradu -tutkielmassaan kyseisen kyltin kohdalla kirjoitusvirheen mahdollisuutta.

Toinen kirkon ilmoitustaululle kiinnitetty virallinen monikielinen ilmoitus toivottaa tulijan tervetulleeksi kahden eri kieliresurssin avulla. Ensimmäinen toivotus on englanninkielinen *Welcome in!* ja toinen ranskankielinen *Bienvenue!*. Tämä on ainoa kyltti Pajalan kielimaisemassa, jossa on käytetty ranskaa. Se on selvästi turisteille suunnattu, sillä siinä käytetyt kieliresurssit ovat kummatkin vieraita kieliä Pajalan alueella. Mielenkiintoista tässä kyltissä on se, että siinä on asetettu hierarkkiseen järjestykseen kaksi alueen turismikieltä. Tämäkin kyltti siis tukee mielestäni sitä, että englantia pidetään tärkeimpänä ja hyödyllisimpänä turismikielenä alueella.

Kuva 8. Kahvilan mainos.

Samoin myös kolmessa epävirallisessa kyltissä englantia on käytetty turisteille suunnatun, ikään kuin kansainvälisen kommunikoinnin, kielenä. Yksi näistä kylteistä on kahvilan mainos (kuva 8), jossa kieliresurssit esiintyvät seuraavanlaisessa hierarkkisessa järjestyksessä: ruotsi, suomi, englantia. Kyltissä kerrotaan kahvilassa myytävistä tuotteista ja niiden hinnoista. Samoin kuin museon ja matkailutoimiston kylteissä, myös tässä kahvilan mainoksessa kerrotaan samat tiedot kaikilla käytetyillä kieliresursseilla, jolloin niiden esiintymisjärjestys kyltissä määrää kielten välisen hierarkian. Lisäksi kyltissä ruotsille annettua korkeinta asemaa korostavat mainoksen alalaidan tervetuloivotukset, joissa ruotsinkielinen *VÄLKOMMEN* on kirjoitettu suomea ja englantia suuremmalla fontilla. Mainoksessa käytetyt kieliresurssit myös kertovat siitä, että kahvilassa oletetaan asioivan sekä alueen

ruotsin- ja suomenkielistä väestöä että muualta tulleita englantia puhuvia matkailijoita. Tämäntyyppisissä kylteissä toteutuukin Spolskyn (2009: 33–34) esittelemistä kieliresurssien valintaan vaikuttavista säännöistä toinen, jonka mukaan kylteissä käytetään resursseja, joita oletettujen asiakkaiden uskotaan puhuvan.

Kahdessa matkailijoille suunnatussa epävirallisessa monikielisessä kyltissä englanti nousee ensimmäiseksi kieleksi. Toiseen näistä kylteistä on asetettu sanat *cafe* ja *kahvila*. Tässä kyltissä englanti on siis asetettu suomen yläpuolelle. Toisessa kyltissä taas mainostetaan jonkinlaista turisteille suunnattua Internet-palvelua. Tässä kyltissä englanti esiintyy ruotsin yläpuolella. Ruotsinkielinen teksti on myös sijoitettu aivan kyltin alalaitaan ja se on kirjoitettu huomattavasti pienemmällä fontilla kuin englanninkielinen teksti. Näin ollen tässä kyltissä on osoitettu kielten välinen hierarkia sekä tekstin sijoittelulla että käytetyillä fonteilla. Nämä kaksi kylttiä vahvistavatkin jälleen oletusta englannista Pajalan alueen vahvimpana turismikielenä, sillä mitään muuta alueelle vierasta kieltä ei ole turisteille suunnatuissa kylteissä nostettu ruotsin yläpuolelle.

Kuva 9. Piteå dansar och ler -mainos.

Neljässä epävirallisessa monikielisessä kyltissä englannilla on selvästi enemmän symbolinen kuin tiedonvälityksellinen merkitys. Kaikki nämä neljä kylttiä ovat jonkin konsertin tai muun musiikkiesityksiä sisältävän tapahtuman mainoksia, joissa esiintyy varsinaisen suomen- tai ruotsinkielisen tekstin ohessa englanninkielisiä yhtiöiden ja artistien nimiä

sekä logoja, tuotemerkkejä ja Internet-osoitteita. Samoin kuin aiemmin esitellyn Askew backbite -yhtyeen tapauksessa, ovat näissäkin kylteissä esiintyvät artistien ja yhtyeiden englanninkieliset nimet symbolisia. Esimerkiksi ruotsinkielisessä Piteå dansar och ler -tapahtuman mainoksessa (kuva 9) esiintyvä *Moneybrother*-nimi on ruotsalaisen Anders Wendinin sooloartistinimi, joka on luultavasti valittu tarkoituksella juuri englanninkieliseksi. Englantiahan pidetään usein kansainvälisyyden ja moderniuden kielenä (Edelman 2009: 144–145), jolloin myös englanninkielisen nimen omaavaan artistiin helposti liitetään kansainvälisyyteen ja menestykseen liittyviä ominaisuuksia. Näiden neljän yhtyeiden ja artistien nimiä sisältävän kyltin kohdalla on myös huomattava se, että kylttien tekijät eivät ole varsinaisesti valinneet englantia kyltteihin, vaan se esiintyy niissä erilaisten nimien, logojen, tuotemerkkien ja Internet-osoitteen kautta.

Suomen kieltä Pajalan kielimaiseman virallisissa monikielisissä kylteissä esiintyy yhtä paljon kuin englannin kieltä eli neljä kertaa. Epävirallisissa monikielisissä kylteissä suomea esiintyy hieman vähemmän kuin englantia eli kuusi kertaa. Vaikka englantia siis esiintyy lukumääräisesti enemmän kielimaisemassa, on suomi usein kuitenkin sijoitettu englannin edelle monikielisissä kylteissä. Näin ollen vähemmistökieli vaikuttaisi kuitenkin olevan Pajalassa kielten välisissä hierarkioissa suosittumpi kuin vieras kieli.

Virallisissa monikielisissä kylteissä suomi esiintyy ensimmäisenä kielenä vain yhdessä kyltissä, joka on jo aiemmin esittelemäni matkailutoimiston kyltti (kuva 5). Tämä kyltti erottuu kaikista Pajalan kielimaiseman monikielisistä kylteistä, sillä siinä suomi asetettu ruotsin edelle ja saksa englannin edelle. Kyltissä ei siis noudateta alueelle tyypillistä kielten hierarkiaa. Kuten jo aiemmin totesinkin, vaikuttaisi mahdolliselta, että kieliresurssit on asetettu tähän järjestykseen sattumanvaraisesti. Näin ollen onkin varsin mielenkiintoista huomata, että jopa virallisissa kylteissä voidaan siis ikään kuin vahingossa haastaa vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita. Backhausin (2006: 62) mukaanhan virallisten kylttien tulisi heijastaa ja vahvistaa näitä vallitsevia valtasuhteita, ja niiden haastamisen tulisi tapahtua epävirallisten kylttien kautta.

Kuva 10. Pajalan kirjaston kyltit.

Matkailutoimiston kylttiä lukuun ottamatta kaikki muut viralliset monikieliset kyltit, joissa suomea esiintyy, ovat tyypillisiä virallisten tahojen kylttejä, sillä ne vahvistavat alueen vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita. Esimerkiksi Pajalan kirjaston kyltit vahvistavat käsitystä siitä, että ruotsi ja suomi ovat alueen tärkeimmät kielet, ja että ruotsi nousee hierarkiassa suomen yläpuolelle. Hirsimäen (2010: 48) tavoin olen määritellyt kuvan 10 oikeassa laidassa sijaitsevat kaksi kylttiä yhdeksi kokonaisuudeksi eli siis yhdeksi kyltiksi, sillä ne ovat sisällöltään ja materiaaliltaan täysin samanlaisia. Näin ollen en siis koe mielekkääksi erottaa tätä kokonaisuutta kahdeksi erilliseksi kyltiksi. Kahdessa vierekkäin asetetussa kyltissä ilmoitetaan kummassakin kirjaston aukioloajat ensin ruotsiksi ja sitten suomeksi. Kummassakin kyltissä on annettu molemmilla kieliresursseilla täysin samat tiedot. Lisäksi kummassakin kyltissä on molemmat kieliresurssit merkitty samanlaisilla fonteilla, joten kieliresurssien hierarkian ratkaisee niiden järjestys kylteissä. Ruotsi on siis hierarkiassa korkeammalla kuin suomi. Ruotsin asemaa vahvistaa myös näiden kahden monenkielisen kyltin viereen kiinnitetty yhdenkielinen kyltti, jossa on käytetty vain ruotsia.

Kirjaston kylteissä kiinnostavaa on myös se, mitä niissä käytetyt kieliresurssit kertovat kirjaston oletetusta asiakaskunnasta. Ensinnäkin käytetyt kieliresurssit kertovat siitä, että Spolskyn (2009: 33–34) kolmea sääntöä mukaillen kirjastossa oletetaan asioivan sekä alueen ruotsin- että suomenkielistä väestöä. Lisäksi alueen toisen virallisen vähemmistökielen eli meänkielen puuttuminen kylteistä kertoo mielestäni siitä, että alueen meänkielisen väestön oletetaan osaavan joko suomea tai ruotsia. Toisaalta mielenkiintoista on myös se, että monikielisten kylttien viereen asetetussa yksikielisessä kyltissä kerrotaan kirjaston eri toimipisteiden kesäaukioloista vain ruotsiksi. Kirjaston ilmoituksissa on siis käytetty suomea vain Pajalan kirjastoa koskevissa kylteissä. Näin ollen vaikuttaa siis siltä, että alueen suomenkielisen väestön oletetaan käyttävän vain Pajalan kirjaston palveluita.

Epävirallisissa monikielisissä kylteissä suomi esiintyy kolme kertaa erilaisia Pellon Pönnön urheilutalolla järjestettäviä tapahtumia mainostavissa kylteissä. Kahdessa näistä kylteistä suomi nousee kielten välisissä hierarkioissa ensimmäiseksi ja yhdessä toiseksi. Samoin kuin aiemmin esitellyssä yksikielisessä Einin konserttia mainostavassa kyltissä, ei suomen kieli näissäkään kylteissä kerro suoraan suomen asemasta Pajalan alueella, vaan ennemminkin Suomen puolella sijaitsevan Pellon kunnan kielitilanteesta. Kylteissä ei siis esiinny ruotsia, koska ne on suunniteltu ensisijaisesti Suomen puolella käytettäviksi. Kuitenkin samoja mainoksia on voitu asettaa Pajalaankin, sillä on tiedossa, että myös Pajalan alueella puhutaan suomea. Näin ollen nämä mainokset eivät siis varsinaisesti kerro kielten välisistä hierarkioista Pajalan alueella.

Kuva 11. *Römppäviikko Pajala* -mainos.

Kolmesta muusta suomea sisältävästä epävirallisesta monikielisestä kyltistä kahdessa suomi esiintyy kahvilan kylteissä ja yhdessä Römppäviikko-tapahtuman mainoksessa. Kahvilan kylteissä, joita olen jo aiemmin käsitellyt englantia sisältävien kylttien yhteydessä, suomi esiintyy kielten välisissä hierarkioissa toisena. *Römppäviikko*-kyltissä (kuva 11) suomi puolestaan nousee hierarkiassa ensimmäiseksi, sillä suomenkielinen tapahtuman nimi, *Römppäviikko*, toimii kyltissä otsikkona. Se on myös asetettu kyltin ylälaitaan ensimmäiseksi ja painettu mainokseen suuremmalla fontilla kuin ruotsinkielinen teksti. Ruotsiksi mainoksessa on kerrottu tapahtuman päivämäärä ja yhteystiedot lisätietojen hankkimiseksi.

Mainoksessa on siis kerrottu tapahtuman nimi suomeksi, mutta kaikki muut tiedot ruotsiksi, jolloin kyltin lukijan tulee osata sekä suomea että ruotsia ymmärtääkseen kyltin koko sisällön. Tämä onkin aineistossani erityislaatuinen kyltti, sillä useimmiten monikielissä kylteissä pyritään välittämään kaikki informaatio jokaisella käytetyllä kieliresurssilla (Suomen puolella tuotettuja mainoksia lukuun ottamatta). Pidänkin todennäköisenä, että tässä tapauksessa on kyseessä niin tunnettu tapahtuma Pajalan alueella, että kyltin tekijä on luottanut siihen, että suomenkielisestä nimestä huolimatta useimmat alueen asukkaista tunnistavat tapahtuman. Lisäksi on varmaankin luotettu siihen, että suurin osa väestöstä puhuu ainakin jonkin verran ruotsia, jolloin myös tapahtumatiedot välittyvät kyltin lukijoille.

Römppäviikko-kyltti on myös konkreettinen esimerkki siitä, miten mutkikasta suomen kielen ja meänkielen erottaminen toisistaan on Pajalan alueella, jossa molemmat kielet ovat yleisessä käytössä. Esimerkiksi Tiina Hirsimäki (2010: 44) on luokitellut kyltissä esiintyvän kieliresurssin meänkieleksi, kun taas tässä työssä se lasketaan suomen kieleksi. Kuten jo luvussa 4.3 kerroin, olen luokitellut työssäni kirjoitusasultaan suomen kirja- ja yleiskielen mukaiset ilmaukset suomen kieleksi, joten myös *römppäviikko*-sana lasketaan tässä työssä suomeksi. Lisäksi sanan etymologia viittaa suomen kieleen, joten tämäkin seikka tukee tulkintaani. Käsittelen tämän esimerkin kautta Pajalan alueella meänkielen ja suomen kielen erottamiseen liittyvää tulkinnanvaraisuutta vielä hieman tarkemmin luvussa 5.1.4.

Erityisen mielenkiintoisia Pajalan kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani ovat kyltit, joissa esiintyy meänkieltä ja saamea. Nämä kieliresurssit esiintyvät vain epävirallisissa monikielissä kylteissä. Viralliset tahot eivät siis ole nostaneet kumpaakaan näistä kieliresursseista kyltteihinsä. Saamen kieli ei ole Pajalan alueella virallinen vähemmistökieli, joten saamen puuttuminen virallisista kylteistä ei ole kovinkaan yllättävää. Meänkieltä sen sijaan voisi olettaa esiintyvän edes joissakin virallisissa kylteissä, sillä se on yksi alueen virallisista vähemmistökielistä. Kenties tässäkin tapauksessa on luotettu siihen, että suurin osa meänkieltä puhuvasta väestöstä ymmärtää myös ruotsin- tai suomenkielisiä kylttejä. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että meänkieli tunnustettiin Ruotsissa vasta vuonna 2000 kansalliseksi vähemmistökieleksi (Huss & Lindgren 2005: 257), joten meänkielisiä kylttejä ei ehkä ole vielä ehditty tuottaa. Pidän myös mahdollisena sitä, että viralliset tahot voivat vielä odottaa meänkielen kirjakielen vakiintumista ennen kuin alkavat tuottaa virallisia meänkielisiä kylttejä Pajalan alueelle.

Saamen kieltä esiintyy vain yhdessä mainoksessa (kuvat 12 ja 13), jossa mainostetaan kolmikielistä *Laestadius-uoppera* -nimistä oopperaesitystä. Esityksessä käytetyt kielet ovat ruotsi, meänkieli ja saame. Kyseinen mainos esiintyy Pajalan kielimaisemassa kaksi kertaa, joten kummatkin saamen kielen esiintymät aineistossani ovat peräisin näistä kylteistä. Ero niiden välillä on vain se, että toisen mainoksen päälle on kiinnitetty erästä toista tapahtumaa mainostava kyltti siten, että saamenkielinen teksti tässä oopperan mainoksessa jää lähes täysin piiloon. Näiden kylttien kohdalla Hirsimäki (2010: 54) on tehnyt mielenkiintoisen huomion, jonka mukaan saamenkielisen tekstin päälle on voitu tietoisesti asettaa toista tapahtumaa mainostava kyltti, sillä saamea on saatettu (alueelle suhteellisen epätyypillisenä kielenä) pitää tarpeettomana tiedonvälityksen kannalta. Tämä on siis jälleen yksi osoitus siitä, miten sosiaaliset toimijat voivat valintojensa kautta vaikuttaa kielimaisemien välittämään kuvaan eri kielten arvostuksesta ja tarpeellisuudesta tietyillä alueilla. Oopperamainoksessa esiintyy myös muita kieliä, jotka ovat ruotsi ja meänkieli. Mainoksessa esiintyvät siis samat kielet kuin itse oopperaesityksessäkin.

Tulkintani mukaan meänkieli on mainoksessa tärkeimmässä asemassa, sillä oopperaesityksen nimi, *Laestadius-uoppera*, on ilmoitettu meänkielellä ja se on myös kirjoitettu suuremmalla fontilla kuin mainoksen muu teksti. Esityksen nimen yläpuolella lukee ruotsilla ja meänkielellä Tornionlaakson teatterin nimi. Ruotsi on vahvemmassa asemassa tässä kohdassa, sillä ruotsinkielinen nimi kerrotaan ensin ja se on myös kirjoitettu suuremmalla fontilla. Esityksen nimen alapuolella on puolestaan kerrottu esityksestä kolmella kielellä seuraavassa järjestyksessä: ruotsilla, meänkielellä ja saamalla. Tässä kohtaa kyltissä selvä meänkielisyys on *salaisuudesta*-sanassa esiintyvä *t:n* heikkoasteisen variantin kato, joka ei ole suomen kirjakielen mukainen, mutta esiintyy yleisesti peräpohjalaismurteissa ja meänkielessä (Lindgren 1993: 22–27, ref. Lindgren 2003: 170). Kyltissä kaikilla kielillä on annettu sama informaatio esityksestä. Yhteystiedot lippujen tilaamiseksi on annettu sekä ruotsilla että meänkielellä, mutta saame on jätetty näistä tiedoista pois. Kyltin alareunassa puolestaan esiintyy kaikkia kolmea kieltä teatteriryhmien tunnuksissa. Eniten kyltissä esiintyy siis meänkieltä, joka on myös visuaalisesti asetettu keskeisimpään asemaan. Seuraavaksi eniten esiintyy ruotsia, jolloin siis saamalla annettu informaatio jää vähäisimmäksi. Saame on myös jätetty esityksestä kertovassa kohdassa viimeiseksi ruotsin ja meänkielen alapuolelle. Vaikka ruotsi siis esiintyy tässä kohtaa meänkielen yläpuolella, tulkitsen kuitenkin meänkielen olevan mainoksessa keskeisimmässä asemassa, sillä esityksen nimi on meän-

kielinen ja eniten informaatiota on myös annettu meänkielellä.

Laestadius-uoppera -kyltin kohdalla tiedollista funktiota tarkasteltaessa näyttäisi siis siltä, että meänkielellä on tärkein asema mainoksessa. Tämän jälkeen tulevat ruotsi ja saame. Myös symbolista funktiota tarkasteltaessa meänkieli on keskeisimmässä osassa mainoksessa, sillä se on asetettu alueen valtakielen edelle. Symbolisen funktion kannalta myös saamen esiintyminen mainoksessa on merkittävää, sillä se toimii ikään kuin alueen saamenkielisen ryhmän symbolina.

Kuva 12. *Laestadius-uoppera* -mainos.

Kuva 13. Osittain peitetty *Laestadius-uoppera* -mainos.

Mielenkiintoinen on myös kyltti, jossa mainostetaan Pellon poikkinaintiajot -tapahtumaa (kuva 14). Kyseinen mainos on yksi niistä todennäköisesti Suomen puolella tuotetuista kylteistä, joita käsittelin jo aiemmin tässä luvussa. Tässä mainoksessa esiintyy kolme kieltä: suomea, meänkieltä ja englantia. Eniten kyltissä on käytetty suomen kieltä, ja sillä onkin annettu lähes kaikki mainoksessa esiintyvä informaatio. Näin ollen suomi nouseekin kieltenvälisessä hierarkiassa tässä kyltissä ensimmäiseksi. Meänkielellä puolestaan on ilmoitettu vain tapahtuman luonne, eli juhlat tai pienimuotoiset festivaalit (*fästtit*). Englannin kielellä mainoksesta saa tietoa osasta tapahtuman esiintyjistä. Lisäksi suurin osa mainoksen alalaitaan liitetyistä tuotemerkeistä sisältää englanninkielistä tekstiä. Kiinnostavaa kyseisessä mainoksessa on kuitenkin se, että tapahtuman nimi, *Pellon poikkinainti ajot*, on ilmoitettu suomen kielellä kyltin ylälaudassa, mutta tapahtuman luonne on kuvattu

meänkielellä, ja vieläpä suuremmalla fontilla kuin muu mainoksessa oleva teksti. Näin olen tulkitseen, että meänkieli nousee tässä kyltissä kieltenvälisessä hierarkiassa englannin yläpuolelle. Meänkielellä on myös mielestäni mainoksessa suurempi symbolinen kuin tiedollinen funktio, kun taas suomella ja englannilla on enemmänkin tiedollinen funktio. Meänkielisellä ilmauksella onkin kenties haluttu tuoda esiin tapahtumanpaikan eli Pellon väestön identiteettiä, johon meänkieli kiinteästi liittyy. *Fästtit*-sanalla on siis suuri symbolinen merkitys kyltissä.

Kuva 14. Pellon poikkinaintiajot -tapahtuman mainos.

Hankalin meänkieltä sisältävä kyltti on yleiselle ilmoitustaululle kiinnitetty mainostyyppinen kyltti (kuva 15), joka sisältää tekstin ”*varför vara pretto när man kan vara kläppi?*” sekä sähköpostiosoitteen. Kyltissä käytetty kieliresurssi on pääasiassa ruotsia. Vain lasta tarkoittava sana *kläppi* on meänkieltä. Kyltin tulkitseminen on siksi hyvin haastavaa, että yksistään siinä esiintyvän tekstin perusteella ei pysty päättelemään, mikä kyltissä mainostettava asia on. Kenties kyltin tarkoitus onkin juuri herättää lukijan kiinnostus, ja saada hänet etsimään asiasta lisää tietoa. Vasta Internetissä tehtyjen lukuisten hakujen jälkeen siis selvisi, että kyltti liittyy Norrbottenin alueen lasten ja nuorten jonkinlaiseen, *Kläppit*-nimiseen, taidekerhoon tai -projektiin. Samalla myös selvisi, että lasta tarkoittavaa sanaa on ikään kuin korostettu ruotsinkielisessä tekstissä meänkielen käytöllä, koska taidekerho on suunnattu nimenomaan nuorille ja lapsille, ja koska taidekerhon nimikin on *Kläppit*. Meän-

kielellä on siis kyltissä yhteys ryhmän identiteettiin. Näin ollen ruotsin kielellä on kyltissä tiedollinen funktio, kun taas meänkielellä on jälleen tässäkin kyltissä enemmän symbolinen funktio. Tämä kyltti myös tekee eroa tämän tutkielman ja Hirsimäen (2010) pro gradu -tutkielman välille, sillä Hirsimäen työssä kyseistä kylttiä ei ole laskettu meänkieltä sisältävien kylttien ryhmään. Kenties kyltti onkin jäänyt jostain syystä kokonaan Hirsimäen tutkielman ulkopuolelle.

Kuva 15. Kläppit.

Kuten olen jo tässä luvussa aiemmin kertonutkin, Pajalan alueen vieraita kieliä saksaa ja ranskaa esiintyy kielimaisemassa hyvin vähän. Ranskaa esiintyy vain yhdessä virallisessa kirkon ilmoitustaululle kiinnitetyssä monikielisessä kyltissä yhdessä englannin kanssa. Saksaa puolestaan esiintyy yhdessä virallisessa kyltissä ja yhdessä epävirallisessa kyltissä. Virallinen kyltti on mainostoimiston kyltti, jossa esiintyy saksan lisäksi suomea, ruotsia ja englantia. Molemmat näistä virallisista kylteistä, sekä ranskaa sisältävä että saksaa sisältävä, ovat turisteille suunnattuja kylttejä. Näin ollen voidaan olettaa, että alueella vierailee saksan- ja ranskankielisiä matkailijoita, ja että nämä kielet ovat siis pääasiassa turismikieliä Pajalan alueella.

5.1.2 Monenkielisyys

Yhden mielenkiintoisimmista ryhmistä aineistossani muodostavat ilmaukset, joita ei ole mahdollista luokitella mihinkään tiettyyn kieleen kuuluviksi, vaan jotka sopivat kirjoitusasunsa perusteella useamman eri kielen leksikkoon. Kuten jo luvussa 4.3 kerroinkin,

olen päätenyt kutsumaan tällaisia tapauksia monenkielisiksi. Seuraavaksi esittelenkin Pajalan kielimaisemassa esiintyviä monenkielisiä kylttejä sekä tuon esiin erilaisia kontekstuaalisia seikkoja, jotka on syytä ottaa huomioon monenkielisiä sanoja ja ilmauksia tarkasteltaessa.

Kuten jo aiemmin kerroinkin, esiintyy Pajalan kielimaisemaa kartoittavassa aineistosani yhdeksän monenkielisen ilmauksen sisältävää kylttiä. Seitsemän näistä kylteistä on kokonaisuudessaan monenkielisiä ja kahdessa esiintyy monenkielisen ilmauksen lisäksi myös selvästi johonkin tiettyyn kieliresurssiin sijoittuvia ilmauksia. Neljä kokonaan monenkielistä kylttiä kuuluu kadunnimien- ja tienviittojen joukkoon, joten niitä käsittelen vasta seuraavassa luvussa. Kolmessa muussa ainoastaan monenkielisen ilmauksen sisältävässä kyltissä esiintyvät sanat *taxi*, *post* ja *café*. Sanat eivät kuitenkaan esiinny yhdessä, vaan jokainen sana muodostaa siis oman kyltinsä. Taksia merkitsevä *taxi* tarkoittaa samaa ainakin englannin kielessä, ruotsin kielessä ja saksan kielessä. *Café* puolestaan merkitsee kahvilaa ainakin ruotsin, englannin, saksan ja ranskan kielessä. Postia merkitsevä *post* taas tarkoittaa samaa ainakin ruotsin kielessä, englannin kielessä ja saksan kielessä. Näin ollen näiden kolmen kyltin sisältöjä ei voida sijoittaa mihinkään tiettyyn kieleen kuuluviksi, vaan ne ovat tulkittavissa monenkielisiksi. Myös Hirsimäki (2010: 38) on tulkinnut pro gradu -tutkielmassaan monenkielisiksi sanat *taxi*, *post*, *café* ja *LunaMia*, jota käsittelen seuraavaksi.

Kuva 16. *LunaMia*.

Kyltissä, joka sisältää monenkielisen tekstin *LunaMia* (kuva 14), esiintyy myös ruotsinkielistä tekstiä. Tämä kyltti mainostaa vaateliikettä, jonka nimi on *LunaMia*. Vaateliikkeen nimi on tulkittavissa monenkieliseksi, sillä sekä espanjan kielessä että italian kielessä *Luna* tarkoittaa kuuta ja *Mia* omistusta ilmaisevaa persoonapronominin genetiiviä *minun*. Lisäksi *Mia* voitaisiin tulkita myös naisen nimeksi. On siis selvää, että tämä kyltti sisältää monenkielisen ilmauksen, sillä kieliresursseja ei tässä tapauksessa pystytä erottamaan toisistaan. Kyltti on mielenkiintoinen myös siitä syystä, että liikkeelle on annettu vieraskielinen nimi, jonka merkitystä suurin osa Pajalan väestöstä ei luultavastikaan tiedä, sillä espanja eikä italia kumpikaan kuulu alueen lingvistiseen ekosysteemiin. Näin ollen liikkeelle onkin Edelmania (2009: 144–145) mukaillen annettu vieraskielinen nimi, koska sen avulla halutaan luoda kuvaa muun muassa laadukkuudesta ja kansainvälisyydestä. Pajalan kielimaisemassa esiintyessään nimellä *LunaMia* on siis lähes yksinomaan symbolinen merkitys.

Kyltti, jossa esiintyy informaatiopistettä merkitsevä *i*, ei ole aivan niin selvästi monenkielisen ilmauksen sisältävä kuin yllä esitellyt tapaukset. *I*-kirjainta käytetään useissa kielissä informaatiopisteen merkinä, kuten esimerkiksi englannin, suomen ja ruotsin kielessä, joten tällä perusteella sen voisi tulkita monenkieliseksi. Kuitenkin kyltissä, jossa *i* aineistossani esiintyy, on lisäksi ruotsinkielistä tekstiä, joka ilmoittaa Pajalan turismi- ja matkailupalveluista, jolloin siis myös *i* olisi helposti tulkittavissa ruotsinkieliseksi.

Edellä esitetty tapaus osoittaakin, miten suuri merkitys kontekstilla on kylttien tulkinnessa. Kontekstistaan irrotettuna *i* olisi siis selvästi monenkielinen, mutta kun huomioidaan ruotsinkielinen teksti *i*-kirjaimen yhteydessä sekä erityisesti paikka (ruotsin kieli alueen valtakielenä), jossa kyltti sijaitsee, on tulkinnessa muitakin mahdollisuuksia. Määrittelen kuitenkin ilmauksen tässä tapauksessa ensisijaisesti monenkieliseksi, sillä on varsin mahdollista, että kyltin tekijä on tarkoituksella valinnut ruotsinkielisen tekstin lisäksi ilmauksen, jonka sisältö on ymmärrettävissä monilla muillakin kielillä. Kyseinen kylttihän on suunnattu pääasiassa turisteille, jotka mahdollisesti kaipaavat opastusta Pajalan alueella. Tällöin on siis vain hyödyllistä, että se on ymmärrettävissä myös muillakin kielillä. Aiemmin esiteltujen *taxi*-, *post*- ja *café*-merkkien kohdalla on myös mahdollista tulkita ilmaukset ruotsinkielisiksi juuri niiden esiintymispaikkoihin vedoten. Kuitenkin näissäkin tapauksissa on mielestäni varsin todennäköistä, että monenkielisyys on kyltin tekijän tietoinen valinta, sillä näin myös turistit pystyvät hyödyntämään postin, taksin ja kahvilan tarjoamia palvelui-

ta.

Kuten yllä olevista esimerkeistä käy ilmi, ovat monenkieliset ilmaukset varsin suosittuja kylteissä, joissa ilmoitetaan erilaisista palveluista, joita paikallisen väestön lisäksi myös turistit suosivat. Tämä johtunee siitä, että monenkielisillä ilmauksilla on erityisen vahva tiedollinen funktio. Monenkielinen ilmaus sisältää merkityksiä useamman eri kieliresurssin näkökulmasta, jolloin yhdellä ilmauksella voidaan välittää tietoa monille eri kieliä puhuville ihmisille. Monenkielinen ilmaus on myös usein varsin taloudellinen kyltin tekijälle, sillä yksi ilmaus mahtuu pienempään tilaan kuin saman asian kertominen useaa eri kieliresurssia käyttäen. Tämäkin siis vaikuttanee monenkielisten ilmausten suosioon turisteille suunnatuissa kylteissä.

5.1.3 Kadunnimet ja tienviitat

Tässä luvussa käsittelen Pajalan kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani esiintyviä kadunnimiä ja tienviittoja. Nämä ovatkin aineistoni haastavimpia tapauksia, sillä usein niiden kohdalla on hyvin hankala määrittellä, mistä kieliresurssista on kyse. Tästä syystä kadunnimet ja tienviitat voisikin luokitella monenkielisiksi. Kadunnimien ja tienviittojen luonne on kuitenkin usein hieman erilainen kuin monenkielisissä kylteissä, sillä esimerkiksi kadunnimissä on usein selvästi erotettavissa kahden eri kieliresurssin aineksia, kun taas monenkielisessä kyltissä ei pystytä erottamaan kieliresurssia toisistaan. Tästä syystä en siis ole luokitellut kadunnimiä ja tienviittoja suoraan monenkielisiin kyltteihin kuuluviksi, vaan olen pyrkinyt selvittämään muun muassa kontekstin avulla, mistä kieliresurssista milloinkin on kyse. Seuraavaksi siis tarkastelen Pajalan kielimaisemaan kuuluvia kadunnimiä ja tienviittoja sekä selvitän esimerkkien kautta näihin kyltteihin liittyviä luokitteluperusteitani.

Pajalan aineistossa esiintyy kolme kadunnimikylttiä, jotka ovat kaikki virallisia. Epävirallisia kadunnimiä ei siis Pajalan kielimaisemaa kuvaavassa aineistossa esiinny lainkaan. Kaksi kylttiä olen luokitellut ruotsinkielisiksi ja yhden monenkieliseksi. Ruotsinkielisissä kylteissä kadunnimi koostuu erisnimestä (kummassakin tapauksessa sukunimestä) ja tietä tarkoittavasta ruotsinkielisestä sanasta *vägen*, kuten esimerkiksi kadunnimessä *Stenborgsvägen*. Edelmanin (2009: 145) mukaan erisnimet luovat kielimaisematutkimukseen oman haasteensa, sillä ne lainautuvat yleisnimiä helpommin kielestä toiseen. Tästä syystä erisnimien kohdalla kieliresurssien määrittely onkin siis usein varsin mutkikasta. Työssäni olen

päätynyt siihen, että mikäli kyltissä esiintyy erisnimen lisäksi jotakin selkeästi määriteltävää kieliresurssia, lasken myös erisnimen kuuluvan tämän resurssin leksikkoon (ellei ole jotain erityistä syytä olettaa muuta). Näin ollen erinimestä ja *vägen*-sanasta koostuvat kadunnimet lasketaan tässä työssä ruotsinkielisiksi.

Monenkielinen kadunnimi puolestaan muodostuu selvästi kahden eri kieliresurssin osista. Jos tätä kadunnimeä ajatellaan yhdyssanana, koostuu sen määriteosa saamenkielisestä sanasta *vuopio* ja perusosa ruotsinkielisestä katuä tarkoittavasta sanasta *gatan*. Räisänen (2005: 348) kertoo *vuopio*-sanana tarkoittavan joen kapeaa ja pitkää lahtea. Sana on alun perin saamea, mutta se esiintyy lainasanana Peräpohjolan, Länsipohjan ja paikoin Pohjois-Pohjanmaan murteissa. Kadunnimen *Vuopio* sisältävä kyltti onkin ainutlaatuinen tapaus koko aineistossani, sillä sen voi tulkita joko monenkieliseksi, ruotsinkieliseksi tai jonkinlaiseksi kielelliseksi hybridiksi. Ruotsinkieliseksi nimen voi ajatella siitä syystä, että se ei ole käänös jonkin toisen kielen kyseistä katuä merkitsevää kadunnimestä eli toisin sanoen sillä ei ole eksonyymiä ruotsin kielessä. Lisäksi yhdyssanan perusosa on ruotsinkielinen. Toisaalta taas kuitenkin määriteosa on saamenkielinen, joten kadunnimi muodostuu kahdesta eri kieliresurssista muodostaen hybridin. Olen kuitenkin päättänyt luokittelemään tämän kadunnimen monenkieliseksi siksi, että *vuopio*-sana voi kyseisessä kyltissä viitata saamen lisäksi myös meänkieleen ja suomeen. Meänkieleen ja suomeen sana voi viitata lainautumisen kautta, ja koska nämä kielet kuuluvat alueen lingvistiseen ekosysteemiin, on sana siten ymmärrettävissä useamman kieliresurssin lähtökohdista. Näin ollen on mahdollista sanoa, mikä kieli määrittää tätä kadunnimeä; perusosan ruotsi vai määriteosan saame, meänkieli tai suomi. Kyseisellä kadunnimellä ei myöskään ole eksonyymejä eri kielissä, joten nimi voidaan myös tästä syystä laskea monenkieliseksi.

Tienviittoa Pajalan kielimaisemaa kartoittavassa aineistossa on yhteensä kahdeksan. Näistä seitsemän on virallisia ja yksi epävirallinen. Virallisiin tienviittoihin on merkitty joko paikannimi tai Pajalan alueella tärkeä palvelu, ja ne osoittavat kylttiin merkityn asian sijaintisuuntaan. Poikkeuksena tästä on yksi kyltti, joka toivottaa tulijan tervetulleeksi Pajalan kuntaan. Epävirallinen kyltti puolestaan osoittaa hotellin ja ravintolan sijaintisuunnan.

Kolmea virallista paikannimen sisältävää kylttiä lukuun ottamatta kaikki tienviitat ovat ruotsinkielisiä. Olen siis tulkinnut sellaisetkin paikannimet kuin esimerkiksi *Kiruna* ja *Övertorneå* ruotsinkielisiksi, vaikka ne voisi luokitella myös monenkielisiksi. Ruotsinkielisiä ne ovat siitä syystä, että niillä on olemassa muissa kielissä käännöksiä eli eksonyymejä

(esimerkiksi suomessa Kiiruna ja Ylitornio), ja koska ne sijaitsevat alueella, jossa ruotsi on valtakieli. Mikäli kylttien tarkoitus olisi olla luettavia mahdollisimman monella kielellä, olisi niissä käytetty myös eksonyymejä ruotsinkielisen paikannimen lisäksi. Esimerkiksi Pykeijässä on joissakin tienviitoissa käytetty suomenkielistä eksonyymiä valtakielisen eli norjankielisen paikannimen rinnalla (ks. luku 5.2.3). Toisaalta kyltit myös sijaitsevat Ruotsin valtion alueella, jossa ruotsin kieli on valtakieli, joten tästäkin näkökulmasta kyltit ovat tulkittavissa ennemmin ruotsinkielisiksi kuin monenkielisiksi.

Kolme tienviittoa, joissa esiintyvät paikannimet *Vittula* ja *Paskajänkkä* ovatkin hie-man mutkikkaampia kieliresurssien määrittämisen suhteen. Molemmat näistä paikannimistä ovat nimittäin tulkittavissa alueen vähemmistökielten, suomen kielen ja meänkielen, lähtökohdista. Pajalan alueella ei siis näiden kylttien kieliresursseja pystytä erottamaan toisistaan meänkielen ja suomen kielen yhteisen historian ja rakenteellisen läheisyyden takia. Tästä syystä nämä paikannimet sijoittuvatkin monenkielisten nimien ryhmään. Lisäksi tätä tulkintaa tukee se, että näille nimille ei ole muissa kielissä, kuten esimerkiksi ruotsin kielessä, eksonyymejä, jolloin *Vittula* ja *Paskajänkkä* voidaan tulkita kuuluvaksi muidenkin kielten leksikkoon erilaisissa konteksteissa.

Kyltit, joissa paikannimet *Vittula* ja *Paskajänkkä* esiintyvät, ovat poikkeuksellisia Pajalan kielimaisemassa myös niiden asettamiseen liittyvistä syistä. Pajalasta kotoisin oleva kirjailija Mikael Niemi nimittäin teki vuonna 2000 julkaistussa teoksessaan *Populärmusik från Vittula* tunnetuiksi Pajalan, Vittulan ja Paskajänkän. Suomeksi teos ilmestyi vuonna 2001 nimellä *Populäärimusiikkia Vittulajänkältä*. Tämän teoksen julkaisu ja suosio ovat johtaneet kylttien *Vittula* ja *Paskajänkkä* asettamiseen Pajalan kielimaisemaan matkailijoita varten. Niemen teos on myös tuonut, edellä mainittujen paikannimien lisäksi, meänkieltä ihmisten tietoisuuteen ainakin Ruotsissa ja Suomessa.

Mielenkiintoinen tapaus aineistossani on myös paikannimi *Pajala*, joka esiintyy Pajalan kuntaan tervetulleeksi toivottavassa tienviitassa. *Pajala* kuuluu sellaisten nimien ryhmään, joita ruotsalaiset pitävät täysin ruotsinkielisinä, mutta jotka etymologisesti ovat saamelasta tai suomalaista alkuperää (Andersson & Kangassalo 2003: 145). Se on myös Tiina Hirsimäen (2010: 56) mukaan hyvä esimerkki siitä, että suomen-, meän- ja saamenkieliset nimet ovat Pajalan alueella säilyttäneet melko hyvin alkuperäisen muotonsa. Vähemmistökielisiä nimiä ei siis ole tällä alueella täysin korvattu ruotsinkielisillä nimillä. Dal Negron (2009: 208–209) mukaan paikannimet ovat erityisen symbolisia ja alueen (kieli)poliittisia

valtasuhteita ilmaisevia. Tästä syystä paikannimiä usein käännetäänkin valtakielelle. Esimerkiksi Etelä-Tirolissa kaikki saksankieliset nimet on korvattu italiankielisillä nimillä juuri niihin kietoutuvien valtakysymysten ja symbolisen arvon takia. (Dal Negro 2009: 208–209.) Pajalassa siis tällaista laajamittaista paikannimien valtakielistämistä ei ole suoritettu, vaan kielimaisemassa esiintyy ruotsinkielisten nimien lisäksi myös suomen- tai meänkielisiä sekä saamenkielisiä nimiä. Mielestäni onkin varsin mielenkiintoista, että alueen suomen- ja meänkielinen nimistö on säilynyt niin hyvin, vaikka kielelliset vähemmistöt ovat alueella joutuneet jopa jonkin asteisen sulauttamispolitiikan kohteeksi nationalismin aikakaudella (Huss & Lindgren 2005: 257). Vähemmistökielten nykyinen tilanne vaikuttaa puolestaan varsin hyvältä Pajalassa, sillä 1980-luvulta asti on ollut käynnissä niin sanottu etninen herääminen, jonka ansiosta meänkielen ja suomen kielen asema on vankistunut alueella. Tästä syystä Pajalan nimistöä tuskin tullaan valtakielistämään tulevaisuudessakaan.

Tienviittoja ja kadunnimiä tarkastellessani olen siis pyrkinyt systemaattisesti ottamaan kieliresurssien määrittelyssä huomioon kylttien kontekstit, ja käyttämään niitä apuna luokitteluita tehdessäni. On kuitenkin muistettava, että erityyppisissä tutkimuksissa voidaan päätyä erilaisiin tulkintoihin, jolloin myös tutkimustulokset saattavat erota toisistaan. Esimerkiksi Tiina Hirsimäki (2010) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan näitä samoja Pajalan kielimaisemaan kuuluvia kadunnimiä ja tienviittoja, mutta hän on päätenyt luokittelemaan suurimman osan niistä monenkielisiksi. Hirsimäki on siis monin paikoin tehnyt samansuuntaisia havaintoja esimerkiksi vaikkapa paikannimistä kuin tässäkin työssä on tehty, mutta työmme eroavat olennaisesti kieliresurssien määrittelyyn liittyvissä kysymyksissä.

Hirsimäki (2010) nojaa tulkinnoissaan pääsääntöisesti siihen, onko paikannimillä muissa kielissä eksonyymejä, kun taas tässä työssä paikannimiä lähestytään eksonyymien lisäksi myös paikallisen lingvistisen ekosysteemin ja sen luoman alueellisen kielellisen ympäristön näkökulmista. Tästä syystä myös tutkimustuloksemme eroavat jonkin verran toisistaan. Ensinnäkin Hirsimäen työssä puolet monenkielisistä kylteistä on kadunnimiä ja tienviittoja, kun taas omassa työssäni nämä jäivät vähemmistöön monenkielisten kylttien ryhmässä. Toiseksi Hirsimäen tulokset kertovat Pajalan alueen tienviittojen ja kadunnimien olevan enimmäkseen monenkielisiä, kun taas omassa työssäni kadunnimet ja tienviitat ovat pääsääntöisesti ruotsinkielisiä, ja heijastavat siten yleistä kielten välistä hierarkiaa Pajalan alueella.

5.1.4 Kieliresurssista meänkieleksi

Aiemmissa luvuissa olen käsitellyt Pajalan kielimaisemassa esiintyviä kieliresursseja keskittyen pääasiassa kuvaamaan niiden välisiä hierarkioita ja suhteita. Lisäksi olen nostanut tarkasteluun monenkielisuuden sekä kadunnimet ja tienviitat, sillä ne erottuvat omaleimaisuutensa vuoksi muista kylteistä. Tässä luvussa keskityn kuitenkin vain kyltteihin, joissa esiintyy meänkieltä, tai joissa esiintyvän kieliresurssin eli suomen voi tietyissä yhteyksissä tulkita myös meänkieleksi. Tämän luvun tarkoituksena onkin selvittää, miten suomen kieli ja meänkieli erottuvat toisistaan Pajalan kielimaisemassa.

Ensin pyrin selvittämään selvistä meänkielisistä ilmauksista, mikä niistä tekee juuri meänkielisiä (suomen kielen sijaan). Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan meänkielen ja suomen kielen samankaltaisuudesta ja yhteenkietoutuneisuudesta johtuvia hieman epäselvempiä ja tulkinnanvaraisempia tapauksia. Tällaiset tapaukset on laskettu tässä työssä suomenkieliseksi, mutta haluan tuoda esiin näiden kahden kieliresurssin läheisyydestä johtuvia erilaisia tulkinnan mahdollisuuksia. Koska kielitieteessä ei ole yleispäteviä menetelmiä kieliresurssien erilaisuuden mittaamiseen (Lindgren 2003: 165), ei tässäkään pro gradu -tutkielmassa ole suurimmassa osassa tapauksia mahdollista luokitella kieliresurssien rakenteellisiin seikkoihin perustuvia jaotteluita meänkielen ja suomen kielen välille. Näin ollen tässä luvussa tarkastelenkin kylteissä esiintyviä kieliresursseja pääasiassa ikään kuin kielen rakenteen ulkopuolelta, niiden konteksteista käsin.

Pajalan kielimaisemassa esiintyy neljässä kyltissä selvästi meänkieltä. Kahdessa tapauksessa on kyseessä sama *Laestadius-uupperan* mainos, joka on sijoitettu kahteen eri paikkaan kielimaisemassa (kuvat 12 ja 13). Näiden mainosten sisältö on siis samanlainen. Oopperamainoksissa myös esiintyy eniten meänkielistä tekstiä. Näissä mainoksissa kaksi sanaa erottaa suomen kielen ja meänkielen toisistaan. Ensimmäinen on oopperaesityksen nimessä esiintyvä *uuppera*-sana. Se on selvästi meänkielen leksikkoon sijoittuva, sillä sanassa suomen kirjakielen mukainen kirjoitusasu on muuttunut pitkän vokaalin osalta (suomeksi siis *ooppera*). Toinen meänkielisyys mainoksessa on *salaisuesta*-sanassa esiintyvä *t:n* heikkoasteisen variantin kato, joka ei siis ole suomen kirjakielen mukainen, mutta esiintyy yleisesti peräpohjalaismurteissa ja meänkielessä (Lindgren 1993: 22–27, ref. Lindgren 2003: 170). Näin ollen näissä kahdessa kyltissä siis ero meänkielen ja suomen kielen välille syntyy ortografisten ja morfofonologisten seikkojen kautta.

Kaksi muuta meänkieltä sisältävää kylttiä ovat Pellon poikkinaintiajot -tapahtuman mainos (kuva 14) ja *Kläppit*-nimisen taidekerhon tai -projektin ilmoitus (kuva 15). Näissä kylteissä meänkielellä on enemmän symbolinen kuin tiedollinen merkitys, sillä kummassakin niistä esiintyy vain yksi meänkielinen sana, joka viittaa meänkielisen väestön ja ryhmän yhteiseen identiteettiin. Pellon poikkinaintiajot -mainoksessa on käytetty meänkielistä juhliä tai pitoja merkitsevää sanaa *fästtit*. Se on ruotsalaisperäinen lainasana, jota suomen kirjakielissä ei esiinny. Tämä sana on myös painettu suuremmalla fontilla mainokseen kuin muu siinä esiintyvä teksti. Toisaalta suuren fontin käyttö liittyy varmasti siihen, että *fästtit*-sana toimii kyltissä otsikkona, mutta toisaalta on myös mahdollista, että suuremmalla fontilla on haluttu korostaa mainoksen ainoaa meänkielistä sanaa. *Kläppit*-taidekerhon tai -projektin ilmoituksessa puolestaan esiintyy meänkielinen lasta tarkoitta *kläppi*-sana. Näissä kahdessa kyltissä siis eroa suomenkieleen tehdään ensisijaisesti sanastollisilla valinnoilla. Lisäksi on myös mahdollista, että Pellon poikkinaintiajosten mainoksessa eroa tehdään myös visuaalisin keinoin korostamalla meänkieltä suuremman fontin avulla.

Meänkieli ja suomen kieli ovat kirjoitusasultaan hyvin samankaltaisia toistensa kanssa, ja tästä johtuen aineistossani esiintyykin tapauksia, joissa on mahdollista tulkita kyltin sisältö sekä suomenkieliseksi että meänkieliseksi. Esimerkiksi *Römppäviikko Pajala* -mainoksessa (kuva 11) mainostettavan tapahtuman nimi on mahdollista tulkita eri tavoin. Kieliresurssin tunnistamiseen ja tulkitsemiseen tällaisissa tapauksissa vaikuttaakin erityisen vahvasti kaksi kontekstuaalista tekijää: se paikka, jossa kyltti sijaitsee sekä kyltin lukija.

Römppäviikko Pajala -mainoksessa esiintyvä sana *römppäviikko* on aineistossani taulukoinnin helpottamiseksi merkitty suomenkieliseksi, sillä sanan etymologia viittaa suomen kieleen ja sen kirjoitusasu on suomen kirjakielen mukainen. *Römppäviikko*-sana on kuitenkin kirjoitusasultaan myös meänkielen mukainen. Näin ollen on mahdollista tulkita sana myös meänkieliseksi sen perusteella, että *Römppäviikko*-mainos sijaitsee alueella, jossa meänkieli on yksi vähemmistökielistä. Esimerkiksi Hirsimäki (2010: 44) on omassa tutkielmassaan päätenyt pitämään sanaa meänkielisenä. Calvetia (1999, ref. Hult 2009: 89) mukaillen kieliekologisesti ajateltuna kyseinen sana on siis tulkittavissa alueellisella tasolla sekä meänkieleen että suomen kieleen kuuluvaksi. Toisin sanoen, sana esiintyy lingvistisessä ekosysteemissä, jonka sisällä on omat ekologiset lokeronsa sekä suomella että meänkielellä, ja sana sopii kumpaakin lokeroon.

Sijoitettaessa Pajalan alueen kyltit tähän nimenomaiseen lingvistiseen ekosysteemiin,

on huomattava, että oikeastaan kaikki suomenkieliset ilmaukset indeksoivat myös meänkieltä. Suomen kieli ja meänkieli liittyvät Pajalan alueella erottamattomasti toisiinsa sekä kielten historiaa että rakenteita tarkasteltaessa. Niillä on niin läheiset sukulaisuussuhteet, että monet kielitieteilijät pitävätkin meänkieltä yhtenä suomen murteista (Lindgren 2003: 164). Juuri näiden sukulaisuussuhteiden takia Pajalassa suomenkieliset ilmaukset siis viittaavat myös aina meänkieleen, ja useimmat näistä ilmauksista ovat ymmärrettäviä myös meänkielellä.

Käytän samaa *Römppäviikko Pajala* -mainosta esimerkkinä myös sosiaalisen toimijan, eli tässä tapauksessa kyltin lukijan, vaikutuksesta kieliresurssin määrittelyssä. Mikäli kirjoitusasun perusteella ei pystytä määrittämään kieliresurssia, voi se tapahtua kyltin lukijan kielirepertuaariin kuuluvien resurssien kautta. Toisin sanoen, jos *Römppäviikko Pajala* -mainosta lukee suomenkielinen henkilö, tulkitsee hän luultavasti *römppäviikko*-sanan suomenkieliseksi, kun taas meänkieltä puhuva henkilö tulkitsisi sen luultavasti meänkieliseksi. Käytännössä kuitenkin kieliresurssin määrittely on luultavasti vielä paljon monimutkaisempi prosessi, sillä jokaiseen tulkintaan vaikuttavat varmasti kielirepertuaarien lisäksi monet muutkin tekijät.

Huomionarvoista on myös se, että vaikka olen yllä olevissa esimerkeissä käsitellyt vain tapauksia, joissa suomenkielinen kyltti voidaan tulkita meänkieliseksi, ovat myös päinvastaiset tulkinnat Pajalan alueella mahdollisia. Tästä esimerkkinä toimii Pajalan kielimaisemasta kahteen kertaan löytyvä oopperamainos, jossa esiintyvän kieliresurssin olen määrittellyt selvästi meänkieliseksi. Kuitenkin sosiaalisten toimijoiden näkökulmasta on mahdollista, että tämä ilmaus voidaan tulkita myös suomenkieliseksi. *Laestadius-uupera* -mainoksessa kuvataan esitystä seuraavalla virkkeellä: *Koskettava tarina elämän suuresta salaisuudesta*. Jos virkkeen lukee meänkielinen henkilö, tulkitaan se lähes varmasti meänkieliseksi. Virke on kuitenkin myös suomen kielen näkökulmasta täysin mahdollinen, vaikka ei kirjakielenmukainen olekaan, sillä esimerkiksi peräpohjalaismurteissa ja itämurteissa esiintyy *t:n* heikkoasteisen variantin katoa (*salaisuudesta*). Suomenkielinen henkilö saattaa siis tulkita virkkeen suomenkieliseksi. Tässäkin tapauksessa on otettava kuitenkin huomioon se, että todellisuudessa kieliresurssin määrittely ei ole näin yksinkertaista, sillä siihen vaikuttavat monenlaiset tekijät. Esimerkiksi kyseisen virkkeen määrittelyssä omaan tulkintaani vaikuttavat tutkijan positio sekä kyltin sijaintipaikka enemmän kuin se, että äidinkieleni on suomi. Tulkitseen siis kielirepertuaaristani huolimatta virkkeen meänkieliseksi.

5.1.5 Yhteenvetoa

Tässä alaluvussa kokoaan vielä lyhyesti Pajalan kielimaisemaa koskevat keskeisimmät tutkimustulokset. Pajalan kielimaisema muodostuu seitsemästä eri kielestä: alueen valtakielestä ruotsista, vähemmistökielistä suomesta ja meänkielestä sekä vieraista kielistä englannista, saksasta, ranskasta ja saamesta. Näiden lisäksi kielimaisemassa esiintyy myös jonkin verran monenkielisiä sanoja ja ilmauksia. Lukumääräisesti tarkasteltuna kielet asettuvat seuraavanlaiseen hierarkkiseen järjestykseen: ruotsi, englantia, suomi, meänkieli, saame, saksa ja ranska. Suomea käytetään kuitenkin vain yhden kerran englantia vähemmän, ja pääsääntöisesti se asetetaan monikielisissä kylteissä englannin edelle, joten tällä perusteella voidaankin sanoa, että suomi nousee kielten välisissä hierarkioissa englannin edelle. Turismikielinä Pajalassa on käytetty englantia, saksaa ja ranskaa. Englantia käytetään kuitenkin myös myönteisten mielikuvien luomiseen.

Meänkielen asema jää Pajalan kielimaisemassa vähäiseksi, sillä sitä esiintyy vain neljässä epävirallisessa monikielisessä kyltissä. Viralliset tahot eivät siis ole käyttäneet meänkieltä kertaakaan kylteissään. Tämä kertookin selvästi siitä, että meänkielen asemassa Pajalan alueella on vielä parannettavaa. Esimerkiksi meänkielisen väestön oikeus asioida viranomaispalveluissa omalla kielellään Pajalassa ei virallisten tahojen kylttien perusteella toteudu. Meänkieli jää myös virallisissa kylteissä käytettyjen kieliresurssien perusteella kielten välisissä hierarkioissa ruotsin, suomen, englannin, saksan ja ranskan alapuolelle. Vain saame jää näissä kylteissä meänkielen alapuolelle. Epävirallisissa kylteissä meänkielen asema kielten välisissä hierarkioissa on parempi, sillä kaksi kertaa se on nostettu korkeimpaan asemaan ja yhden kerran toiseksi korkeimpaan asemaan. Vain yhdessä epävirallisessa kyltissä meänkieli jää viimeiseksi.

Pajalan kielimaisemassa ei myöskään kylttien perusteella vaikuttaisi olevan kovin suurta tarvetta erottaa meänkieltä suomen kielestä, sillä sitä on käytetty varsin vähän suomeen verrattuna. Lisäksi näitä kieliä on käytetty vain yhden kerran samassa kyltissä. Toisaalta näiden kieliresurssien erottaminen toisistaan Pajalan kielimaisemassa on varsin hankala tehtävä, sillä ne ovat kirjoitusasultaan hyvin samankaltaisia. Useimmiten kieliresurssien erottaminen toisistaan jääkin erilaisten kontekstuaalisten seikkojen varaan, jolloin samaakin kylttiä voidaan tulkita kummankin kielen lähtökohdista.

5.2 Pykeijän kielimaisema

5.2.1 Kieliresurssit ja niiden väliset suhteet

5.2.1.1 Yleiskuva kielimaisemasta

Pykeijän kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani on yhteensä 169 kylttiä, joista 136 on yksikielisiä ja 33 monikielisiä. Yhteensä Pykeijän kielimaisemassa esiintyy kuutta eri kieltä, jotka ovat alueen valtakieli norja, vähemmistökielet suomi(/kveeni) ja saame sekä vieraat kielet englantia, ranska ja venäjä. Tässä pro gradu -työssä olen siis päätenyt luokittelemaan kaikki suomen kirja- tai yleiskielen mukaiset ilmaukset suomenkielisiksi. On kuitenkin huomattava, että Pykeijän alueella virallinen vähemmistökieli on kveenin kieli ja virallinen vapaaehtoinen toiskieli on suomi. Kielimuotojen läheisyydestä johtuen näiden kahden kieliresurssin erottaminen Pykeijän kylteissä on kuitenkin käytännössä lähes mahdotonta, joten muun muassa tulosten raportoinnin helpottamiseksi olen päätenyt nimeämään ne suomeksi. Toisaalta olisin voinut nimetä kaikki tällaiset tapaukset myös kveeninkielisiksi, sillä kieliekologisesti ajateltuna alueen lingvistiksessä ekosysteemissä on oma ekologinen lokeronsa nimenomaan kveenillä. Kuitenkin kirjoitetun kielen kohdalla Pykeijässä käytetään tietoisesti suomen kieltä ja noudatetaan sen yleis- ja kirjakielen mukaisia sääntöjä (Pietikäinen ym. 2011: 290) siitäkin huolimatta, että kveenin kirjakielen kehitystyö on parhailaan käynnissä ja siinä vaiheessa, että kveeninkielisiä julkaisuja on jo ilmestynyt jonkin verran. Mielestäni kirjoitetun kielen kohdalla ei siis voi puhua varsinaisesta kveenin kielestä niin kauan kuin tietoisesti käytetään ja noudatetaan läheisen sukulaiskielen kirjakieltä ikään kuin paikkaamaan oman kirjakielen puutetta. Haluan kuitenkin korostaa sitä, että vaikka kielimaisemassa käytetäänkin suomen kirjakieltä, indeksoi se nimenomaan kveeniä.

Aloitin tämänkin aineiston käsittelyn, samoin kuin Pajalan kielimaisemaa esittelevän aineiston, laskemalla, kuinka monta kertaa eri kieliresurssit esiintyvät kielimaisemassa. Selvästi eniten kylteissä on käytetty alueen valtakieltä norjaa, jota löytyi aineistosta yhteensä 151 kertaa. Alueen vähemmistökielistä suomea oli käytetty kylteissä 30 kertaa ja saamea yhden kerran. Vieraista kielistä englantia oli käytetty 25, ranskaa neljä ja venäjää yhden kerran. Lisäksi kielimaisemasta löytyi 8 monenkielistä ilmausta.

Taulukko 4. Pykeijän kielimaiseman kylteissä esiintyvät kieliresurssit. Taulukon yksikkö on kielen esiintymä aineistossa. Lisäksi ensimmäiseen sarakkeeseen on merkitty sulkeiden sisään kylttien lukumäärä.

	norja	suomi	kveenin kieli	englanti	ranska	venäjä	saame	monen- kielisyys
yksikieliset kyltit (136 kpl)	118	6	-	5	-	-	-	7
monikieliset kyltit (33 kpl)	33	24	-	20	4	1	1	1
yhteensä (169 kpl)	151	30	-	25	4	1	1	8

Yllä olevaan taulukkoon olen koonnut Pykeijän kielimaisemassa esiintyvät kielet sekä eritellyt, kuinka monta kertaa niitä on kielimaisemassa käytetty. Lisäksi olen jaotellut niiden esiintymisen yksikielisten ja monikielisten kylttien mukaan. Olen merkinnyt taulukoon oman sarakkeensa myös kveenin kielelle, vaikka aineistossani ei yhtään selvää kveeninkielistä tapausta esiinnykään. Halusin kuitenkin tuoda myös taulukoinnissa esiin kveenin kielen tilannetta Pykeijässä kirjoitetun kielen osalta, sillä kveeni kuuluu olennaisesti alueen lingvistiseen ekosysteemiin. Kuten jo aiemmin kerroinkin, kveenin kieli on Pykeijässä aktiivisessa käytössä ja virallinen vähemmistökieli, mutta sillä ei vielä ole vakiintunutta kirjakieltä (ks. esim. Anttonen 1999). Tästä syystä Pykeijän kielimaisemassa ei siis esiinny yksiselitteisiä kveeninkielisiä kylttejä. Korostankin siis jälleen sitä, että Pykeijän kielimaisemaa tarkasteltaessa on muistettava, että suomenkieliset kyltit edustavat myös kveenin kieltä, sillä kielten läheisen sukulaisuussuhteen ansiosta suomenkieliset kyltit ovat pääsääntöisesti täysin ymmärrettäviä myös kveenin kielellä.

Taulukosta 4 käy ilmi, että Pykeijän kielimaisemassa esiintyy odotuksenmukaisesti eniten alueen valtakieltä norjaa. Kuten jo Pajalan kielimaisemaa kartoittavassa luvussa kerroinkin, on samansuuntaisia tuloksia valtakielten asemista kielimaisemissa saatu myös lukuisissa aiemmissa kielimaisematutkimuksissa (esim. Backhaus 2006; Cenoz & Gorter 2006; Salo 2012). Myös tässä pro gradu -tutkielmassa huomattiin Pajalan kielimaiseman kohdalla, että alueen valtakieli on yleisin kylteissä käytetty kieli.

Pykeijän kielimaisema eroaa Pajalan kielimaisemasta vähemmistökielten käytön koh-

dalla. Pajalassahan esiintyi lukumääräisesti enemmän alueelle vierasta kieltä englantia kuin alueen vähemmistökieliä meänkieltä tai suomea. Pykeijässä kuitenkin suomea on käytetty kylteissä enemmän kuin englantia. Tämä ei ole kovinkaan yllättävä tulos, sillä alueella asuu runsaasti suomalaisten siirtolaisten jälkeläisiä eli kveenejä sekä tiedetään, että kveenin kieli on yksi alueella puhutuista kielistä eli se on osa alueen lingvististä ekosysteemiä.

Myös aiemmassa kielimaisematutkimuksessa esiintyy vaihtelua alueellisten vähemmistökielten ja englannin käytön välillä. Esimerkiksihän Hultin (2009) tutkimuksessa Malmön kielimaisemassa kahdella tutkitulla ostoskadulla vähemmistökielet vaihtelivat englannin kanssa valtakielen jälkeen suosituimman kielen asemassa. Samoin Cenozin ja Gorterin (2006) tutkimuksessa Ljouwertissa esiintyi enemmän englantia kuin vähemmistökieltä, kun taas Donostiassa vähemmistökieli oli käytetympi kuin englanti. Pykeijän kohdalla on kuitenkin huomionarvoista, että alueen toista vähemmistökieltä, saamea, on käytetty vain kerran kielimaisemassa, joten sen osuus jää hyvin pieneksi verrattuna muihin kieliresursseihin.

Suomen jälkeen suosituin kieli Pykeijän kylteissä on siis englanti, jolla myös on perinteisesti vahva asema kielimaisemissa (esim. Cenoz & Gorter 2006; Backhaus 2006; Hult 2009)¹³. Muista vieraista kielistä suosituin on ranska, jonka jälkeen tulee venäjä. Lisäksi kielimaisemassa esiintyy melko runsaasti monenkielisiä ilmauksia, joita käsitellen myöhemmin omassa luvussaan. Vieraat kielet viittaavat tässäkin kielimaisemassa turismin esiintymiseen alueella. Pohjoiskalotin alueellahan tyypillisiä turismikieliä ovat englanti, venäjä, ranska, saksa, italia ja japani (Pietikäinen ym. 2010: 6). Tässä tapauksessa voi siis ajatella ainakin ranskan ja englannin viittaavan turismiin. Venäjää puolestaan ei aivan suoraan voi laskea turismikieleksi Pykeijän kielimaisemassa, sillä alueella esiintyy myös jonkin verran venäjänkielistä väliaikaista työvoimaa. Myöskään kaikkia englanninkielisiä ilmauksia ei voi pitää turisteille suunnattuina, sillä englannilla on myös symbolisia funktioita Pykeijän kielimaisemassa, joita käsitellen hieman myöhemmin tässä työssäni. Turismikielten yhteydessä on myös huomattava, että Pykeijän kielimaisemasta löytyy myös joitakin suomenkielisiä kylttejä, jotka olen tulkinnut turisteille tarkoitetuiksi. Näin ollen myös suomi on osittain laskettava turismikieleksi Pykeijän alueella.

Tässä alaluvussa olen pyrkinyt luomaan yleiskuvaa Pykeijän kielimaisemasta erittelemällä siinä esiintyviä kieliä sekä niiden yleisyyttä kielimaisemassa. Seuraavissa alalu-

¹³ Käsitelin englannin kielen asemaa kielimaisemissa aiemman tutkimuksen pohjalta jo luvussa 5.1.1.

vuissa siirryn tarkastelemaan kielten välisiä hierarkioita ja valtasuhteita ensin yksikielisissä kylteissä ja sitten monikielisissä kylteissä. Hyödynnän analyysissäni käsiteparia viralliset ja epäviralliset kyltit sekä nostan lähempään tarkasteluun joitakin mielenkiintoisia esimerkkejä eri kielten esiintymisestä kielimaisemassa. Kuten jo mainitsinkin, jätän pääsääntöisesti monikielisyyden käsittelemättä tässä luvussa, sillä tarkastelen monikielisiä kylttejä omassa luvussaan 5.2.2.

5.2.1.2 Yksikieliset kyltit

Kuten taulukosta 5 käy ilmi, jaottelin Pykeijän kyltit, samaan tapaan kuin Pajalankin kyltit, niiden virallisuusasteen mukaan monikielisiin ja yksikielisiin kyltteihin. Tarkastelen virallisia ja epävirallisia kylttejä, sillä viralliset kyltit heijastavat alueella vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita, kun taas epäviralliset kyltit kertovat solidaarisuudesta käytettyjä kieliä kohtaan (Backhaus 2006: 62). Näin siis saadaan tietoa kieliresurssien välisistä suhteista ja asemista kielimaisemissa. Lisäksi haluan vertailla viranomaistahojen ja epävirallisten tahojen kielenkäyttöä. Samoin kuin Pajalan kielimaiseman kohdalla, huomioin taulukoinnissa myös monikieliset kyltit, vaikka pääasiassa tarkastelenkin tässä alaluvussa vain yksikielisiä kylttejä. Monikieliset kyltit ovat taulukoinnissa mukana, jotta voin lyhyesti verrata yksikielisten ja monikielisten kylttien sekä virallisten ja epävirallisten kylttien esiintymistä toisiinsa.

Taulukko 5. Pykeijän kieliresurssit kylttien virallisuuden mukaan jaoteltuina. Taulukon yksikkö on kielen esiintymä aineistossa. Lisäksi viimeiseen sarakkeeseen on merkitty kylttien lukumäärä.

	norja	suomi	kveenin kieli	englanti	ranska	venäjä	saame	monen- kielisyys	kyltit (kpl)
viralliset monikieliset kyltit	9	7	-	4	-	1	1	-	9
epäviralliset monikieliset kyltit	24	17	-	16	4	-	-	1	24
viralliset yksikieliset kyltit	34	-	-	-	-	-	-	1	35
epäviralliset yksikieliset kyltit	84	6	-	5	-	-	-	6	101

Kaiken kaikkiaan Pykeijän kielimaisemassa esiintyy enemmän epävirallisia kylttejä kuin virallisia kylttejä. Yhteensä epävirallisia kylttejä on 125 ja virallisia puolestaan 44. Myös Backhaus (2006: 56) on omassa tutkimuksessaan huomannut, että kielimaisemissa epäviralliset kyltit muodostavat yleensä enemmistön. Lisäksi taulukosta käy ilmi, että samoin kuin esimerkiksi Backhausin (2006) Tokio-tutkimuksessa ja Cenozin ja Gorterin (2006) tutkimuksessa Ljouwertin kielimaisemassa, on myös Pykeijässä selvästi eniten yksikielisiä kylttejä. Kaikkiaan Pykeijän kielimaisemassa esiintyi 136 yksikielistä kylttiä ja 33 monikielistä kylttiä.

Samoin kuin Pajalassa, esiintyy Pykeijässäkin alueen valtakieltä norjaa tasaisesti ja selvästi eniten sekä virallisissa että epävirallisissa kylteissä. Samansuuntaisia tuloksia monikielisyyden jakaantumisesta virallisissa ja epävirallisissa kylteissä on saanut muun muassa Backhaus (2006) tarkastellessaan Tokion kielimaisemaa, sillä myös Tokiossa alueen valtakieli oli selvästi suosituin kieli sekä virallisissa että epävirallisissa kylteissä. Pykeijän kielimaisema eroaa kuitenkin hieman Backhausin (2006) tutkimuksen tuloksista, sillä Tokion kielimaisemassa epäviralliset kyltit olivat huomattavasti monikielisempiä kuin viralliset kyltit. Pykeijän kielimaisemassa tämä ero puolestaan ei ole aivan niin selvä, sillä sekä virallisissa monikielisissä kylteissä että epävirallisissa monikielisissä kylteissä esiintyy kummassakin viittä eri kieliresurssia. Yksikielisissä virallisissa ja epävirallisissa kylteissä kuitenkin eroa syntyy, sillä virallisissa yksikielisissä kylteissä esiintyy norjan lisäksi vain yksi monenkielinen tapaus, kun taas epävirallisissa yksikielisissä kylteissä norjan lisäksi esiintyy suomea, englantia ja monenkielisyyttä.

Pykeijän kielimaisemaa tarkasteltaessa norjan kielen valta-asema näkyy erityisen selvästi yksikielisissä kylteissä. Pykeijän kielimaisemassa on yhteensä 136 yksikielistä kylttiä, joista 118 on norjankielisiä. Virallisissa yksikielisissä kylteissä on käytetty norjaa 34 kyltissä ja yksi kyltti on monenkielinen. Epävirallisissa yksikielisissä kylteissä esiintyy norjan lisäksi suomea, englantia ja monenkielisyyttä, mutta epävirallisissakin kylteissä norjan valta-asema on huomattava: 101 kyltistä 84 on norjankielisiä. On siis selvää, että sekä viralliset tahot että epäviralliset tahot pitävät norjaa alueen tärkeimpänä ja merkittävimpana kielinä.

Yksikielisissä kylteissä suomen kieltä esiintyy vain kuudessa epävirallisessa kyltissä. Pykeijässä viralliset tahot eivät siis ole nostaneet suomen kieltä yhtään kertaa kyltin ainoaksi kieleksi. Tämä johtunee siitä, että alueen kveeninkielinenkin väestö puhuu norjaa, jolloin

virallisten tahojen puolelta ei koeta tarvetta asettaa pelkästään suomenkielisiä kylttejä julkisiin tiloihin, vaan voidaan luottaa siihen, että norjankieliset kyltit riittävät tiedonvälitykseen. Pelkästään suomenkielisten kylttien puuttumiseen kielimaisemasta vaikuttanee myös se, että virallisten tahojen asettamien kylttien vaihtuvuus ei ole niin nopeaa kuin yksityisten tahojen kylttien. Kveenin kielihän on tunnustettu Norjassa viralliseksi vähemmistökieleksi vasta vuonna 2005 (Huss & Lindgren 2005: 271), joten uusia virallisia kylttejä, joissa suomen kieli tai kveenin kieli voisivat esiintyä ainoina kielinä, ei välttämättä ole edes asetettu julkisiin tiloihin tämän jälkeen. Toisaalta Pykeijän viralliset tahot saattavat myös odottaa kveenin kirjakielen vakiintumista, sillä suomen kielen käyttäminen virallisissa kveenkielelliselle väestölle tarkoitetuissa kylteissä voisi olla kielipoliittisesti hieman arveluttava ratkaisu virallistetun vähemmistökielehen kohdalla. Varsinkin kveenin kielen tapauksessa olisi erikoista asettaa kyltteihin juuri se kieli (eli siis suomen kieli) edustamaan vähemmistökieltä, josta on tietoisesti pyritty erkaantumaan itsenäisen kielen aseman saavuttamiseksi.

Suurin osa täysin suomenkielisistä kylteistä on sellaisia, että niissä esiintyy vain jokin erisnimi: Kolmessa kyltissä esiintyy kadunnimi¹⁴ ja yhdessä yrityksen nimi (*Jäämeren sauna*). Näissä tapauksissa käytetyllä kieliresurssilla eli suomella on erityisen vahva symbolinen funktio. Kyltteihin valittu kieliresurssi nimittäin herättää ajatuksia, että yrityksen perustajat saattavat olla kveenejä, tai että epäviralliset kadunnimet on annettu kaduille, joiden varrella asuu kveenejä. Kenties juuri näiden katujen asukkaat ovat itse nimenneet kyseiset pienet tienpätkät omaa kieli- ja kulttuuritaustaansa kunnioitten. Pykeijässä erityisesti juuri epäviralliset kadunnimet tuntuvatkin omaavan symbolisen funktion, sillä kaikki viralliset kadunnimet ovat norjankielisiä ja epäviralliset suomenkielisiä. Näiden epävirallisten kadunnimien kohdalla myös korostuu Backhausin (2006: 62) mainitsema solidaarisuus käytettyä kieliresurssia kohtaan sekä mahdollisuus haastaa vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita. Luultavasti epävirallisia suomenkielisiä kadunnimikylttejä onkin asetettu kielimaisemaan juuri siitä syystä, että on haluttu tuoda myös kadunnimistöössä näkyväksi alueen kveenkielellisen väestön läsnäoloa. Samoin kuin useissa Pajalan kielimaiseman meänkielisissä kylteissä, vaikuttaisi siis näissäkin tapauksissa käytetty kieliresurssi liittyvän kiinteästi alueen vähemmistöryhmän identiteettiin.

¹⁴ Käsittelem näitä epävirallisia kadunnimiä myös luvussa 5.2.3.

Kuva 17. *Täällä käy Euro* -kyltti.

Kuva 18. *Kauppa*-kyltti.

Pykeijän kielimaisemasta löytyy myös kaksi yksikielistä kylttiä, jotka ovat selvästi suomenkielisiä. Ne eivät siis indeksoi kveenin kieltä samoin kuin muut kielimaiseman suomenkieliset kyltit. Kyseiset kyltit on sijoitettu paikalliseen kauppaan. Toinen kylteistä (kuva 17) sisältää tekstin *Täällä käy Euro* ja toinen (kuva 18) sisältää vain *KAUPPA*-sanana. Molemmat näistä kylteistä on suunnattu alueella vieraileville suomalaisille turisteille, sillä Suomen rahayksikkö on euro, jonka ensimmäisessä kyltissä siis ilmoitetaan käyvän maksuvälineeksi kaupassa. Lisäksi kyltissä on käytetty suomea (eikä esimerkiksi tyypillistä turismikieltä englantia), joten on selvää, että kyltti on tarkoitettu suomalaisille turisteille. Vaikka kyltissä onkin siis käytetty suomea, joka yleensä Pykeijän alueella viittaa myös kveeniin, ei tässä tapauksessa kuitenkaan ole näin. Norjan rahayksikköhän on kruunu (jota siis myös Pykeijässä käytetään), joten en pidä kylttiä alueen kveeninkieliselle väestölle suunnattuna. Tulkitsemis myös *KAUPPA*-kyltin olevan suunnattu suomalaisille turisteille, sillä se on samantapainen käsinkirjoitettu paperiarkki kuin *Täällä käy Euro*-kylttikin. Paikallinen kveeninkielinen väestö luultavasti tunnistaa kylän kaupan ilman kyseistä kylttiäkin. Nämä kaksi kylttiä siis osoittavat sen, että suomi toimii alueella myös turismikielenä.

Samoin kuin suomea, esiintyy englantiaakin Pykeijän yksikielisissä kylteissä vain epävirallisten tahojen kylteissä. Yhteensä näissä kylteissä englantia esiintyy viisi kertaa. Kahdessa turisteille suunnatussa kyltissä englantia on käytetty selvästi siitä syystä, että näin pyritään tavoittamaan mahdollisimman suuri turistijoukko vain yhden kieliresurssin avulla. Useinhan englantia pidetäänkin juuri kansainvälisen kommunikaation kielenä, ja kielimaisemissa sillä on tärkeä tehtävä tiedonvälittäjänä ihmisille, jotka eivät puhu alueen valta- tai vähemmistökieliä (Cenoz & Gorter 2006: 78; Hult 2009: 100). Toinen näistä turisteille suunnatuista kylteistä on kiinnitetty yleiselle ilmoitustaululle. Kyltti mainostaa moottorikelkkaretkiä järjestävän yrityksen palveluita. Toinen kyltti puolestaan sisältää tekstin *SELF-SERVICE*, ja se on asetettu majoituspalveluita tarjoavan yrityksen seinään.

Näissä yllä esitellyissä tapauksissa englannin tarkoitus on siis välittää tietoa paikallisia kieliä taitamattomille matkailijoille. Kolmessa muussa kyltissä englannilla vaikuttaisi olevan samantapainen symbolinen merkitys kuin Pajalan kielimaisemassa erilaisilla yhtyeiden ja artistien nimillä. Pykeijän kielimaisemassa esiintyvät yritysnimet ovat *Norway King Crab* ja *Canal Digital*. *Norway King Crab* -kyltti on kiinnitetty yrityksen omistaman hallin seinään. *Canal Digital* -teksti puolestaan sijaitsee talon katolle asennetussa lautasantennissa. Molemmat näistä yrityksistä ovat norjalaisia, mutta niille on annettu englanninkieliset nimet. Tämä selittyikin sillä, että kumpikin yrityksistä on suunnannut toimintansa Norjan lisäksi myös muiden Pohjoismaiden markkinoille. Edelmania (2009: 144–145) mukailleen ne on siis myös nimetty siten, että nimissä käytetty kieliresurssi luo kuvaa kansainvälisyydestä ja laadukkuudesta.

Kuva 19. *BUGOIL*-kyltti.

Pykeijän kielimaisemasta löytyy myös yksi täysin englanninkielinen kyltti (kuva 19), jonka merkitys jää epäselväksi. Se on mainostyyppinen ilmoitus, jossa esiintyy ikään kuin yritysnimi *BUGOIL* ja sen alla teksti *Next generation oil company*. Tätä kylttiä ei kuitenkaan voi täysin varmasti luokitella minkään oikean yrityksen mainokseksi, sillä *BUGOIL*-nimellä ei löydy ainakaan Internetistä kyseisen kyltin sisältöön sopivia yritystietoja. Näin ollen kyltin asettaja ja sen tarkoitus jäävät epäselviksi. Kyltin rakenne on kuitenkin mainosmainen, sillä siinä on ensimmäiseksi suurella fontilla annettu ”yrityksen nimi” ja sen jälkeen iskulause. Mainosmaisuudesta johtuen tulkitseen, että tässäkin kyltissä kieliresurssilla on symbolinen merkitys. Siinä vaikuttaisi olevan Edelmanin (2009: 144–145) mainitsema yritysnimi, jolla halutaan luoda kuvaa laadukkuudesta ja kansainvälisyydestä. Lisäksi englantia käytetään usein mainonnassa antamaan vaikutelmaa moderniuudesta, edistyksellisyydestä ja globaaliudesta (Piller 2003: 175). Nämäkin ominaisuudet siis sopivat tämän kyltin tarkoitukseen kieliresurssin valinnan suhteen, mikäli kyseessä on todellinen yritys.

Taulukon 5 avulla olen siis luonut yleiskuvaa Pykeijän kielimaisemasta virallisten ja epävirallisten kylttien näkökulmasta sekä tarkastellut kielten välisiä suhteita ja hierarkioita yksikielisissä kylteissä. Seuraavassa alaluvussa siirryn tarkastelemaan lähemmin Pykeijän kielimaiseman monikielisiä kylttejä. Pyrin luomaan kuvaa siitä, millaisiin asemiin kielet asettuvat suhteessa toisiinsa Pykeijän kielimaiseman monikielisten kylttien perusteella.

5.2.1.3 Monikieliset kyltit

Alla olevaan taulukkoon olen eritellyt Pykeijän monikielisissä kylteissä esiintyneet kieliresurssit sen mukaan, missä järjestyksessä eri resursseja on kylteissä käytetty. Lisäksi olen jaotellut kyltit niiden virallisuusasteen mukaisesti. Samoin kuin Pajalan kielimaiseman kohdalla, pyrin tässäkin Cenozin ja Gorterin (2006) sekä Hultin (2009) tapaan kieliyhdistelmiä tarkastelemalla selvittämään, miten kieliresurssit asettuvat kielimaisemaan suhteessa toisiinsa. Pyrin siis monikielisiin kyltteihin valittujen kieliresurssien ja niiden järjestyksien perusteella tekemään havaintoja siitä, mitkä kielet ovat kylttien tekijöiden mielestä hyödyllisimpiä ja käytetyimpiä Pykeijän alueella. Toisin sanoen, selvitän siis kielten välisiä hierarkioita ja asemia Pykeijän kielimaisemassa. Olen määrittellyt kieliresurssien järjestyksen kylteissä samojen periaatteiden mukaan kuin Pajalankin aineistossa (ks. luku 5.1.1.3).

Taulukko 6. Pykeijän kieliresurssit virallisuuden ja kieliyhdistelmien mukaan ryhmiteltyinä.

Taulukon yksikkö on kieliyhdistelmän esiintymä monikielisissä kylteissä.

Kieliresurssit	Viralliset kyltit	Epäviralliset kyltit
norja, suomi	3	5
saame, norja	1	-
suomi, norja	1	3
englanti, norja	-	2
norja, englanti	-	5
norja, englanti, suomi	3	-
norja, venäjä, englanti	1	-
norja, suomi, englanti	-	4
norja, suomi, englanti, ranska	-	4
norja, monenkielisyys, suomi, englanti	-	1

Samoin kuin Pajalassa, on myös Pykeijän monikielisissä kylteissä käytetty selvästi eniten alueen valtakieltä. Tämä on tyypillinen tulos myös aiemmassa kielimaisematutkimuksessa (ks. esim. Hult 2009; Cenoz & Gorter 2006). Pykeijässä valtakielen asema alueen tärkeimpänä kielenä korostuu vielä vahvemmin kuin Pajalassa, sillä Pykeijän kaikissa monikielisissä kylteissä on käytetty norjaa. Norjaa siis esiintyy tasaisesti kaikissa sekä paikalliselle väestölle että turisteille suunnatuissa kylteissä. Tämän lisäksi yhteensä 33 monikielisestä kyltistä 26:ssa norja on vielä asetettu kyltin aloittavaksi kieliresurssiksi. Samoin kuin yksikieliset kyltit, osoittavat siis myös Pykeijän monikieliset kyltit, että sekä viralliset että epäviralliset tahot pitävät norjaa alueen tärkeimpänä kielenä. Norja myös nostetaan kielten välisissä hierarkioissa useimmiten ensimmäiseksi, mikä osoittaaakin varsin selvästi sen aseman alueen valtakielenä.

Norjan jälkeen Pykeijän monikielisissä kylteissä käytetyin kieliresurssi on suomi. Suomea on käytetty seitsemässä virallisessa monikielisessä kyltissä ja 17 epävirallisessa monikielisessä kyltissä. Vain yhdessä virallisessa ja kolmessa epävirallisessa monikielisessä kyltissä suomi on nostettu ensimmäiseksi kieleksi. Useimmiten suomea on käytetty norjan jälkeen toisena kieliresurssina kylteissä. Suomen käyttö monikielisissä kylteissä heijastaaakin hyvin Pykeijän yleistä kielitilannetta, jossa siis valtakieli on norja ja käytetyin vähemmistökieli on kveeni. Tässäkin kohtaa on syytä muistaa, että suomea käytetään Pykeijän kielimaisemassa, koska kveenillä ei vielä ole omaa vakiintunutta kirjakieltään (Pietikäinen ym. 2011: 290). Näin ollen, muutamia poikkeuksia (esim. turisteille suunnatut suomenkieliset kyltit) lukuun ottamatta Pykeijän alueella suomi indeksoi aina myös kveeniä.

Kuva 20. Muistomerkki.

Kuten jo yllä mainitsinkin, on suomi nostettu vain yhdessä virallisessa monikielisessä kyltissä (kuva 20) ensimmäiseksi kieliresurssiksi. Kyseessä on Pykeijään muuttaneiden suomalaisten siirtolaisten kunniaksi pystytetty muistomerkki. Ensimmäiseksi kyltissä kerrotaan muistomerkin tarkoitus ja sen jälkeen seuraa teksti *KIITOS ESI-ISILLEMME*, joka paljastaa kyltin asettajatahon. Pykeijän kveeninkielinen väestöhän on saanut alkunsa juuri suomalaisten siirtolaisten myötä, joten kyltin asettajatahoksi paljastuu siis Pykeijän kveeniyhteisö. Kyltissä annetaan sama informaatio sekä suomeksi että norjaksi. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että vastoin yleistä Pykeijän kielimaisemassa vallitsevaa käytäntöä, on tässä kyltissä ensimmäiseksi kieleksi asetettu vähemmistökieli ja vasta toiseksi kieleksi valtakieli. Tämä onkin yksi aineistoni kolmesta virallisesta kyltistä¹⁵, joissa osoitetaan solidaarisuutta vähemmistökieltä kohtaan ja haastetaan vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita. Backhausin (2006: 62) mukaanhan sekä solidaarisuus käytettyjä kieliresursseja kohtaan että valtasuhteiden haastaminen näkyy vain epävirallisissa kylteissä. Tässä kyltissä kuitenkin kieliresurssilla on niin vahva symbolinen merkitys osana vähemmistöryhmän identiteettiä, että jopa virallisessa kyltissä on perusteltua rikkoa valtasuhteita. Myös toisessa Pykeijän aineistossa esiintyvässä virallisessa monikielisessä kyltissä, jossa vähemmistökieli on asetettu ensimmäiseksi kieleksi, on kielivalinnoilla vahva symbolinen merkitys. Näin ollen vaikuttaisi siis siltä, että myös virallisissa kylteissä on mahdollista haastaa vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita ja hierarkioita, mikäli kieliresurssien käyttöön liittyy erityisen vahvoja symbolisia merkityksiä.

Kuva 21. Pykeijän kirjaston nimikyltti.

Kolmessa Pykeijän virallisessa monikielisessä kyltissä suomi esiintyy tyypillisimmässä asemassaan eli toisena kieliresurssina norjan jälkeen. Kaksi näistä kylteistä on tienviittoja, jotka sisältävät paikannimet *Bugøyenes* ja *Pykeijä*. Näitä kylttejä käsittelen kuitenkin tarkemmin vasta luvussa 5.2.3. Varsin kiinnostava on kuitenkin kirjaston seinään kiin-

¹⁵ Toinen on luvussa 5.1.1 esitelty Pajalassa sijaitseva matkailutoimiston kyltti ja kolmas on Pykeijässä sijaitseva tienviitta, jota käsitellään myöhemmin tässä työssä.

nitetty nimikyltti (kuva 21), joka sisältää sanat *BIBLIOTEK* ja *KIRJASTO*. Kyltissä on siis annettu sama informaatio sekä norjaksi että suomeksi. Mielenkiintoista tässä kyltissä on se, että siihen merkitty suomenkielinen *kirjasto*-sana ei ole se, mitä paikallinen kveeninkielinen väestö kirjastosta puhuttaessa käyttää. Puh kielessä nimittäin käytetään norjalaista lainaa *bibliuteeki*. (Pietikäinen ym. 2011: 290–291.) Tämä osoittaaakin varsin konkreettisesti, miten liukuvat suomen kielen ja kveenin kielen rajat alueella ovat. Pykeijässä ei juuri asu suomenkielistä väestöä, vaan alueen vähemmistökieli on kveeni. Suomi kuitenkin on ymmärrettävää kveenin kielen lähtökohdista, joten kirjakielen puutetta on paikattu käyttämällä suomen kirjakieltä. Näin ollen Pykeijässä siis puhekielenä toimii kveeni, mutta kirjakielenä ainakin vielä toistaiseksi suomi. Tämä siis saa kielten väliset rajat venymään alueella, ja kielimuodot sekoittumaan toisiinsa niin, että toisinaan niitä on mahdotonta erottaa toisistaan.

Kuva 22. Kasvinsuojelukyltti.

Kuva 23. Varoituskyltti.

Suomea on myös käytetty kolmessa virallisessa monikielisessä kyltissä siten, että se jää kielten välisissä hierarkioissa sekä norjan että englannin alapuolelle. Nämä kyltit ovat Pykeijän hautausmaalle asetettuja uhanalaisesta kasvista kertovia informaatio- ja varoituskylttejä. Kaksi näistä kylteistä on sisällöltään muuten täysin samanlaisia, mutta niissä käytetyt värit eroavat toisistaan. Lisäksi toisessa kylteistä (kuva 22) on englannin- ja suomenkielisten osuukien alkaminen merkitty käyttämällä Ison-Britannian ja Suomen lippuja tekstipätkien edellä. Näissä kahdessa kyltissä ensimmäiseksi kerrotaan kasvista ja sen suojelusta norjaksi. Tämän jälkeen kyltin oikeassa alalaidassa kerrotaan hyvin lyhyesti englanniksi ja suomeksi kasvin suojelumääräykset. Norja siis nousee näissä kylteissä kieliresurs-

sien välisissä hierarkioissa ensimmäiseksi sekä resurssien järjestyksen että eri kielillä annettun tiedon määrän perusteella. Englannilla ja suomella on annettu samat tiedot, mutta englanninkielinen teksti on asetettu suomen yläpuolelle. Englanti siis nousee hierarkiassa norjan jälkeen toiseksi.

Kolmas kyseisen kasvin suojeluun liittyvä kyltti (kuva 23) on pienempi ja tekstimäärältään lyhyempi kuin kaksi aiemmin esiteltyä. Tässä kyltissä pyydetään pysymään poluilla hautausmaan alueella, jotta kasvia ei esimerkiksi tallattaisi vahingossa. Tässäkin kyltissä kieliresurssien järjestys on sama kuin kahdessa edellisessä: norja, englanti, suomi. Annetun tiedon määrässä ei kuitenkaan ole yhtä selvää eroa kuin aiemmissa kylteissä, sillä jokaisella kieliresurssilla on samalla fontilla annettu vain yhden lauseen mittainen pyyntö pysyä poluilla. Norja kuitenkin nousee ensimmäiseksi, sillä kyltin alalaidassa on pienemmällä fontilla ilmoitettu kyltin asettanut luonnonsuojeluviranomainen, ja tämä tieto on kerrottu vain norjaksi.

Nämä yllä esitellyt kyltit erottuvat Pykeijän kielimaisemaa kartoittavasta aineistostani suomen ja englannin välisen hierarkian takia. Kaikissa muissa Pykeijän kylteissä, joissa esiintyy sekä suomea että englantia, on suomi asetettu englannin yläpuolelle. Hautausmaan kylteissä onkin kenties kieliresurssien järjestyksen suhteen tärkeämpänä pidetty mahdollisimman monen kävijän huomion saavuttamista kuin alueen tyypillisten kielten välisten hierarkioiden noudattamista. Uhanalaisen kasvin suojelemiseksi on tärkeää, että mahdollisimman moni hautausmaalla kävijä lukee kyltin ohjeistuksen alueella liikkumisesta. Lähes koko Pykeijän väestö puhuu norjaa, joten sen asettaminen ensimmäiseksi kylteissä on perusteltua mahdollisimman suuren kävijäjoukon tavoittamiseksi. Tästä syystä suomi onkin kenties jätetty kylteissä viimeiseksi, sillä myös kveeninkielinen väestö pääsääntöisesti ymmärtää norjaa. On siis ajateltu, että norjankielisellä tekstillä tavoitetaan koko paikallinen väestö. Turistien saavuttamiseksi on kylteissä käytetty englantia, jonka usein ajatellaan olevan kansainvälisen kommunikoinnin kieli (Cenoz & Gorter 2006: 78; Hult 2009: 100). Englanti on siis nostettu toiseksi kieliresurssiksi kylteissä, sillä sen avulla pyritään saavuttamaan mahdollisimman suuri erimaalaisista turisteista koostuva joukko.

Mielestäni suomella on näissä kylteissä sekä paikalliselle väestölle että turisteille suunnattu sisältö. Kyltin suomenkielinen teksti on ymmärrettävissä myös kveenin kielellä, joten se on hyödyllinen paikallisenkin väestön näkökulmasta. Toisaalta suomea on käytetty kyltissä samoin kuin alueelle vierasta kieltä englantia, joten sen voi siis ajatella toimivan

myös turismikielenä kylteissä. Lisäksi yhdessä kyltissä on käytetty suomen- ja englanninkielisten tekstien alussa Suomen ja Ison-Britannian lippuja, kun taas alueen valtakieltä norjaa ei ole nähty tarpeelliseksi merkitä maan lipulla. Näin ollen turismikielet on erotettu paikallisesta kielestä annetun tiedonmäärän lisäksi myös visuaalisesti.

Pykeijän aineistossa epävirallisten monikielisten kylttien joukossa esiintyy kolme kylttiä, joissa aloittava kieliresurssi on suomi. Ne kaikki myös sisältävät saman suomenkielisen yrityksen nimen *Jäämeren sauna*. Kaksi tämän erisnimen sisältävistä kylteistä on diplomeita, jollaisen Jäämeren sauna antaa ihmiselle tämän uitua Jäämeressä. Diplomit ovat siis täysin samanlaisia, ja toinen niistä sijaitsee paikallisen kaupan ikkunassa ja toinen taas kaupan ilmoitustaululla (kuva 24). Kolmas kyltti puolestaan on epävirallinen tienviitta, joka osoittaa muun muassa Jäämeren saunan sijainnin. *Jäämeren sauna* -tekstiä lukuun ottamatta kyltit ovat norjankielisiä. Mikäli siis kyseisen yrityksen nimi olisikin norjankielinen, olisivat nämä kyltit kokonaan norjankielisiä. Näin ollen on mielenkiintoista huomata, että epävirallisissa kylteissä suomen kieltä esiintyy kyltin aloittavana kielenä vain, koska mainostettavan yrityksen nimi on suomenkielinen. Tämä kertookin siitä, että paikallinen väestö kokee norjan olevan alueella selvästi hyödyllisempi kieliresurssi kuin suomi. Epävirallisissa kylteissähän olisi Backhausin (2006: 62) mukaan mahdollista haastaa vallitsevia kieliresurssien välisiä valtasuhteita. Tämä ei kuitenkaan Pykeijässä vaikuta olevan ihmisten mielestä tarpeellista, sillä kielimaisema antaa hyvin yhtenäisen kuvan siitä, millaisiin asemiin paikallinen väestö mieltää kieliresurssien asettuvan alueella. Esimerkiksi Pajalan kielimaisemassa esiintyi enemmän vaihtelua valtakielen ja vähemmistökielten välillä, joten sillä alueella vaikuttaisi olevan enemmän tarvetta haastaa vallitsevia valtasuhteita ja luoda erilaista kielimaisemaa.

Kuva 24. *Jäämeren sauna* -diplomi.

Pykeijän epävirallisissa monikielisisä kylteissä suomi esiintyy tyypillisimmin toisena kieliresurssina norjan jälkeen. Tämäkin tukee oletusta siitä, että Pykeijässä vallitsee melko yhtenäinen käsitys kieliresurssien välisistä suhteista ja asemista. Kveeni on tärkeä osa paikallista elämää, mutta norja nousee kuitenkin tärkeimmäksi alueelliseksi resurssiksi. Viidessä norjaa ja suomea sisältävässä kyltissä ei esiinny muita resursseja. Nämä ovatkin hyvin tyypillisiä pääasiassa paikalliselle väestölle suunnattuja kylttejä, kuten esimerkiksi kaupan aukioloaikoja ilmoittavia kylttejä (ks. kuva 2). Viidessä epävirallisessa monikielisessä kyltissä puolestaan esiintyy norjan ja suomen lisäksi myös englantia. Tämä onkin Pykeijän kielimaisemassa suosituin turisteille suunnatuissa kylteissä käytetty kieliresurssien yhdistelmä. Näissä kylteissä kieliresurssien järjestys on siis norja, suomi ja englanti. Neljä näistä kylteistä mainostaa jotakin palvelua tai tekemistä, kuten esimerkiksi luontopolkua. Yhdessä kyltissä kerrotaan paikallisen nähtävyyden historiasta. Nämäkin kyltit siis heijastavat alueella vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita ja hierarkioita, sillä ensimmäisenä kylteissä on käytetty alueen valtakieltä, toisena vähemmistökieltä ja viimeisenä alueen suosituinta vierasta kieltä.

Kuva 25. *GAMLE OSIMA-HUSET* -kyltti.

Pykeijän aineistossa erityisen mielenkiintoisia ovat neljä epävirallista monikielistä kylttiä, joissa on käytetty neljää eri kieliresurssia: norjaa, suomea, englantia ja ranskaa. Näissä kylteissä kerrotaan erilaisista paikallisista nähtävyyksistä ja niiden historioista. Kaikissa neljässä kyltissä on samanlainen rakenne kuin kuvan 25 esimerkkikyltissä. Ensimmäisenä kylteissä on siis kerrottu nähtävyyden nimi, joka toimii ikään kuin kyltin otsikkona. Tämän jälkeen nähtävyydestä on ensin kerrottu norjaksi, sitten suomeksi ja englanniksi ja

viimeisenä ranskaksi. Jokaisessa näistä kylteistä esiintyy siis neljää eri kieliresurssia, joista ainakin englannin ja ranskan voi ajatella olevan turisteille suunnattuja, sillä ne ovat alueelle vieraita kieliä ja tyypillisiä Pohjoiskalotin turismikieliä (Pietikäinen ym. 2010: 6). Lisäksi myös suomen voi ainakin osittain ajatella toimivan turismikielenä näissä kylteissä, sillä Pykeijän alueella on myös osassa muita turisteille suunnattuja kylttejä käytetty suomea turismikielenä. Näin ollen suomella on tässä tapauksessa sekä paikalliselle väestölle että alueella vieraileville matkailijoille suunnattu informatiivinen funktio.

Mielenkiintoista näissä kylteissä on se, että kieliresurssit on asetettu hierarkkisesti kyltteihin sekä niiden keskinäisen järjestyksen että informaation suhteen. Informaatio vähenee kylteissä siten, että ylimmäksi asetetulla kielellä annetaan eniten tietoa ja viimeisellä vähiten. Toisin sanoen, norjalla siis kerrotaan nähtävyydestä eniten ja ranskalla kaikkein vähiten. Cenoz ja Gorter (2006: 76–77) ovat tarkastelleet Ljouwertin ja Donostian kylteistä muun muassa eri kielillä annetun tiedon määrää ja huomanneet, että tyypillisesti valtakielellä annetaan eniten tietoa. Näin on siis myös näissä neljässä Pykeijän kyltissä, joissa norjalla on annettu huomattavasti enemmän tietoa kuin muilla kieliresursseilla. Nämä kyltit kertovat siis varsin selvästi siitä, millaisena kylttien kirjoittaja eri kieliresurssien aseman Pykeijän alueella näkee.

Näissäkin kylteissä siis vahvistetaan vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita, joissa valtakieli norja on vahvimmassa asemassa ja vähemmistökieli kveeni/suomi seuraavana norjan jälkeen. Kyltit myös kertovat alueen vieraiden kielten englannin ja ranskan välisestä suhteesta. Englanti on asetettu ranskan yläpuolelle ja englannilla annetaan myös enemmän tietoa kuin ranskalla, joten englantia nousee hierarkiassa ranskan edelle. Esimerkiksi kuvan 25 kyltissä sekä englannilla että ranskalla on kummallakin kerrottu nähtävyydestä vain yhden lauseen verran, mutta englanninkielinen lause kuitenkin sisältää tarkan vuosiluvun verran enemmän informaatiota kuin ranskankielinen lause. Englannin asema Pykeijän kielimaisemassa on ranskaa vankempi myös siitä syystä, että englantia esiintyy yhteensä 25 kertaa kielimaisemassa, kun taas ranskaa esiintyy vain näissä neljässä kyltissä eli yhteensä siis neljä kertaa koko Pykeijän aineistossa.

Nämä yllä esitellyt kyltit ovat mielenkiintoisia myös siitä syystä, että kaikista aineistoni kylteistä ne antavat eniten tietoa tekijästään. Todennäköisesti sama tekijä on muokannut ainakin suomenkieliset tekstit kaikkiin näihin kyltteihin, sillä niissä jokaisessa on lukuisia samantyyppisiä kirjoitusvirheitä. Esimerkiksi kuvassa 25 esiintyvät kirjoitusvirheitä

sisältävät sanat *typillinen* (tyypillinen) ja *rakenusken* (rakennuksen). Spolsky (2009: 33) onkin todennut kirjoitusvirheiden olevan tyypillisiä kylteissä, joihin on tuotettu tekstiä vieraalla kielellä. Tästä syystä voidaankin olettaa, että kylttien tekijä ei puhu suomea ainakaan ensimmäisenä kielenään. Kenties suomenkieliset tekstipätkät onkin kirjoittanut kveeninkielinen henkilö, joka suomen ja kveenin läheisyydestä johtuen on kuitenkin pystynyt tuottamaan lähes suomen kirjakielen mukaista tekstiä.

Luultavasti sama henkilö on myös tuottanut kaikki näissä neljässä kyltissä esiintyvää tekstipätkää. Kirjoittaja on saattanut asettaa kieliresurssit kyltteihin oman kielirepertuaarinsa mukaiseen järjestykseen siten, että on ensimmäisenä käyttänyt vahvimaksi kokemaansa kieltä. Kieliresurssien valintaa selittävien kolmen säännön mukaanhan kyltit kirjoitetaan aina kielellä, jota osataan (Spolsky 2009: 33–34). Tämä myös voisi selittää sen, miksi eri kielillä on annettu eri määrät informaatiota, sillä kirjoittaja ei välttämättä ole osannut kertoa nähtävyyksistä yhtä kattavasti kaikilla kielirepertuaariinsa kuuluvilla resursseilla. Kyltteihin on kuitenkin pyritty Spolskyn (2009: 33–34) toista sääntöä mukaillen tuottamaan kuvaukset nähtävyyksistä sellaisilla kieliresursseilla, joita oletettujen lukijoiden uskotaan hallitsevan.

Kolmanneksi suosituin kieliresurssi Pykeijän kielimaisemassa on norjan ja suomen jälkeen englantia. Monikielisissä kylteissä sitä on käytetty yhteensä 20 kertaa. Englanti esiintyy usein samoissa kylteissä suomen kanssa, joten yllä olevissa kappaleissa on jo käsitelty suurin osa myös englantia sisältävistä kylteistä. Yhteenvedon näistä voi sanoa, että tyypillisesti englantia asettuu kielten välisissä hierarkioissa sekä norjan että suomen alapuolelle. Näin on yhdeksässä tapauksessa. Kolmessa hautausmaan kyltissä englantia on kuitenkin nostettu hierarkioissa norjan jälkeen toiseksi eli siis suomen edelle. Virallisissa monikielisissä kylteissä englantia esiintyy vain neljä kertaa, joista kolme on näitä aiemmin esiteltyjä hautausmaan kylttejä ja yksi kirjaston aukioloaikoja ilmoittava kyltti, jota käsittelemmyöhemmin työssäni. Lähes kaikissa monikielisissä kylteissä englantia on käytetty turismikielenä, mutta samoin kuin Pajalan aineistossa, esiintyy myös Pykeijän aineistossa muutamia tapauksia, joissa englannilla on hieman erilainen funktio kylteissä. Seuraavaksi esitellään näitä tapauksia.

Pykeijän kielimaisemassa englannin esiintymistä tarkastellessa erottuu seitsemän epävirallisen monikielisen kyltin ryhmä, jossa englantia ei ole käytetty turismikielenä. Nämä seitsemän kylttiä ovat erilaisia mainoksia, joissa kaikissa on käytetty norjaa ja englantia. Kahdessa kyltissä aloittavana kielenä on englantia ja viidessä puolestaan norjaa. Yhtä mainos-

ta lukuun ottamatta norja kuitenkin nousee tärkeimmäksi kieliresurssiksi kaikissa näissä kylteissä, sillä norjalla on kerrottu tärkeimmät mainostettavia tuotteita tai palveluita koskevat tiedot. Englantia puolestaan on käytetty enemmän symbolisessa tarkoituksessa eli jälleen kerran kieliresurssia on käytetty luomaan mielikuvia. Kuudessa mainoksessa esiintyy jokaisessa vain joitakin englanninkielisiä sanoja, jotka ovat joko yritysnimiä (esim. *Arctic Glass AS*), yhtyeiden nimiä (esim. *CASIOKIDS*) tai tuotenimiä (esim. liittymätyypin nimi *WORLD*). Näillä englanninkielisillä nimillä siis pyritään herättämään mielikuvia laadukuudesta ja kansainvälisyydestä (Edelman 2009: 144–145) sekä moderniuudesta, edistyksellisyydestä ja globaaliudesta (Pillerin 2003: 175).

Kuva 26. Puhelinliittymämainos.

Kuten jo yllä mainitsinkin, kuuluu tähän mainoskylttien ryhmään yksi tapaus, jossa englantia nousee kielten välisissä hierarkioissa norjan yläpuolelle (kuva 26). Se on puhelinliittymiä mainostava kyltti, jossa Pykeijän alueelle tyypillinen englannin ja norjan välinen suhde on kääntynyt pääläelleen. Kaikissa muissa englantia ja norjaa sisältävissä mainoksissa tärkeimmät tiedot on kerrottu norjaksi, kun taas englantia on käytetty enemmänkin eräänlaisena tehokeinona ja mielikuvien herättäjänä. Tässä mainoksessa taas englannilla on kerrottu lähes kaikki tiedot, kuten muun muassa liittymätyyppien tiedot, hinnastot ja asiakaspalvelun yhteystiedot. Norjankielisiä ilmauksia kyltissä ovat vain latauskorttia tarkoittava *ladekort*-sana, liittymätyypin nimi *NORGE*, lisäpalvelun nimi *LEBARA VENNER* ja lause *Ring billig i Norge og til utlandet!*.

Yllättäen siis norjankielisellä alueella paikalliselle väestölle suunnatussa kyltissä tärkeimmäksi tiedollisen funktion omaavaksi kieliresurssiksi nouseekin valtakielen sijaan vieras kieli. Tällaiseen ratkaisuun kieliresurssien käytössä ei näytä löytyvän mitään erityistä syytä Pykeijän alueen yleistä kielitilannetta tarkastelemalla. Näin ollen pidänkin todennäköisenä sitä, että kyseessä on monikansallisen yrityksen mainos, jonka ulkoasu säilyy lähes

samanlaisena kaikkialla maailmassa. Bernard Spolsky (2009: 31–32) kutsuukin tällaisia kylttejä globaaleiksi kylteiksi. Hän on myös todennut, että toisinaan globaaleja kylttejä muokataan hieman sen mukaan, mille alueelle ne tullaan sijoittamaan. Näin on tehty myös tässä puhelinliittymämainoksessa, sillä siihen on liitetty muutamia norjankielisiä ilmauksia. Spolskyn (2009: 31–32) mukaan globaalien kylttien erottaminen paikallisista kylteistä on ehdottoman tärkeää, sillä globaalien kylttien kielivalinnat eivät varsinaisesti kerro paikallisista kieliresurssien valintaan liittyvistä käytänteistä. Sen sijaan globaalit kyltit heijastavat yrityksen kansainvälisen mainonnan linjauksia. Näin ollen käytettyjä kieliresursseja tärkeämmäksi tällaisissa tapauksissa nouseekin sen huomioiminen, että kyseessä on paikallisen kyltin sijaan globaali kyltti. (Spolsky 2009: 31–32.) Kyseinen puhelinliittymämainos siis kertoo siitä, että globalisaation vaikutukset ulottuvat myös syrjäiseen Pykeijän kylään tuoden oman lisänsä myös alueen kielimaisemaan.

Kuva 27. Tienviitta.

Pykeijän kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani on vain yksi kyltti, jossa on käytetty saamen kieltä (kuva 27). Se on myös yksi kolmesta aineistossani esiintyvistä virallisista kyltistä, joissa osoitetaan solidaarisuutta vähemmistökieltä kohtaan. Kyseinen kyltti on tienviitta, joka ilmoittaa saapumisesta Nessebyn kuntaan saamelaisalueelle. Mielenkiintoista tässä on se, että tienviitassa on ensin käytetty saamea ja vasta sen jälkeen norjaa. Pääsääntöisestihän Pykeijän kielimaisemassa alueen valtakieli norja esiintyy monikielisissä kylteissä aloittavana kieliresurssina. Tienviitassa kummallakin kieliresurssilla annetaan sama informaatio, joten resurssien aseman ratkaisee niiden esiintymisjärjestys. Tällä Pykeijän alueelle epätyypillisellä järjestyksellä onkin luultavasti haluttu korostaa saamelaisalu-

eelle saapumista. Saamen kieli siis toimii tässä kyltissä kunnan saamelaisväestön symbolina, joten sillä on tiedollisen funktion lisäksi myös erittäin vahva symbolinen funktio. Onhan oma kieli tärkeä osa saamelaisväestön identiteettiä.

Toisaalta saamen kielen asettaminen virallisen kyltin ensimmäiseksi kieleksi kertoo myös siitä, että sen asema vähemmistökielenä Norjassa on melko hyvä. Esimerkikseen suomi/kveeni jää kaikissa Pykeijän alueen tienviitoissa norjan alapuolelle (ks. luku 5.2.3). Tämä ero näiden kahden vähemmistökielen asemassa Norjassa on luultavasti seurausta siitä, että saamen kielen virallinen suojelutyö on alkanut Norjassa aiemmin kuin kveenin kielen (Pietikäinen ym. 2011: 286). Alueellisesti saamen kieli siis voidaan nostaa jopa norjan yläpuolelle virallisissa kylteissä, kun taas kveenin kielen asema ei ole vielä ehtinyt vakiintua siinä määrin, että se voisi esiintyä virallisissa kylteissä norjan yläpuolella. Saamen kielen asemaa nimenomaan Pykeijän alueella tarkasteltaessa on kuitenkin huomattava se, että sitä esiintyy vain tässä yhdessä tienviitassa. Tämä kertookin siitä, että Pykeijässä ei asu kovin runsaasti saamenkielistä väestöä. Lisäksi on selvää, että saamen asema Pykeijän alueella kielten välisiä hierarkioita tarkasteltaessa jää pieneksi.

Kuva 28. Pykeijän kirjaston aukioloajat.

Venäjää on käytetty vain yhdessä kirjaston aukioloaikoja ilmoittava kyltissä (kuva 28), jossa esiintyviä kieliresursseja ovat venäjän lisäksi norja ja englanti. Alueen valtakieli norja nousee tässäkin kyltissä tärkeimpään asemaan, sillä norja esiintyy ensimmäisenä kyltissä ja sillä on myös annettu eniten tietoa. Venäjä puolestaan nousee kielten välisissä hierarkioissa toiseksi eli englannin yläpuolelle, sillä näillä kahdella kielellä kerrotaan samat tiedot, mutta venäjä on kyltissä asetettu englannin edelle. Tämä oli mielestäni hieman yllät-

tävää, sillä muualla aineistossa ei venäjää esiintynyt lainkaan, kun taas englantia puolestaan esiintyy Pykeijän kielimaisemassa useita kertoja. Toisaalta taas venäjän esiintyminen kielimaisemassa ei itsessään ole yllättävää, sillä maantieteellisesti Venäjä on lähellä Pykeijää, ja tästä syystä alueella käy venäjänkielisiä vierailijoita sekä väliaikaista työvoimaa.

Luultavasti kieliresurssien järjestykseen tässä kyltissä on vaikuttanut erikielisten asiakasryhmien oletetut kävijämäärät. Suurin osa alueen väestöstä puhuu norjaa, joten norjankielinen asiakaskuntakin on oletetusti suurin. Väliaikaisen työvoiman ansiosta myös venäjänkielisten asiakkaiden osuus nousee luultavasti melko suureksi, joten venäjän nostaminen tässä yhteydessä englannin edelle vaikuttaa varsin käytännölliseltä. Englanninkielisten asiakkaiden ryhmä puolestaan jäänee melko pieneksi, sillä turistiit tuskin käyttävät kirjaston palveluja kovin runsaasti. Tässäkin kyltissä siis korostuu mielestäni Spolskyn (2009: 33–34) kieliresurssien valintaan vaikuttavista säännöistä toinen, jonka mukaan kylteissä käytetään resursseja, joita oletettujen asiakkaiden uskotaan puhuvan.

Tähän yllä esitellyyn kirjaston kylttiin liittyy myös suomen kielen kannalta mielenkiintoinen seikka. Kyltissä ei nimittäin kerrota kirjaston aukioloaikoja lainkaan suomeksi, vaikka Pykeijässä asuu runsaasti kveeninkielistä väestöä. Vielä erikoisempaa tästä tekee se, että aiemmin tässä työssä esitellyssä kirjaston nimikyltissä on käytetty norjaa ja suomea. Miksi siis kirjaston aukioloaikoja ei ole kerrottu suomeksi? Tähän kysymykseen en ole kyennyt aineistoni pohjaltaan vastaamaan kattavasti, mutta todennäköisimpänä pidän sitä, että viralliset tahot eivät ole vielä Pykeijän alueella ehtineet luomaan yhtenäisiä käytänteitä kveeninkielisten kylttien osalta. Kveenin kieli sai Norjassa virallisen vähemmistökielen aseman vasta vuonna 2005 (Huss & Lindgren 2005: 271), joten viralliset tahot eivät ehkä ole vielä ehtineet reagoimaan tähän muutokseen julkisiin tiloihin asetettavien kylttien osalta. Kenties siis tästä syystä myös lukuisista muista kunnan ylläpitämien palveluiden kylteistä puuttuvat suomenkieliset tekstit. Esimerkiksi terveyskeskuksen ja päiväkodin nimikylteissä on käytetty vain norjaa, vaikka kveenin kieli on Pykeijässä aktiivisessa käytössä ja alueen virallinen vähemmistökieli.

5.2.2 Monenkielisyys

Pykeijän kielimaisemassa esiintyy samantyyppisiä monenkielisiä kylttejä kuin aiemmin esitellyssä Pajalan kielimaisemassakin (ks. luku 5.1.2). Nämä kyltit ovat siis sellaisia, joita ei pysty sijoittamaan selvästi vain yhteen kieliresurssiin kuuluviksi vaan niitä voidaan tulkita useamman kieliresurssin lähtökohdista. Tällaisten kylttien tulkinnassa tuleekin aina ottaa huomioon niiden kontekstit, jotka voivat antaa viitteitä siitä, mistä kieliresurssista tai -resursseista milloinkin on kyse. Pykeijän kielimaisemassa on siis kahdeksan monenkielistä kylttiä, joista seitsemän on kokonaan monenkielisiä. Yhdessä kyltissä esiintyy monenkielisen ilmauksen lisäksi myös sellaisia ilmauksia, jotka voidaan selvästi sijoittaa johonkin tiettyyn kieliresurssiin kuuluviksi. Seuraavaksi esittelen näitä monenkielisiä ilmauksia sisältäviä kylttejä hieman tarkemmin.

Kokonaan monenkielisissä kylteissä esiintyvät seuraavat ilmaukset: *Esso*, *Johanna*, *Olga*, *info*, *i*, *1 km* ja *post*. *Info* ja *post* ovat ilmauksia, jotka esiintyvät kylteissä, joissa ei ole annettu muuta informaatiota kuin nämä kyseiset ilmaukset. *Info* merkitsee informaatiota tai informaatiopistettä monissa kielissä, kuten esimerkiksi englannissa, suomessa, norjassa, saksassa ja ruotsissa. Myös *post* on monenkielinen ilmaus, sillä se tarkoittaa postia ainakin englannin, saksan, ruotsin ja norjan kielissä. Näissä kahdessa tapauksessa olisi mahdollista tulkita kyltit myös yhdenkielisiksi eli tarkemmin sanottuna norjakielisiksi, sillä ne sijaitsevan alueella, jossa norja on valtakieli. Mielestäni kuitenkin on hyvin todennäköistä, että kylttien asettaja on tarkoittanut ne monenkielisiksi, jotta myös turistit voisivat käyttää postin ja informaatiopisteen palveluita.

Ilmaukset *1 km* ja *i* puolestaan esiintyvät kumpikin kylteissä, joissa esiintyy tekstin kanssa myös muita visuaalisia elementtejä. Kyltissä, jossa *1 km* esiintyy, ilmoitetaan jollekin mökille vievän reitin pituus yhdistämällä mökin kuva ja ilmaus *1 km*. *I* puolestaan esiintyy kyltissä, jossa on lisäksi kahvikupin kuva ja kuva, joka merkitsee nähtävyyttä. Näiden edellä mainitsemieni kuvien lisäksi kyltissä on nuoli, joka osoittaa kohteiden sijaintisuuntaan. Kyltin tarkoitus on siis opastaa lukijaansa kahvilan, infopisteen ja nähtävyyden suuntaan. Kilometrin lyhenne *km* on vakiintunut lukuisiin kieliin, kuten esimerkiksi suomen, englannin, norjan kielissä. *I*-kirjainta käytetään myös useissa kielissä informaatiopisteen merkinä, kuten esimerkiksi englannin, suomen ja norjan kielissä. Nämä kaksi kylttiä on

mielestäni tehty tietoisesti monenkieliseksi, sillä näin ne voivat palvella alueella vierailevia, eri kieliä puhuvia, turisteja paremmin. Näissä tapauksissa siis monenkielisyyden ja muiden visuaalisten elementtien yhdistelmillä on erityisen vahva tiedollinen funktio.

Aineistossani on kaksi talonnimeä ilmoittavaa kylttiä, joista toisessa esiintyy erisnimi *Johanna* ja toisessa erisnimi *Olga*. Olen luokitellut nämä kaksi kylttiä monenkieliseksi, sillä en ole pystynyt sijoittamaan niiden sisältämiä ilmauksia minkään tietyn kielen sanastoon kuuluviksi. *Johanna* on naisen etunimi useassa eri kielessä, ja esimerkiksi suomen kielessä se on varsin yleinen. *Olga*-nimi puolestaan viittaa slaavilaisiin kieliin, mutta kuten Edelman (2009: 145) toteaa lainautuvat erisnimet varsin herkästi kielestä toiseen, joten tässäkin tapauksessa ei varmuudella pysty sanomaan, minkä kielen leksikkoon *Olga* kyseisessä kyltissä kuuluu. Mikäli näissä talonnimiä ilmoittavissa kylteissä olisi ollut erisnimien lisäksi johonkin tiettyyn kieliresurssiin kuuluvaa tekstiä, olisi kontekstin perusteella voinut luokitella nämä erisnimet kyseisen kieliresurssin sanastoon kuuluviksi. Näissä kylteissä ei siis kuitenkaan ollut muuta tekstiä kuin erisnimet *Johanna* ja *Olga*, joten en saanut kontekstuaalista apua kielten luokitteluun, ja ainoaksi mahdollisuudeksi jäikin siis näiden erisnimien sijoittaminen monenkielisiin ilmauksiin.

Ainutlaatuisen tapauksen aineistossani muodostaa monenkielinen kyltti, jossa esiintyy erisnimi *Esso*. Se on yhdysvaltalaisen ExxonMobil-öljy-yhtiön Yhdysvaltojen ulkopuolella käyttämä toiminimi (ExxonMobil 2012), jota ei siis pysty sijoittamaan vain jonkin yhden tietyn kielen sanastoon. Luultavasti tämä erisnimi onkin tarkoituksella luotu monenkieliseksi, jotta ihmiset ympäri maailmaa tunnistaisivat toiminimen aina sen nähdessään. Tällaista kylttiä voikin kutsua globaaliksi kyltiksi, sillä *Esso*-nimeä kantavat kyltit ovat sijainnistaan riippumatta aina samanlaisia ja niiden asettajataho on kansainvälisesti toimiva yhtiö. Kuten jo aiemmin puhelinliittymämainoksen kohdalla kerroinkin, on Bernard Spolskyn (2009: 31–32) mukaan tärkeää erottaa paikalliset kyltit globaaleista kylteistä, sillä globaaleissa kylteissä usein merkityksellisempää on niiden esiintyminen kielimaisemassa kuin se, mitä kieltä kyltissä on käytetty. Tässäkin tapauksessa *Esso*-kyltti on esimerkkinä siitä, että globalisaation vaikutukset ulottuvat myös Pohjoiskalotin syrjäisille alueille ja tuovat oman lisänsä paikalliseen elämään ja kielimaisemaan.

Monikielisessä kyltissä (kuva 29), joka sisältää monenkielisen ilmauksen *info*, käytettyjä selkeästi tunnistettavia kieliresursseja ovat norja, suomi ja englantia. Tässä kyltissä mainostetaan polttopuita. Kyltin otsikko on norjankielinen, mutta sen alla esiintyvä monenkie-

linen *info*-sana kuitenkin kiinnittää lukijan huomion helpommin kuin itse otsikko, sillä *info* on alleviivattu ja painettu suuremmalla fontilla kuin otsikko. Monenkielisen ilmauksen jälkeen kyltissä esitetään sekä norjalla, suomella että englannilla samansisältöinen teksti, jossa kerrotaan että polttopuut tulee maksaa toimistoon sekä niiden hinta. Kielet myös esiintyvät edellä mainitussa järjestyksessä. Suomenkielinen teksti kuitenkin kiinnittää huomiota, sillä siinä on norjankielisestä ja englanninkielisestä tekstistä puuttuva kysymyslause, jolla herätetään mahdollisen asiakkaan kiinnostusta tiedustelemalla: *Tarvitsetko polttopuita nuoti-oon?* Suomen kieli on siis nostettu kyltissä englannin kielen edelle sekä kielten hierarkkissa järjestyksessä että annetun tiedon määrässä. Norja kuitenkin nousee suomen kielen edelle, sillä otsikko on norjankielinen ja norja on asetettu tekstipätkien järjestyksessä suomen yläpuolelle. Mielenkiintoisin asia kyltissä on kuitenkin monenkielinen *info*-ilmaus. Missään muussa kyltissä koko aineistossani ei ole näin selvää monenkielistä tapausta. Yhdellä sanalla selvästi pyritään tavoittamaan sekä norjankieliset, suomenkieliset että englanninkieliset lukijat, sillä *info* tarkoittaa samaa kaikissa näissä kolmessa kielessä.

Kuva 29. Polttopuumainos.

Monenkielisyysyden yhteydessä on syytä huomioida myös sellaiset aineistossani esiintyvät tapaukset, jotka kontekstistaan irrotettuina olisi mahdollista tulkita monenkielisiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi sanat *zumba*, *akvarium*, *kontor*, *huset*, *posten* ja *bibliotek*. *Zumba* tarkoittaa latinolaisvaikutteista kuntotanssiohjelmaa, joka on nopeasti levinnyt ympäri maailmaa. Sen alkuperä on kotoisin Kolumbiasta, joten sanan alkuperäiskieli lienee espanja. Sana esiintyy kuitenkin kyltissä, jossa sitä on käytetty norjankielisessä ilmauksessa, joten olen laskenut *zumba*-sanat kuuluvan tässä tapauksessa norjan kielen leksikkoon. Tätä tul-

kintaa tukee myös se, että sanalle ei ole käännöstä muissa kielissä vaan se on lainautunut niihin sellaisenaan. *Zumba*-sana onkin varsin tyypillinen esimerkki Edelmanin (2009: 145) mainitsemista erityistä huomiota vaativista sanoista ja ilmauksista, joiden yhteydessä täytyy tapauskohtaisesti ratkaista, minkä kielen leksikkoon ne kuuluvat. Tässä tapauksessa en siis pidä todennäköisenä, että espanjan kieli kuuluisi Pykeijässä yleisessä käytössä oleviin kielisiin, vaan että *zumba*-sana on lainautunut norjan kieleen.

Sanat *akvarium*, *kontor*, *huset*, *posten* ja *bibliotek* puolestaan voisivat kontekstistaan irrotettuina kuulua norjan lisäksi myös ruotsin kielen sanastoon. Olen kuitenkin laskenut ilmaukset norjankielisiksi, sillä kyltit, joissa ne esiintyvät, on sijoitettu alueelle, jonka valtakieli on norja. Näiden esimerkkien tarkoitus on siis korostaa, että kielimaisematutkimuksessa on aina tärkeää huomioida konteksti ja hakea siitä tukea kieliresurssien määrittelyssä.

5.2.3 Kadunnimet ja tienviitat

Samoin kuin Pajalan kielimaisemassa, esiintyy myös Pykeijän kielimaisemassa kaksi kieliresurssien määrittelyn ja tarkastelun suhteen erityishuomiota vaativaa kylttiryhmää: kadunnimet ja tienviitat. Kuten jo luvussa 5.1.3 totesinkin, osa näistä kylteistä olisi mahdollista luokitella myös monenkielisiksi, mutta mielestäni kadunnimiä ja tienviittoja on omaleimaisuutensa vuoksi tarkasteltava hieman eri perustein kuin muita kylttejä. Tässä luvussa tuonkin esiin näitä kadunnimiin ja tienviittoihin liittyviä erityispiirteitä sekä selvitän luokitteluperusteitani kylttien tarkastelun lomassa.

Pykeijän kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani esiintyy 15 tienviittaa ja kahdeksan kadunnimeä. Kaikissa virallisissa tienviitoissa esiintyy norjan kieltä ja kahdessa norjan lisäksi suomen kieltä sekä yhdessä saamea. Suomea on käytetty tienviitoissa siten, että norjankielisen paikannimen *Bugøynes* alapuolella on ilmoitettu myös suomenkielinen¹⁶ paikannimi *Pykeijä*. Alueen valtakieli ja vähemmistökieli on siis asetettu näissä kylteissä hierarkkiseen järjestykseen, joka itse asiassa heijastaakin näiden kielten välisiä suhteita koko Pykeijän alueella. Saamelaisalueelle, Nessebyn kuntaan, saapumisesta ilmoittava kyltti (kuva 25) puolestaan asettaa saamen kielen norjan yläpuolelle. Kuten jo aiemmin luvussa 5.2.1.3 kerroinkin, symboloi tämä valinta mielestäni saamelaisväestöä ja sen identiteettiä

¹⁶ Tässäkin tapauksessa on tärkeää muistaa, että kieliresurssilla, jota kutsun suomeksi, viitataan samanaikaisesti kveenin kieleen, sillä paikannimi *Pykeijä* on tulkittavissa kummankin kielen lähtökohdista.

kyseisellä alueella. Nämä edellä esittelemäni tapaukset siis osoittavat, että virallisissa tienviitoissa on otettu huomioon alueen vähemmistökielten kuuluminen alueen lingvistiseen ekosysteemiin, ja että viralliset tienviitat heijastavat hyvin vahvasti virallista kielipolitiikkaa.

Epäviralliset tienviitat eroavat virallisista sekä sisältönsä että kieliresurssien käytön suhteen. Paikannimien sijaan epävirallisissa tienviitoissa ilmoitetaan tyypillisesti jonkin nähtävyyden tai palvelun sijainti. Kahta monenkielistä kylttiä¹⁷ lukuun ottamatta kaikissa epävirallisissa tienviitoissa on käytetty norjan kieltä. Ja vain yhdessä näistä kylteistä esiintyy norjan lisäksi jotain muutakin kieltä. Tienviitassa, joka opastaa lukijaansa Pykeijän matkailupalveluiden, kaupan ja majoituspalveluiden suuntaan, esiintyy norjankielisen tekstin lisäksi suomenkielinen yrityksen nimi *Jäämeren sauna*. Tienviittojen kohdalla viralliset kyltit ovat siis monikielisempiä kuin epäviralliset, vaikka muuten kielimaisemassa tilanne onkin päinvastainen.

Erityisesti Pykeijän virallisten yksikielisten tienviittojen kohdalla ilmeni kieliresurssien määrittelyyn liittyviä haasteita, sillä niissä esiintyy pääsääntöisesti vain paikannimiä. Kuten olen jo luvussa 4.3 kertonutkin, on kielimaisematutkimuksissa yleisesti koettu erisnimien luokittelu eri kieliresurssihin varsin haasteelliseksi tehtäväksi (Edelman 2009). Näin oli myös oman tutkielmani kohdalla luokitellessani paikannimiä *Bugøyenes*, *Kirkenes* ja *Tanabru*. Olen tulkinnut näiden paikannimien kuuluvan tässä yhteydessä norjan leksikkoon, vaikka konteksteistaan irrotettuina ne voisi tulkita myös monenkieliseksi. Näillä paikannimillä on eksonyymejä muissa kielissä, kuten esimerkiksi suomessa (*Pykeijä*, *Kirkkonieni* ja *Tenon kylä*) ja ainakin *Kirkenesillä* myös pohjoissaamassa (*Girkonjårga*). Tämä onkin yksi peruste, minkä pohjalta sijoitin kyseiset tapaukset norjan leksikkoon. Mikäli kyltit olisi tarkoitettu luettavaksi norjan lisäksi myös muiden kielten lähtökohdista, olisi niissä käytetty paikannimien olemassa olevia eksonyymejä samaan tapaan kuin kahdessa jo ylempänä käsittelemässäni tienviitassa on tehty. Toinen tulkintaani vaikuttanut seikka on se, että kyltit ovat virallisia ja ne sijaitsevat Norjassa, jolloin oletuksenmukaisesti niissä käytetään alueen valtakieltä, eikä niitä ole tarkoitettu vaikkapa englanninkielisiä tai ranskankielisiä turisteja ajatellen monenkieliseksi.

Kadunnimiä Pykeijän aineistoon kuuluu yhteensä kahdeksan. Viisi niistä on virallisia ja kolme epävirallisia. Virallisia ja epävirallisia kadunnimiä tarkasteltaessa kiinnittyy huo-

¹⁷ Monenkielisiä ilmauksia *1 km* ja *i* on esitelty tarkemmin edellisessä luvussa 5.2.2.

mio ensimmäisenä siihen, että kaikki viralliset kadunnimet ovat norjankielisiä ja epäviralliset suomenkielisiä. Tämä on jälleen mielenkiintoinen havainto kielten välisten suhteiden näkökulmasta. Backhausia (2006: 62) mukailten viralliset kadunnimet osoittavat virallisen tahon kantaa alueen merkittävämmästä ja tarpeellisimmasta kielestä sekä näiden tahojen valtaa käyttää vain tätä kieltä, eli siis norjaa, kadunnimien ilmoittamiseen. Epävirallisissa kadunnimissä puolestaan näkyy yksityisten, epävirallisten, tahojen mahdollisuus nostaa myös alueen vähemmistökieli, suomen kieli(/kveenin kieli), kyltteihin. Täten epäviralliset kadunnimet osoittavat sekä solidaarisuutta suomen kieltä kohtaan että epävirallisten tahojen mahdollisuutta haastaa virallisten tahojen luomaa kielten hierarkiaa.

Kadunnimien tarkastelussa nousevat myös jälleen kerran esiin haasteet, jotka liittyvät erisnimien luokitteluun eri kieliresurssien mukaan. Kaikki Pykeijän kielimaisemassa esiintyvät kadunnimet voidaan periaatteessa luokitella yhdyssanoiksi, jolloin kieliresurssien määrittely vaikeutuu, mikäli yhdyssanan osat eivät ole saman kieliresurssin mukaisia. Tällaisia mahdollisia rajatapauksia esiintyi Pykeijän kadunnimissä yhteensä kuusi kappaletta: kolme virallista ja kolme epävirallista. Kaikissa näissä kuudessa tapauksessa yhdyssanan määriteosa muodostuu erisnimestä (etu- tai sukunimestä) ja perusosa joko suomenkielisestä tai norjankielisestä yleisnimestä. Näin ollen kaikkien näiden kadunnimien voidaan ajatella muodostavan jonkinlaisen kielellisen hybridin, mikäli kadunnimessä esiintyvän erisnimen katsotaan kuuluvan eri kielen leksikkoon kuin siinä esiintyvän yleisnimen.

Kuva 30. Virallinen kadunnimi.

Kuva 31. Epävirallinen kadunnimi.

Omassa tulkinnassani päädyin kuitenkin käyttämään samanlaista luokittelumallia kuin olen noudattanut erisnimien suhteen muidenkin kylttien kohdalla, joissa siis olen luokitellut erisnimen kuuluvan kyltissä käytetyn kieliresurssin leksikkoon. Koska erisnimet lainautuvat yleisnimiä helpommin kielestä toiseen (Edelman 2009: 145), on myös kadunnimien kohdalla perusteltua laskea niissä esiintyvät erisnimet sen kieliresurssin leksikkoon kuuluviksi, jonka mukainen yleisnimi yhdyssanan perusosassa esiintyy. Esimerkiksi kuvassa 30 esiintyvän kadunnimen *Everts vei* olen siis laskenut norjankieliseksi, sillä sen perus-

osan muodostava tietä tarkoittava sana *vei* kuuluu norjan leksikkoon. Kuvassa 31 esiintyvän kadunnimen *Antin kuja* olen puolestaan laskenut suomenkieliseksi, sillä sen perusosan muodostaa suomenkielinen sana *kuja*. Muiden kuin erisnimen sisältävien kadunnimien luokittelu oli puolestaan huomattavasti yksinkertaisempaa, sillä näissä tapauksissa sekä yhdysosan määriteosa että perusosa koostuivat norjankielisistä yleisnimistä, jolloin kadunnimet olivat hyvin yksiselitteisesti tulkittavissa norjankielisiksi.

Kaikki Pykeijän aineistossa esiintyvät kadunnimet voisi myös laskea monenkielisiksi sillä perusteella, että niille ei ole olemassa muissa kielissä esiintyviä eksonyymejä. Omassa tulkinnassani en kuitenkaan pidä näitä kadunnimiä monenkielisinä, sillä kontekstinsa perusteella ne ovat sijoitettavissa joko suomen kielen tai norjan kielen leksikkoon. Olenkin läpi työni tulkintoja tehdessäni pyrkinyt systemaattisesti ottamaan huomioon kylttien kontekstit. Näin ollen myös kadunnimien luokittelussa on huomioitava se, että ne sijoittuvat lingvistiseen ekosysteemiin, jossa sekä norjalla että suomella on omat ekologiset lokeronsa, ja että kieliasunsa perusteella kadunnimet ovat sijoitettavissa näiden kielten leksikkoihin. Mielestäni kadunnimillä ei myöskään ole monenkieliseksi tulkittuina samanlaista funktiota kuin esimerkiksi monenkielisellä *info*-sanalla, joka palvelee paikallisen väestön lisäksi myös turisteja. Olen siis päätenyt laskemaan Pykeijän kadunnimet joko suomenkielisiksi tai norjankielisiksi monenkielisyyden sijaan.

5.2.4 Kieliresurssista kveenin kieleksi

Aiemmissa Pykeijän kielimaisemaa kartoittavissa luvuissa on käsitelty kieliresursseja ja niiden välisiä suhteita sekä esitelty monenkielisyyttä, tienviittoja ja kadunnimiä. Tässä luvussa puolestaan keskitytään vain suomen kieltä sisältäviin kyltteihin¹⁸. Tarkoitukseni on pohtia, erottuvatko suomen kieli ja kveenin kieli toisistaan Pykeijän kielimaisemassa. Lisäksi selvitän, miten tämä kieliresurssien välinen mahdollinen ero kyltteihin muodostuu. Näihin kysymyksiin vastaaminen osoittautui kuitenkin erityisen haasteelliseksi, sillä aineistooni ei kuulu yhtään kylttiä, jossa voisi täysin varmasti sanoa esiintyvän kveenin kieltä. Kuten olen jo aiemmin kertonutkin, tämä johtuu siitä, että kveenin kielellä ei vielä ole omaa

¹⁸ Jätän kuitenkin tarkastelun ulkopuolelle kaksi suomen kieltä sisältävää kylttiä, jotka on asetettu kaupan tiloihin, sillä ne on suunnattu suomalaisille turisteille. Nämä kyltit eivät siis indeksoi kveenin kieltä samaan tapaan kuin muut suomenkieliset kyltit Pykeijässä, joten niitä ei voi laskea mahdollisesti vähemmistökieltä sisältäviin kyltteihin.

vakiintunutta kirjakieltään, jota kylteissä voitaisiin käyttää. Niinpä Pykeijän kveeninkielinen väestö on päätenyt käyttämään suomen kieltä kirjallisissa tuotoksissaan, sillä suomen kieli on pääosin täysin ymmärrettävää myös kveenin kielen lähtökohdista. (Pietikäinen ym. 2011: 290.)

Vaikka Pykeijän kielimaisemassa ei siis esiinnykään selviä kveeninkielisyyksiä, löysin kuitenkin aineistostani joitakin kylttejä, jotka heijastavat suomen kielen ja kveenin kielen tämän hetkistä mutkikasta suhdetta, ja tuovat esiin kieliresurssien määrittelyyn liittyviä haasteita. Samoin kuin luvussa 5.1.4, korostuu tässäkin luvussa kieliekologinen ajattelu ja sosiaalisten toimijoiden tarkastelu, sillä ne mahdollistavat kieliresurssien tulkitsemisen ja määrittelyn ikään kuin kielen rakenteen ulkopuolelta eli konteksteista käsin. Seuraavaksi siis esittelen tapauksia, joissa on mahdollista tulkita kyltissä esiintyvä kieliresurssi kveenin kielesi tai ainakin huomata kveenin kielen vaikutus suomen kielen käytön taustalla.

Pykeijän kielimaisemassa esiintyy seitsemän epävirallista kylttiä, joissa kveenin kielen vaikutus näkyy suoraan kylttien suomenkielisissä tekstipätkissä esiintyvissä kirjoitusvirheissä. Esimerkkejä kylteissä esiintyvistä kirjoitusvirheistä ovat muun muassa seuraavat tapaukset: *typillinen* (tyypillinen), *rakenusken* (rakennuksen), *saaka* (saakka), *eseneita* (esineitä) ja *sisäpäässä* (sisäpäässä). Käsittelin neljää näistä kylteistä jo aiemmin luvussa 5.2.1 kartoittaessani Pykeijän kielimaisemassa esiintyviä kieliresursseja. Esittelin tällöin myös esimerkkitapauksen kirjoitusvirheitä sisältävistä kylteistä (kuva 25). Kaikissa näissä seitsemässä kyltissä siis esiintyy suomenkielisissä tekstipätkissä lukuisia kirjoitusvirheitä, jotka Spolskya (2009: 33) mukaillen kertovat siitä, että käytetty kieliresurssi ei ole ainakaan kirjoittajansa ensimmäinen kieli. Kyltit myös sijaitsevat alueella, jossa suomen kirjakieltä käytetään yleisesti ikään kuin korvaamassa kveenin kirjakieltä. Näin ollen onkin varsin todennäköistä, että kylttien kirjoittajat kuuluvat Pykeijän kveeninkieliseen väestöön. Suomen kielen ja kveenin kielen läheisyydestä johtuen kveeninkieliset kirjoittajat pystyvät tuottamaan lähes suomen kirjakielen mukaista tekstiä. Suomen kieli on kuitenkin kirjoittajille siinä määrin vieras kieliresurssi, että esimerkiksi ortografiassa esiintyy horjuntaa, jota äidinkielenään suomea puhuvan teksteissä ei tyypillisesti esiinny. Vaikka näissä seitsemässä kyltissä onkin siis pyritty suomen kirjakielen mukaiseen kirjoitusasuun, kertovat lukuisat kirjoitusvirheet kveenin kielen vaikuttavan vahvasti suomen kielen käytön taustalla.

Edellä esiteltyjä kirjoitusvirheitä sisältäviä kylttejä yhdistää myös se, että ne ovat kaikki epävirallisia kylttejä. Virallisten tahojen kylteissä ei siis esiintynyt lainkaan vastaa-

via kirjoitusvirheitä kuin epävirallisten tahojen kylteissä. Tämä johtuu luultavasti siitä, että virallisten kylttien kielenkäyttö on usein huomattavasti valvotumpaa ja säädellympää kuin epävirallisten kylttien. Näin ollen on todennäköistä, että virallisiin kylteihin tuotetut suomenkieliset tekstit ovat erilaisten kieliasantuntijoiden tuottamia, kun taas epävirallisiin kylteihin tekstin voi tuottaa kuka tahansa. Kveenin kielen vaikutus siis näkyy vahvemmin epävirallisissa kylteissä, sillä niitä tuottavat useimmiten henkilöt, jotka eivät tunne esimerkiksi suomen kielen ortografiaa tai syntaksia kovin syvällisesti. Kaikissa kylteissä siis pyritään suomen kirjakielen mukaiseen tekstiin, mutta virallisissa kylteissä tämä pyrkimys toteutuu epävirallisia kylttejä useammin. Näin ollen kieliresurssien määrittelyssä Pykeijän alueella vaikuttaisi myös sillä olevan merkitystä, esiintyykö resurssi virallisessa vai epävirallisessa kyltissä.

Vaikka kylteissä esiintyvät kirjoitusvirheet siis antavat viitteitä siitä, että kveenin kieli vaikuttaa vahvasti suomenkielisten tekstien taustalla, eivät virheet itsessään kuitenkaan ohjaa tulkitsemaan käytettyä kieliresurssia kveeniksi. Pykeijän alueella kieliresurssien määrittelyssä keskeisiksi nousevatkin, samaan tapaan kuin Pajalan alueella, kylttien sijainti ja kylttien lukijat. Pykeijässä nämä kaksi seikkaa korostuvat kielten läheisten sukulaisuussuhteiden lisäksi myös siitä syystä, että suomen kieltä käytetään alueella kirjakielenä, mutta tekstien lähtökohtana on alueen virallinen vähemmistökieli eli kveenin kieli (Pietikäinen ym. 2011: 290). Vaikka kylteissä käytetyn kieliresurssin kirjoitusasua ja rakennetta tarkastelemalla vaikuttaisikin olevan perusteltua sanoa, että Pykeijän kylteissä käytetty kieliresurssi on suomi, ei tämä kuitenkaan vastaa alueen todellista kielenkäyttöä. Pykeijässä kahden eri kieliresurssin käyttö on siis varsin ainutlaatuisella tavalla yhteenkietoutunutta. Tästä johtuen kieliresurssien määrittely joko suomen kieleksi tai kveenin kieleksi riippuu kuitenkin kielen ”sisäisten” seikkojen sijaan useimmiten kontekstuaalisista tekijöistä – kyltin sijainnista ja kyltin lukijasta.

Pykeijän kielimaisemaa kartoittavassa aineistossani esiintyvät suomen kirjakielen mukaiset tekstit on siis mahdollista tulkita kveeninkielisiksi, sillä ne sijaitsevat alueella, jossa kveenin kieli on virallinen vähemmistökieli. Kyltit sijoittuvat Calvetia (1999, ref. Hult 2009: 89) mukailleen kieliekologisesti ajateltuna lingvistiseen ekosysteemiin, jonka sisällä on oma ekologinen lokeronsa kveenin kielelle. Pykeijässähän ei puhuta suomea vaan nimenomaan kveeniä, joten alueen väestölle suomenkieliset kyltit ovat osa tämänhetkistä kveenin kielen tilannetta. Pykeijän alueella on siis ikään kuin mahdollista sivuuttaa kielen

rakenteelliset seikat ja ottaa ymmärrettävyyden ja käytännöllisyyden vuoksi suomen kirjakieli osaksi kveenin kieltä. Mikäli Pykeijän alueen kyltit sijoitettaisiin Suomen puolelle, olisi tilanne kuitenkin täysin erilainen. Kylteissä käytetty kieliresurssi on suomen kirjakielen mukaista, eikä kveenin kieli ole siellä vähemmistökielenä, joten kyltit tulkittaisiin ehdottomasti suomenkielisiksi.

Kylttien sijainnin lisäksi toinen keskeinen kieliresurssien määrittämiseen vaikuttava tekijä on kylttien lukija. Pykeijän kylteissä esiintyvien kieliresurssien määrittely voi olla hankalaa, sillä suomen kielen ja kveenin kielen suhde tällä alueella on varsin mutkikas ja monitahoinen. Niinpä kylttien lukija saattaakin tehdä tulkintansa oman kielirepertuaarinsa mukaisesti, mikäli muutoin ei ole mahdollista selvittää, mistä kieliresurssista on kyse. Pykeijän kielimaiseman kylttejä lukeva kveeninkielinen henkilö siis luultavasti tulkitsee kylteissä käytetyn kieliresurssin kveeniksi, kun taas suomenkielinen henkilö luultavasti pitäisi kylttejä suomenkielisinä.

Kuten yllä olevissa kappaleissa olen tuonut ilmi, on kveenin kielen ja suomen kielen tämänhetkinen suhde Pykeijän alueella varsin mutkikas. Kielet ovat läheisen sukulaisuussuhteensa ansiosta varsin toistensa kaltaisia, ja niiden erottaminen toisistaan on erityisen haasteellista, sillä suomi täyttää ainakin vielä toistaiseksi kveenin kielestä puuttuvan vakiintuneen kirjakielen paikan. Niinpä Pykeijän alueella kieliresurssien määrittelyssä nousevat ensisijaisiksi erilaiset kontekstuaaliset tekijät. Tämä kuitenkin saattaa tulevaisuudessa muuttua, kun kveenin kirjakieli vakiintuu yleiseen käyttöön. Jatkossa onkin siis varsin mielenkiintoista seurata, millaisiin asemiin suomen kieli ja kveenin kieli asettuvat Pykeijän kielimaisemassa.

5.2.5 Yhteenvetoa

Kokoan vielä viimeiseksi tässä alaluvussa lyhyesti Pykeijän kielimaisemaa koskevat keskeisimmät tutkimustulokset. Pykeijän kielimaisema muodostuu kuudesta eri kielestä: alueen valtakielestä norjasta, vähemmistökielistä suomesta(/kveenistä) ja saamesta sekä vierasta kielistä englannista, ranskasta ja venäjämästä. Lisäksi kielimaisemassa esiintyy joitakin monenkielisiä sanoja ja ilmauksia. Lukumääräisesti tarkasteltuna kielet asettuvat seuraavanlaiseen hierarkkiseen järjestykseen: norja, suomi(/kveeni), englanti, ranska, saame ja venäjä. Myös monikielisisissä kylteissä kieliresurssit noudattavat pääsääntöisesti tätä järjes-

tystä. Kielimaiseman perusteella Pykeijässä siis vaikuttaisi vallitsevan varsin yhtenäinen käsitys kielten asemista ja hyödyllisyydestä. Selkeinä turismikielinä Pykeijässä on käytetty englantia ja ranskaa. Tämän lisäksi englantia on kuitenkin käytetty myös myönteisten mielikuvien herättämiseen. Edellisten lisäksi turismikieliksi Pykeijässä voidaan (ainakin osittain) laskea myös suomi ja venäjä.

Kveenin kielen tilanne ja asema on tällä hetkellä Pykeijässä varsin haastava ja monimutkainen, sillä kielimaisemassa käytetään suomen kirjakieltä kveenin kirjakielen sijaan. Tästä syystä kielimaisemassa ei siis esiinny yhtään täysin kveeninkielistä kylttiä, vaan suomenkieliset kyltit indeksoivat kveeniä. Suomenkielisiä kylttejä tarkasteltaessa kveenin asema kielimaisemassa vaikuttaa hyvältä. Suomea on käytetty sekä monikielisissä ja yksikielisissä kylteissä että virallisissa ja epävirallisissa kylteissä. Vain virallisissa yksikielisissä kylteissä suomea ei esiinny lainkaan. Suomen asema on myös kielten välisiä hierarkioita tarkasteltaessa hyvä, sillä se nousee englannin, ranskan, venäjän ja saamen yläpuolelle. Vain alueen valtakieli nousee suomen edelle. Toisaalta kuitenkin kveenin kielen asemassa on myös paljon parannettavaa, sillä esimerkiksi alueen kielitilannetta tuntemattomille kylttien lukijoille välittyy tällä hetkellä kuva, jonka mukaan Pykeijän virallinen vähemmistökieli olisi kveenin kielen sijaan suomen kieli. Lisäksi viranomaistahojen kylteistä suomi puuttuu monin paikoin kokonaan, jolloin alueen kveeninkielinen väestö jää valtakielisen informaation varaan kylttejä lukiessaan.

Pykeijän kielimaisemassa kveenin kieli ei siis tällä hetkellä erotu suomen kielestä, vaan kieliresurssien määrittely jää erilaisten kontekstuaalisten seikkojen varaan. Viitteitä kveenin kielen vaikutuksesta suomenkielisten kylttien taustalla saa lähinnä epävirallisissa kylteissä esiintyvien kirjoitusvirheiden kautta.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on ollut selvittää, millaiset kielimaisemat Pajalan ja Pykeijän julkisiin tiloihin asetetuissa kylteissä käytettyjen kieliresurssien perusteella rakentuu sekä tarkastella meänkielen ja kveenin kielen asemaa ja suhdetta muihin kielimaisemissa esiintyviin kieliresursseihin. Lisäksi olen pyrkinyt selvittämään, miten meänkieli ja kveenin kieli rakentuvat omiksi kieliresursseikseen näissä kielimaisemissa. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ”Millaiset kielimaisemat Pajalan ja Pykeijän kylteissä käytetyistä kieliresursseista muodostuu?” olen saanut vastaukseksi muun muassa sen, että Pajalan kielimaisema koostuu seitsemästä eri kielestä: alueen valtakielestä ruotsista, vähemmistökielistä suomesta ja meänkielestä sekä vieraista kielistä englannista, saksasta, ranskasta ja saamesta. Pykeijän kielimaisema taas muodostuu kuudesta eri kielestä: alueen valtakielestä norjasta, vähemmistökielistä suomesta(/kveenistä) ja saamesta sekä vieraista kielistä englannista, ranskasta ja venäjältä.

Sekä Pajalan että Pykeijän kielimaisemat noudattavat jo aiemmasta kielimaisematutkimuksesta tuttua kaavaa kieliresurssien käytön suhteen. Kummassakin kielimaisemassa selvästi suosituimmaksi kieliresurssiksi nousee alueen valtakieli – Pajalassa ruotsi ja Pykeijässä norja. Valtakielet ovat käytetyimpiä resursseja sekä yksikielisissä kylteissä että monikielisissä kylteissä. Samansuuntaisia tuloksia valtakielten käytöstä ja asemasta kielimaisemissa on saatu lukuisissa aiemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Cenoz & Gorter 2006; Backhaus 2006; Hult 2009; Salo 2012). Valtakielet ovat käytetyimpiä myös niin virallisissa kuin epävirallisissakin kylteissä sekä Pajalan että Pykeijän alueella. Näin ollen voidaankin päätellä, että valtakielet ovat näillä alueilla tärkeimpinä ja hyödyllisimpinä pidettyjä kieliä sekä virallisten että epävirallisten tahojen mielestä. Alueiden valtakielet siis nousevat selvästi korkeimpaan asemaan kielten välisiä hierarkioita tarkasteltaessa.

Valtakielen jälkeen suosituimman kieliresurssin asemassa esiintyy vaihtelua Pajalan ja Pykeijän kielimaisemia vertailtaessa. Pajalassa lukumääräisesti suosituimmaksi kieliresurssiksi nousee vieras kieli englanti, kun taas Pykeijässä tähän asemaan asettuu vähemmistökieli suomi(/kveeni). Kolmanneksi kielten välisissä hierarkioissa Pajalan alueella nou-

see vähemmistökieli suomi ja Pykeijässä taas vieras kieli englanti. Pajalan kielimaiseman monikielisiä kylttejä tarkasteltaessa huomataan kuitenkin, että kylteissä, joissa esiintyy sekä suomea että englantia, on suomi asetettu pääsääntöisesti englannin edelle. Näin ollen voidaan todeta, että vaikka englantia on käytetty kielimaisemassa enemmän kuin suomea, on suomi Pajalan alueella englantia korkeammalla kielten välisissä hierarkioissa. Aiemmassa tutkimuksessa on myös huomattu, että useimmiten valtakielen jälkeen käytetyimmän resurssin asemassa vaihtelevat juuri vähemmistökielet ja vieras kieli englanti (Hult 2009; Cenoz & Gorter 2006). Lisäksi suomen ja englannin asemaa kummassakin tarkastelemassani kielimaisemassa nostaa se, että ne ovat valtakielten lisäksi ainoat resurssit, joita esiintyy myös yksikielissä kylteissä.

Englannin suosioon kielimaisemissa löytyy selitys sen funktioita tarkastelemalla. Ensimmäkin englanti on suosituin turismikieli sekä Pajalassa että Pykeijässä. Sillä on siis tärkeä tehtävä tiedonvälityksessä paikallisia kieliä taitamattomille matkailijoille. Näin ollen tiedollinen funktio nousee ensisijaiseksi englannin kielen runsasta esiintymistä selitettäessä. Tämän saman ovat todenneet myös esimerkiksi Genoz ja Gorter (2006), Backhaus (2006) ja Edelman (2009) omissa tutkimuksissaan. Toisaalta kummastakin tarkastelemastani kielimaisemasta löytyi myös tapauksia, joissa symbolinen funktio selittää englannin kielen käyttöä kylteissä. Näissä tapauksissa on Edelmania (2009) ja Pilleriä (2003) mukaillen haluttu synnyttää kyseisen kieliresurssin käytöllä mielikuvia laadukkuudesta ja kansainvälisyydestä. Tällöin siis symbolinen funktio nousee merkittävään asemaan kieliresurssin valinnassa.

Pajalan kielimaisemasta löytyi myös neljä monikielistä kylttiä, joissa on käytetty alueella virallisen vähemmistökielen asemassa olevaa meänkieltä. Mielestäni oli hieman yllättävää, että meänkielen osuus jäi kielimaisemassa näin pieneksi, vaikka se on yksi alueella yleisesti puhutuista kielistä. Erityisen yllättävää oli se, että alueelle vieras kieli englanti nousi niin selvästi meänkielen yläpuolelle kielten välisissä hierarkioissa. Yhtenä selityksenä meänkielen vähäiselle käytölle kylteissä pidän sitä, että alueen meänkielinen väestö on usein kaksikielistä, ja puhuu siis yleensä myös ruotsia. Kenties kylttien asettajat luottavatkin siis siihen, että ruotsinkielinen informaatio riittää tavoittamaan myös alueen meänkielisen väestön. Tässä kohtaa on myös syytä mainita, että Pykeijän kielimaisemassa ei esiintynyt yhtään kylttiä, jossa olisi voinut sanoa täysin varmasti esiintyvän kveenin kieltä. Käsitelen tähän seikkaan liittyviä tutkimustuloksia vastatessani toiseen tutkimuskysymykseeni.

Kummassakin tarkastelemassani kielimaisemassa esiintyy myös saamen kieltä. Py-

keijän alueella saame on yksi virallisista vähemmistökielistä, joten kieliresurssin esiintymisen vain yhdessä tienviitassa oli hieman yllättävää. Merkittävää tässä kyltissä on kuitenkin se, että kyltti on virallinen ja siinä saame on asetettu alueen valtakielen edelle. Tämä kertoo mielestäni siitä, että kyseisessä kyltissä saamalla on varsin vahva symbolinen funktio alueen saamelaisväestön identiteetin heijastajana. Lisäksi kyltti kertoo siitä, että suojelutyön tuloksena saamelle on jo ehtinyt kehittyä melko vahva asema vähemmistökielenä Norjassa, sillä varsinkin virallisissa kylteissä ei vähemmistökieltä yleensä aseteta valtakielen edelle. Pajalan alueella saame ei ole virallisen vähemmistökielen asemassa, mutta kunnan lähi-alueilla se kuitenkin on yksi virallisista vähemmistökielistä. Näin ollen saamen esiintymisen aineistossa ei ollut kovinkaan yllättävää. Saamea esiintyy Pajalassa kahdessa epävirallisessa oopperamainoksessa. Lisäksi yhdessä tienviitassa esiintyy saamenkielinen *vuopio*-sana. Mielestäni saamen kielen esiintyminen sekä Pykeijän että Pajalan kylteissä kertoo siitä, että alueilla asuu jonkin verran saamenkielistä väestöä, mutta saamelaisten osuus ei kokonaisuudessaan ole kuitenkaan kovin suuri, sillä saamea on käytetty varsin vähän kummassakin kielimaisemassa.

Englannin lisäksi Pajalan kielimaisemassa esiintyviä vieraita kieliä ovat saksa ja ranska. Molemmat näistä kieliresurssista esiintyvät matkailijoille suunnatuissa kylteissä, joten ne siis toimivat alueella turismikielinä. Sekä saksa että ranskaa on käytetty kielimaisemassa vain yhden kerran, joten ne jäävät lukumääräisesti viimeisiksi kielten välisissä hierarkioissa Pajalan alueella. Pykeijän kielimaisemassa esiintyviä vieraita kieliä ovat englannin lisäksi ranska ja venäjä. Ranskaa esiintyy neljässä paikallisesta nähtävyydestä kertovassa kyltissä ja venäjää vain yhdessä kirjaston kyltissä. Näin ollen ranska nousee hierarkiassa venäjän yläpuolelle. Samoin kuin Pajalan kielimaisemassa, toimii ranska myös Pykeijän kielimaisemassa turismikielenä. Venäjää puolestaan ei voi täysin laskea turismikieleksi Pykeijässä, sillä tällä alueella asuu jonkin verran venäläistä työvoimaa, ja kirjaston kyltti lienee tarkoitettu enemmän heille kuin venäläisille matkailijoille. Pykeijän turismikieliä tarkasteltaessa on myös huomattava, että kaksi kaupan tiloihin asetettua suomenkielistä kylttiä on suunnattu matkailijoille. Hieman yllättäen siis myös suomen kieli on laskettava ainakin osittain turismikieleksi tällä alueella.

Näiden edellä esiteltyjen kieliresurssien lisäksi sekä Pajalassa että Pykeijässä on käytetty melko runsaasti myös sellaisia sanoja ja ilmauksia, joita ei voida luotettavasti luokitella vain johonkin yhteen ja tiettyyn kieleen kuuluviksi. Tällaiset tapaukset ovatkin yksi kie-

limaisematutkimuksen tyypillisimmistä haasteista, joiden käsittelyyn ei ole vielä kehkeytynyt mitään yleisessä käytössä olevaa mallia (Pavlenko 2009: 251). Itse päädyin käyttämään näiden tapausten kohdalla monenkielinen-termiä, sillä se kuvaa mielestäni varsin hyvin kahden tai useamman kielen leksikkoon kuuluvien sanojen ja ilmausten luonnetta. Huomasin, että monenkielisiä ilmauksia ovat tyypillisesti erilaiset lyhenteet ja erisnimet. Lisäksi monenkielisyyttä esiintyy usein erilaisissa (paikallisen väestön lisäksi myös) turisteille suunnatuissa kylteissä. Tämä johtunee siitä, että näin pystytään tavoittamaan jopa yhdellä sanalla useita eri kieliä puhuvia ihmisiä. Monenkielisyyden kohdalla korostuu siis tiedollisen funktion merkitys. Lisäksi kyltin tekijälle on myös taloudellisempaa käyttää vain yhtä ilmausta kyltissä kuin yrittää mahduttaa usein varsin rajalliseen tilaan tekstejä monilla eri kieliresursseilla.

Samalla kun selvitin, mitä eri kieliresursseja Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa esiintyy ja millaiset kielimaisemat niiden pohjalta muodostuu, tarkastelin tutkimukseni keskiössä olevien vähemmistökielten asemoitumista ja esiintymistä kielimaisemissa. Toiseen tutkimuskysymykseeni ”Mitä Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat kertovat meänkielen ja kveenin kielen asemasta ja suhteesta muihin kieliresursseihin näissä paikoissa?” sainkin varsin mielenkiintoisia vastauksia. Käsittelen ensin meänkielen asemaa Pajalan kielimaisemassa.

Kuten jo aiemmin mainitsinkin, esiintyy meänkieltä vain neljässä monikielisessä kyltissä Pajalan alueella. Kaksi näistä kylteistä on samaa tapahtumaa mainostavia *Laestadius-uuppera* -mainoksia, jotka siis ovat sisällöltään täysin samanlaisia toistensa kanssa. Kaikista meänkieltä sisältävistä kylteistä on näissä kahdessa käytetty eniten kyseistä kieliresurssia ja myös sen asema nousee kylteissä huomattavan suureksi. Kylteissä on meänkielen lisäksi käytetty ruotsia ja saamea. Erityislaatuiseksi *Laestadius-uuppera* -mainokset tekeekin se, että niissä meänkieli nousee kielten välisissä hierarkioissa saamen kielen lisäksi myös valtakielen ruotsin edelle, sillä meänkielellä on annettu kaikkein eniten informaatiota tapahtumasta. Näissä kylteissä meänkielellä on siis symbolisen funktion lisäksi merkittävä tiedollinen funktio, joka muista meänkieltä sisältävistä kylteistä puuttuu.

Kaksi muuta meänkieltä sisältävää kylttiä ovat myös mainoksia. Toinen mainostaa Pellon poikkinaintiajot -tapahtumaa ja toinen *Kläppit*-nimistä taidekerhoa tai -projektiä. Yhteistä näille kylteille on se, että niissä on kummassakin käytetty vain yhtä meänkielistä sanaa. *Pellon poikkinaintiajot* -mainoksessa kerrotaan meänkielellä tapahtuman luonne eli

fästit ja taidekerhon mainoksessa kerhon nimi *Kläppit*. Tulkintani mukaan meänkielellä on näissä kylteissä lähinnä symbolinen funktio. Meänkielisillä sanoilla on haluttu tuoda esiin tapahtumapaikan väestön ja taidekerhon jäsenten identiteettiä, ja sitä että toimitaan meänkielisellä alueella. Kielten välisissä hierarkioissa meänkieli jää *Kläppit*-kyltissä ruotsin alapuolelle, sillä *kläppit*-sanaa lukuun ottamatta kaikki muu informaatio on ruotsinkielistä. *Pellon poikkinaintiajot* -mainoksessa meänkieli jää suomen alapuolelle, mutta nousee englannin edelle, sillä meänkielinen sana on kirjoitettu huomattavasti suuremmalla fontilla kuin kyltissä esiintyvät englanninkieliset artistien nimet ja tuotemerkit.

Yhteistä kaikille näille neljälle meänkieltä sisältävälle kyltille on se, että ne ovat kaikki epävirallisia. Näissä kylteissä siis osoitetaan Backhausia (2006: 62) mukailleen solidaarisuutta meänkielelle. Kylteissä on myös haastettu alueella vallitsevia kielten välisiä valtasuhteita, sillä meänkieli nousee kahdessa kyltissä jopa valtakielen yläpuolelle ja yhdessä kyltissä englannin yläpuolelle. Viralliset tahot puolestaan eivät ole kokeneet tarpeelliseksi käyttää meänkieltä omissa kylteissään. Tämä onkin yksi tutkielmani tärkeimmistä tuloksista, sillä se kertoo varsin selvästi siitä, että meänkielen asemassa Pajalan alueella on vielä parannettavaa. Backhausin (2006: 62) mukaan viralliset kyltit heijastavat vallitsevia kielten välisiä suhteita tutkittavalla alueella. Pajalan viralliset kyltit kuitenkin antavat kuvan, jonka mukaan alueella ei edes käytettäisi meänkieltä. Näin ollen kaikki virallisissa kylteissä käytetyt kieliresurssit nousevat kielten välisissä suhteissa meänkielen yläpuolelle. Nämä resurssit ovat ruotsi, suomi, Englanti, Saksa ja Ranska. Vain saame vaikuttaisi jäävän meänkielen alapuolelle, sillä sitä ei ole käytetty virallisissa kylteissä, ja epävirallisissa kylteissä sitä on käytetty vähemmän kuin meänkieltä. Lisäksi saame myös jää ooppera-mainosten kielten välisessä hierarkiassa meänkielen alapuolelle.

Pajalan meänkielisellä väestöllä pitäisi olla mahdollisuus asioida viranomaispalveluissa omalla kielellään, sillä meänkieli on alueella virallinen vähemmistökieli. Tämä oikeus ei kuitenkaan toteudu ainakaan virallisten tahojen kylteissä. Näin ollen voidaankin päätellä, että meänkielisen väestön oletetaan osaavan joko ruotsia tai suomea, sillä näitä kahta kieliresurssia on virallisissa kylteissä käytetty varsin runsaasti. Tämä kuitenkin johtaa kieli-poliittisesti hieman arveluttavaan tilanteeseen. Pitävätkö viralliset tahot meänkieltä yhtenä suomen murteista, jolloin pelkän suomen kielen käytön kylteissä ajatellaan riittävän myös meänkieliselle väestölle? Meänkielen vähyys suomen kieleen verrattuna myös epävirallisissa kylteissä on hieman yllättävää, sillä sen perusteella ei epävirallisillakaan tahoilla vaikut-

taisi olevan kovin suurta tarvetta erottaa näitä kieliresursseja toisistaan kielimaisemassa.

Kveenin kielen tilanne on Pykeijässä vielä haastavampi ja monimutkaisempi kuin meänkielen tilanne Pajalassa, sillä Pykeijän kielimaisemaan ei kuulu yhtään kylttiä, jossa selvästi esiintyisi kveeniä. Tämä johtuu siitä, että kveenin kirjakieli ei ole vielä vakiintunut yleiseen käyttöön vaan se on vielä standardointivaiheessa. Oman kirjakielen puuttumisen takia kveeninkielinen väestö onkin päätenyt käyttämään suomen kirjakieltä kirjallisissa tuotoksissaan (Pietikäinen ym. 2011: 290). Tämä näkyy myös Pykeijän kielimaisemassa lukuisten suomen kieltä sisältävien kylttien muodossa. Kveenin kielen asemaa ja suhdetta muihin kieliresursseihin tarkasteltaessa pitääkin ottaa huomioon se, että suomen kieli indeksoi kveenin kieltä Pykeijän kielimaisemassa. Toisaalta taas kveenin aseman kielimaisemassa ei voi sanoa olevan kovin hyvä, sillä kylteissä on käytetty järjestelmällisesti juuri suomea siitäkin huolimatta, että kveeninkielisiä kirjoituksia on muualla jo julkaistu jonkin verran.

Mikäli ajatellaan suomen kielen käytön merkitsevän samalla kveenin kielen käyttöä, on kveenin asema Pykeijän kielimaisemassa hyvä. Suomea esiintyy sekä monikielisissä ja yksikielisissä kylteissä että virallisissa ja epävirallisissa kylteissä. Vain virallisten yksikielisten kylttien joukossa ei suomea esiinny. Suomen asema on myös kielten välisiä hierarkioita tarkasteltaessa hyvä. Lukumääräisesti suomea esiintyy Pykeijässä valtakielen norjan jälkeen eniten. Suomi on myös monikielisissä kylteissä kielten järjestyksiä tarkasteltaessa tyypillisin norjan jälkeen esiintyvä kieliresurssi. Suomi siis nousee Pykeijän kielimaisemassa kielten välisiä suhteita ja hierarkioita tarkasteltaessa englannin, ranskan, venäjän ja saamen yläpuolelle. Vain valtakieli norja on suomen yläpuolella. Lisäksi suomi jopa nousee yhden kerran virallisissa kylteissä ja kolme kertaa epävirallisissa kylteissä norjankin edelle. Tosin näissä kolmessa epävirallisessa kyltissä suomi esiintyy ensimmäisenä vain siitä syystä, että mainostettavan yrityksen nimi on suomenkielinen. Näissä tapauksissa siis kieliresurssin käyttö kyltissä ei varsinaisesti ole kyltin tekijän valinta. Pykeijän kielimaisemassa suomella on myös useimmiten tiedollinen funktio, kun taas Pajalan kielimaisemassa meänkielellä on tyypillisesti symbolinen funktio. Näin ajateltuna vaikuttaisi siis siltä, että kveennillä on Pykeijässä parempi asema kielten hierarkioissa kuin meänkielellä Pajalassa.

Mielestäni kveenin kielen asemaa, ja erityisesti suhdetta suomen kieleen, ei voi Pykeijän kielimaisemassa kuitenkaan ajatella aivan näin yksioikoisesti. Niin kauan kuin kieltä, josta on tietoisesti pyritty erkaantumaan oman itsenäisen kielen aseman saavuttamiseksi,

käytetään kylteissä kveenin kielen sijaan, on kveenin elvyttämis- ja suojelutyössä vielä paljon kehittämistä. Tällä hetkellä esimerkiksi alueen kielitilanteesta tietämätön matkailija saa Pykeijän kielimaisemaa tarkastellessaan kuvan, jonka mukaan alueen virallinen vähemmistökieli olisi kveenin sijaan suomi. Lisäksi Pykeijän viranomaistahojen kylteistä puuttuu useimmiten suomen kieli kokonaan. Esimerkiksi terveyskeskuksen ja päiväkodin kylteissä on käytetty vain norjaa. Näin ollen myös Pykeijässä, samoin kuin Pajalassa, on nähtävissä virallisten tahojen kylteissä taipumusta olettaa vähemmistökielisen väestön kykenevän asioimaan valtakielellä. Yhtenä selityksenä kveenin kielen ja meänkielen puuttumiseen viranomaistahojen kylteistä pidän sitä, että molemmat näistä kielistä ovat olleet virallisen vähemmistökielen asemassa vasta vähän aikaa. Kenties viralliset tahot eivät ole vielä ehtineet luoda yhtenäisiä käytänteitä vähemmistökielten käyttöön kylteissään. Jatkossa onkin mielenkiintoista nähdä, miten Pajalan ja Pykeijän kielimaisemat muuttuvat meänkielen ja kveenin kielen kirjakielten vakiintuessa ja suojelutyön kehittyessä. Esimerkiksi Pykeijän kielimaisemassa kveenin kielen asema tulee olemaan varsin hyvä, mikäli suomenkieliset kyltit korvataan kveeninkielisillä kylteillä.

Haastavinta tutkimuksessani oli vastata kolmanteen tutkimuskysymykseeni ”Miten Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa suomen kielen kirjoitusasua lähellä olevista kieliresursseista rakennetaan meänkielisiä ja kveeninkielisiä?”, sillä kielimaisematutkimuksen perinteestä ei löydy vastaavanlaista kysymyksenasettelua. Sain kuitenkin tähänkin kysymykseen vastauksia tarkastelemalla kieliresursseja sosiaalisten toimijoiden ja alueellisten lingvistikien ekosysteemien näkökulmista. Tällaisten ikään kuin kielen ulkopuolelta lähtevien näkökulmien löytäminen olikin tarpeellista, sillä aineistoni pohjalta kävi selväksi, että useimmiten meänkielen ja kveenin kielen erottaminen suomen kielestä riippuu erilaisista kontekstuaalisista tekijöistä.

Pajalan aineistosta löysin joitakin selviä meänkielisiä tapauksia, joten tässä kohtaa ei vielä ollut tarpeen pohtia ”kielenulkoisia” tekijöitä. *Laestadius-uuppera* -mainoksessa selviä meänkielisyksiä ovat *t:n* heikkoasteisen variantin kato (*salaisuuesta*) ja *uuppera*-sana, jossa suomen kirjakielen mukainen kirjoitusasu on muuttunut pitkän vokaalin osalta. Tässä mainoksessa siis kieliresurssin erottuu meänkieliseksi morfofonologisten sekä ortografisten seikkojen kautta. Kahdessa muussa selvässä meänkielisessä tapauksessa ero suomen kielen syntyy sanastollisten seikkojen kautta. *Pellon poikkinaintiajot* -mainoksessa esiintyy meänkielinen juhlia tai pitoja merkitsevä sana *fästtit* ja taidekerhon tai -projektin kyltissä

lasta tarkoittava *kläppit*-sana. *Fästtit*-sana on myös alleviivattu sekä kirjoitettu suuremmalla fontilla kuin muu mainoksessa esiintyvä teksti, joten kyltissä esiintyvä meänkielisyys erottuu muista kieliresursseista myös visuaalisesti.

Niin Pajalan kuin Pykeijänkin kielimaisemissa esiintyy lukuisia kylttejä, joissa käytetyn kieliresurssin olen merkinnyt suomen kieleksi, mutta joiden kohdalla myös erilaiset tulkinnat ovat mahdollisia. Tällainen tulkinnanvaraisuus johtuu siitä, että meänkieli ja kveenin kieli ovat hyvin läheistä sukua suomen kielelle, jolloin tietyissä konteksteissa pelkän kirjoitusasun perusteella ei kieliresursseja pystytä erottamaan toisistaan. Epäselvissä tapauksissa sosiaalisten toimijoiden tarkastelu ja kieliekologinen käsitys kielten esiintymisestä ympäristöissään nousevatkin keskeiseen rooliin kieliresurssia määriteltäessä.

Esimerkiksi *Römppäviikko Pajala* -mainoksessa esiintyvä suomenkielinen *römppäviikko*-sana on mahdollista tulkita myös meänkieliseksi. Mikäli mainosta lukee sosiaalinen toimija, jonka kielirepertuaariin kuuluu meänkieli, tulkitsee hän sanan todennäköisesti meänkieliseksi. Mikäli sanan lukee puolestaan suomenkielinen henkilö, tulkitsee hän sanan suomenkieliseksi. Erityisen tärkeään rooliin sosiaalisen toimijan kielirepertuaari kieliresurssien määrittelyssä nousee Pykeijän alueella, jossa suomen kirjakieltä käytetään tietoisesti kveenin kielen ”sijaisena” kielimaisemassa.

Hieman samaan tapaan kuin kyltin lukija, vaikuttaa myös se paikka, jossa kyltti sijaitsee, kieliresurssin määrittelyyn. Tässä kohtaa siis merkittävään asemaan resurssien nimeämisessä nousee kieliekologinen ymmärrys kielten esiintymisestä ympäristöissään. Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa esiintyvät kirjoitusasuiltaan suomen kirjakielen mukaiset tekstit on siis mahdollista tulkita myös meänkieliseksi tai kveeninkieliseksi, sillä ne sijaitsevat alueilla, joissa meänkieli ja kveenin kieli ovat virallisia vähemmistökieliä. Kyltit siis sijoituvat Calvetia (1999, ref. Hult 2009: 89) mukaillen kieliekologisesti ajateltuna lingvistisiin ekosysteemeihin, joiden sisällä on omat ekologiset lokeronsa suomen kielen lisäksi myös Pajalassa meänkielelle ja Pykeijässä kveenin kielelle.

Pykeijän kielimaiseman kohdalla kieliresurssien määrittelyä pohtiessani huomasin edellä esiteltyjen seikkojen lisäksi, että kirjoitusvirheet suomenkielisissä teksteissä ohjaavat tiedostamaan, että kveenin kieli vaikuttaa suomen kielen käytön taustalla tällä alueella. Huomasin myös, että vain epävirallisissa kylteissä esiintyy kirjoitusvirheitä. Näin ollen epäviralliset kyltit ovat mielestäni ikään kuin helpommin määriteltävissä kveeninkieliseksi kuin viralliset kyltit.

6.2 Tutkimuksen onnistuminen

Tämän pro gradu -tutkielman tekeminen on ollut monella tapaa varsin haasteellista, mutta toisaalta myös antoisaa. Olen mielestäni saanut tutkimuskysymyksiini melko hyviä vastauksia, jotka antavat tärkeää ja hyödyllistä tietoa Pajalan ja Pykeijän kielimaisemista sekä niissä käytetyistä kieliresursseista. Tutkimukseni perusteella meänkielen ja kveenin kielen asemat Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa jäivät melko vähäisiksi, ja varsinkin näiden vähemmistökielten suhde suomen kieleen vaikuttaisi olevan mutkikas.

Toivonkin, että tutkielmani tuottamaa tietoa voitaisiin soveltaa meänkielen ja kveenin kielen näkyvyyden parantamiseen kielimaisemissa. Erityisesti toivon, että vähemmistökielten asemaa ja näkyvyyttä parannettaisiin virallisten tahojen kylteissä, jotta myös meänkielinen ja kveeninkielinen väestö näillä alueilla saisi omalla kielellään tietoa ainakin tärkeimpien viranomaispalvelujen toiminnasta.

Tutkielmani myös paljasti, että kummassakaan kielimaisemassa ei juuri tehdä eroa suomen kielen sekä meänkielen ja kveenin kielen välille. Näin ollen etenkin Pykeijässä kveenin kielen löytäminen kielimaisemasta jää kontekstuaalisten seikkojen varaan. Tämäkin on vähemmistökielten suojelu- ja elvytystyön kannalta tärkeää tietoa, jota voitaisiin jatkossa hyödyntää kylttien suunnittelussa niin, että meänkieli ja kveenin kieli pystyttäisiin erottamaan läheisestä sukulaiskielestään. Näiden kieliresurssien erottaminen toisistaan on mielestäni tärkeä askel meänkielen ja kveenin kielen itsenäisten kielten asemien vakiinnuttamisessa.

Tutkimukseni rakentui kielimaisematutkimuksen, kieliekologian ja neksusanalyysin käsitteistön ja perinteiden pohjalta. Varsinkin kahden ensimmäisen tutkimuskysymykseni tulokset myötäilevät aiempia kielimaisematutkimuksia, muun muassa valtakielten, vähemmistökielten ja vieraiden kielten esiintymisen suhteen. Kolmas tutkimuskysymykseni puolestaan tuotti kokonaisuudessaan uudenlaista tietoa kieliresurssien rakentumisesta kielimaisemissa, sillä tiedossani ei ole, että aiemmissa tutkimuksissa olisi tarkasteltu niitä keinoja, millä jonkin kieliresurssi rakentuu tietyksi kieleksi kielimaisemissa. Sen lisäksi, että tutkimukseni tuotti uutta tietoa Pajalan ja Pykeijän kielimaisemista, toi työni siis ymmärtääkseni myös esiin uudenlaisen näkökulman kielimaisemissa esiintyvien kieliresurssien tarkaste-
luun.

Kuten useimmissa nykyisissä kielimaisematutkimuksissa oli tässäkin työssä tavoitteena tuottaa enemmän selittävää kuin kuvailevaa tietoa kieliresurssien käytöstä. Mielestäni onnistuin osittain tässä pyrkimyksessä, mutta jäin kuitenkin kaipaamaan työhöni vielä lisää selittävyyttä. Alun perin tarkoitukseni oli tuoda analyysin mukaan kieli-ideologioiden tarkastelu, mutta jouduin luopumaan tästä suunnitelmasta pro gradu -tutkielman luonteen vuoksi. Näin pienimuotoisessa tutkimuksessa ei ole mahdollista tutkia kaikkia kiinnostavia asioita, joten jouduin tekemään melko tiukkoja rajauksia työni suhteen, ja tästä johtuen siis esimerkiksi kieli-ideologiat jäivät tarkastelun ulkopuolelle.

Mikäli siis nyt tekisin tämän tutkielman uudestaan, keskittyisin todennäköisesti vain Pykeijän kielimaiseman tarkasteluun. Pajalan kielimaiseman jättäminen työn ulkopuolelle jättäisi enemmän tilaa Pykeijän aineiston syvällisempään tarkasteluun. Tällöin pystyisin esimerkiksi tutkimaan kylttien heijastamia kieli-ideologioita, minkä uskoisin tuovan työhön lisää selittävyyttä sekä syvällisempää tietoa ja ymmärrystä eri kieliresurssien käytöstä kyltteissä. Lisäksi sain ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseeni Pajalan kohdalla paljon samoja tuloksia kuin Tiina Hirsimäki (2010) on omassa pro gradu -tutkielmassaan saanut tarkastellessaan Pajalan kielimaisemaa. Jos siis tarkastelisin vain Pykeijän kielimaisemaa, välttyisin toistamasta osin samoja tuloksia kuin jo aiemmassa tutkimuksessa on saatu ja pystyisin syventämään kielimaiseman tarkastelua entistä paremmin.

Oman haasteensa tutkimukselle aiheutti se, että en puhu kumpaakaan työni keskiössä olevista vähemmistökielistä eli meänkielestä ja kveenin kielestä, eikä minulla myöskään ollut aiempaa tuntemusta kyseisistä kielistä tai tutkittavista kielimaisemista. Näin ollen jouduin turvautumaan melko pitkälti äidinkieleni eli suomen kielen osaamiseeni kieliresurssien tarkastelussa. Tämä oli myös yksi syy siihen, miksi päädyin nimeämään kaikki suomen kirjakielen mukaiset ilmaukset työssäni suomeksi. Pidän siis mahdollisena sitä, että meänkielinen tai kveeninkielen tutkija olisi saattanut löytää kielimaisemista enemmän viitteitä kyseisten vähemmistökielten käytöstä.

Tässä kohtaa haluan muistuttaa siitä, että kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, joka perustuu tutkijansa tekemiin havaintoihin ja tulkintoihin tutkimuskohteestaan. Yksi neksusanalyysin perusajatuksistahan on se, että tutkija on myös itse osa tutkimaansa neksusta (Scollon & Scollon 2004: 9, 155–156). Näin ollen haluan siis vielä korostaa sitä, että vaikka olenkin pyrkinyt mahdollisimman objektiiviseen lopputulokseen työssäni, tiedostan sen mahdottomuuden. Tässä työssä tutkimuskohteista tehdyt havainnot ovat syntyneet oman

ajatteluprosessini tuloksina, ja joku toinen tutkija olisi voinut päätyä erilaisiin tuloksiin tai nostanut täysin erilaisia seikkoja tarkastelun keskiöön. Yksi konkreettinen esimerkki tästä on paikannimien luokittelu eri kieliresursseihin. Vaikka olemme Hirsimäen (2010) kanssa tarkastelleet omissa tutkimuksissamme joitakin samoja tienviittoja, olemme kuitenkin päätyneet nimeämään osan niissä esiintyvistä paikannimistä eri kieliresursseihin kuuluviksi.

Kielimaisematutkimukselle ei ole vielä muodostunut yleistä teoreettista tai metodologista mallia, sillä kyseessä on vielä melko nuori tutkimussuuntaus. Tästä johtuen jouduin tekemään myös tässä tutkielmassa erilaisia kokeellisia rajauksia ja päätöksiä aineistoni käsittelystä. Esimerkiksi virallisten ja epävirallisten kylttien määrittelyssä tein varsin tiukan rajanvedon, jonka mukaan kyltit laskettiin joko virallisiksi tai epävirallisiksi. Huomasin kuitenkin analyysin edetessä, että erilaisten organisaatioiden (kuten esimerkiksi yritysten ja kauppojen) kyltit eivät sijoitu luontevasti kumpaankaan ryhmään. Tässä työssä olen luokitellut tällaiset kyltit epävirallisiksi, vaikka ne sisältävätkin piirteitä myös virallisista kylteistä. Mikäli vielä jatkossa sovellan kielimaisematutkimusta, tulee minun kiinnittää tähän asiaan enemmän huomiota. Yhtenä mahdollisena ratkaisuna pidän organisatoristen kylttien kategorian lisäämistä virallisten ja epävirallisten rinnalle.

Toinen hieman kokeellinen päätös oli monenkielinen-termin käyttäminen työssäni. Kuten olen jo aiemmin kertonutkin, Pavlenkon (2009: 251) mukaan sellaisten sanojen ja ilmausten, jotka sopivat useamman kielen leksikkoon, käsittely on yksi yleisimmistä kielimaisematutkimuksen ongelmista. Mielestäni monenkielinen-käsite tavoittaa hyvin tällaisten sanojen ja ilmausten luonteen. Niinpä käsitteen käyttäminen aineistoa analysoidessani tuntui varsin luontevalta, ja koen sen vastanneen varsin onnistuneesti useampaan kieleen sopivien tapausten haasteeseen.

Kielimaisematutkimuksen rinnalla työssäni vaikuttavat myös neksusanalyysi ja kieliekologinen käsitys kielistä ympäristöissään. Molemmat näistä auttoivat minua hahmottamaan eri kieliresurssien asemaa ja merkitystä kielimaisemissa. Erityisesti ne auttoivat kontekstuaalisten tekijöiden hahmottamisessa ja sen ymmärtämisessä, miten yksittäisten kylttien kielivalinnat linkittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin kehyksiin. Toisin sanoen, neksusanalyysin avulla löysin tavan nähdä, miten kielenkäytön mikro- ja makrotasot vaikuttavat toinen toisiinsa. Kieliekologinen ajattelu puolestaan auttoi ymmärtämään kielten välisiä suhteita, ja sitä mikä niiden asema on tietyissä lingvistisissä ekosysteemeissä. Erityisen hyödyllisiä nämä lähestymistavat olivat kolmanteen tutkimuskysymykseeni vastatessani.

Niiden kautta löysin käsitteistön, jolla pystyin kuvaamaan ja ymmärtämään kontekstuaalisten seikkojen vaikutusta kieliresurssien muodostumiseen.

Viimeiseksi tuon esiin vielä yhden teoreettiseen viitekehykseeni liittyvän huomion. Neksusanalyysi oli minulle varsin uusi tuttavuus alkaessani hahmottaa työni teoreettista taustaa. Olin tutustunut pintapuolisesti vain joihinkin sen peruskäsitteistä. Ajatus kielistä resursseina ja repertuaareina oli minulle puolestaan kokonaan uusi. Niinpä varsinkin työn alkuvaiheessa minulle tuotti ongelmia hahmottaa ja omaksua tätä melko suurta uusien käsitteiden ja näkemysten joukkoa. Jouduinkin läpi työni, ja varsinkin tuloslukuja kirjoittaessani, muistuttamaan itselleni jatkuvasti eroa perinteisen kielikäsitteiden ja kieliresurssiajattelun välillä. Tästäkin huolimatta koen, että kieliresurssi-käsitteen ja neksusanalyysin nostaminen työhöni kielimaisematutkimuksen rinnalle olivat hyviä ratkaisuja, sillä niitä kaikkia yhdistää sosiolingvistinen käsitys monikielisydestä sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä. Mielestäni nämä lähtökohdat siis tukevat ja täydentävät toinen toisiaan työssäni.

6.3 Kielimaisematutkimuksen tulevaisuus

Mielestäni Pajalan ja Pykeijän kielimaisemia olisi kiinnostavaa tarkastella muutaman vuoden kuluttua uudestaan samantyyppisellä tutkimuksella kuin tämäkin pro gradu -tutkielma. Näin saisi kiinnostavaa tietoa siitä, miten monikielisyys elää ja muuttuu näillä alueilla. Eriytisesti meänkielen ja kveenin kielen tarkastelu olisi mielestäni hedelmällistä, sillä nämä kielet eivät ole vielä ehtineet nauttia virallisen vähemmistökielen asemasta kovinkaan kauaa. Uskonkin, että näiden molempien kielten kohdalla kirjakielen vakiintuminen ja virallisen vähemmistökielen aseman vankistuminen tuovat muutoksia myös kieliresurssien käyttöön ja näkyvyyteen Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa.

Kuten jo aiemmin kerroinkin, olisi mielestäni kiinnostavaa tutkia myös Pajalan ja Pykeijän kielimaisemissa esiintyvien kylttien heijastamia kieli-ideologioita. Käsittäakseni Nikolas Couplandin (2010) Walesin kielimaisemaa tarkastelevan tutkimuksen lisäksi kieli-ideologian käsitettä ei juurikaan ole sovellettu kielimaisematutkimuksessa. Tällainen kieliin ja kielenkäyttöön liittyvien ajatusten ja uskomusten tarkastelu voisi kuitenkin syventää kielimaisemien olemuksen ymmärtämistä esimerkiksi siitä näkökulmasta, että miksi tiettyjä kieliresursseja valitaan kyltteihin. Tämänkaltaiseen tutkimukseen voisi myös yhdistää esimerkiksi haastatteluaineistoa, joka toisi kielenkäyttäjien omia näkemyksiä entistä enemmän

esille. Mielestäni kieli-ideologioiden tarkastelu siis kehittäisi tutkimusta selittävämpään suuntaan sekä toisi uutta näkökulmaa kielimaisematutkimukseen.

Yleisemmällä tasolla kielimaisematutkimuksen kehittäminen sekä pienten paikkakuntien että vähemmistökielten tutkimuksen suuntaan on mielestäni tarpeellista. Näin saadaan tärkeää tietoa vähemmistökielten asemista erilaisissa ympäristöissä. Etenkin virallisten tahojen kyltit kertovat vähemmistöryhmien kielellisten oikeuksien toteutumisesta, kuten on huomattu myös tässä tutkielmassa. Lisäksi virallisia ja epävirallisia kylttejä vertailemalla voidaan saada mielenkiintoista tietoa siitä, miten viranomaistahojen ja epävirallisten tahojen kielenkäyttötavat eroavat toisistaan. Esimerkiksi voidaan havainnoida sitä, miten kieli-poliittiset tavoitteet kohtaavat tiettyjen alueiden arkipäiväisen kielenkäytön.

Francis Hultin (2009) tapaan uskon myös neksusanalyysin soveltamisen kielimaisematutkimukseen tuottavan hyödyllisiä, ja tätä nuorta tutkimussuuntausta kehittäviä, työkaluja monikielisyyden tutkimukseen. Neksusanalyysin avulla on muun muassa mahdollista hahmottaa yhteyksiä kielenkäytön yksilöllisten ja yhteiskunnallisten tasojen väliltä sekä kehittää tutkimusta selittävämpään suuntaan. Lisäksi neksusanalyysi tarjoaa mielenkiintoisia käsitteitä kontekstuaalisten seikkojen ymmärtämiseen. Haluankin ajatella, että myös tämä pienimuotoinen tutkielma on todistanut neksusanalyysin soveltuvan varsin hyvin kielimaisemien tarkasteluun.

LÄHTEET

- ANDERSSON, PAULA – KANGASSALO, RAIJA 2003: Suomi ja meänkieli Ruotsissa. – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla: suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 30–163. Tietolipas 190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ANTTONEN, MARJUT 1999: *Etnopolitiikkaa Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1990-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- BACKHAUS, PETER 2006: Multilingualism in Tokyo: A Look into the Linguistic Landscape. – *International Journal of Multilingualism* 3 (1) s. 52–66.
- BLOMMAERT, JAN 2005: *Discourse. A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press New York.
- BROWN, KARA 2012: The Linguistic Landscape of Educational Spaces: Language Revitalization and Schools in Southeastern Estonia. – Durk Gorter, Heiko F. Marten & Luk Van Mensel (toim.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape* s. 281–298. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
- BURCK, CHARLOTTE 2005: *Multilingual living. Explorations of Language and Subjectivity*. Basingstoke New York: Palgrave Macmillan.
- CENOZ, JASONE – GORTER, DURK 2006: Linguistic Landscape and Minority Languages. – *International Journal of Multilingualism* 3 (1) s. 67–80.
- COULMAS, FLORIAN 2009: Linguistic Landscaping and the Seed of the Public Sphere. – Elana Shohamy & Durk Gorter (toim.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* s. 13–24. Ensimmäinen painos. New York: Routledge.
- COUPLAND, NIKOLAS 2010: Welsh linguistic landscapes ‘from above’ and ‘from below’. – Adam Jaworski & Crispin Thurlow (toim.), *Semiotic Landscapes. Language, Image, Space* s. 1–30. Lontoo: Continuum.
- DAGENAIS YM. = DAGENAIS, DIANE – MOORE, DANIELE – SABATIER, CÉCILE – LAMARRE, PATRICIA – ARMAND, FRANÇOISE 2009: Linguistic Landscape and Language Awareness. – Elana Shohamy & Durk Gorter (toim.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* s. 253–269. New York: Routledge.
- DAL NEGRO, SILVIA 2009: Local Policy Modeling the Linguistic Landscape. – Elana Shohamy & Durk Gorter (toim.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery* s. 141–154. New York: Routledge.
- DUFVA, HANNELE – PIETIKÄINEN, SARI 2009: Moni-ilmeinen monikielisyys. – *Puhe ja kieli* 29 (1) s. 1–14.
- EDELMAN, LOULOU 2009: What’s in a Name? Classification of Proper Names by Language. – Elana Shohamy & Durk Gorter (toim.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery* s. 141–154. New York: Routledge.
- EUROOPAN KOMISSIO 2012: Kielet: perustietoa. Osoitteessa http://ec.europa.eu/languages/languages-of-europe/facts_fi.htm. Luettu 16.6.2012.
- EXXONMOBIL 2012: ExxonMobil. Osoitteessa <http://www.exxonmobil.com/Corporate/default.aspx>. Luettu 21.5.2012.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

- HELLER, MONICA 2007: Bilingualism as ideology and practice. – Monica Heller (toim.), *Bilingualism: a social approach* s. 1–22. New York: Palgrave Macmillan.
- HIRSIMÄKI, TIINA 2010: *Meänkieli ja suomen kieli Pajalan kielimaisemassa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- HORNBERGER, NANCY 2002: Multilingual Language Policies and The Continua of Biliteracy: An Ecological Approach. – *Language Policy* 1 (1) s. 27–51.
- HULT, FRANCIS 2009: Language Ecology and Linguistic Landscape Analysis. – Elana Shohamy & Durk Gorter (toim.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* s. 88–104. New York: Routledge.
- HUSS, LEENA 2006: Uutta kielipolitiikkaa Skandinaviassa: Kenellä on vastuu vähemmistökielten säilyttämisestä? – *Virittäjä* 4 s. 578–589.
- HUSS, LEENA – LINDGREN, ANNA-RIITTA 2005: Monikielinen Skandinavia. – Marjut Johansson & Riitta Pyykkö (toim.), *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä* s. 246–280. Helsinki: Gaudeamus.
- KAINUN INSTITUUTTI – KVENSKE INSTITUTT 2012: Nasjonalt senter for kvensk språk og kultur. Osoitteessa <http://www.kvenskinstitutt.no/beta/sites/default/files/suo.pdf>. Luettu 6.6.2012.
- KAPLAN, ROBERT – BALDAUF, RICHARD 2008: An ecology perspective on language planning. – Angela Creese, Peter Martin & Nancy Hornberger (toim.), *Encyclopedia of Language and Education: Ecology of Language* s. 41–52. New York: Springer.
- KIRKENES TURISTINFORMASJON 2012: Bugøyenes. Osoitteessa <http://www.kirkenesinfo.no/hXGXzmwIDS59.9.idium>. Luettu 16.5.2012.
- KUORTTI YM. = KUORTTI, JOEL – MÄNTYNEN, ANNE – PIETIKÄINEN, SARI 2008: Kielen rakennustelineillä: kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteiden merkitys. – *Tiedotustutkimus* 3 s. 25–37.
- LANE, PIA 2009a: Identities in action: a nexus analysis of identity construction and language shift. – *Visual communication* 8 (4) s. 449–468.
- 2009b: Mediating national language management: the discourse of citizenship categorization in Norwegian media. – *Language Policy* 8 (3) s. 209–225.
- 2011: The birth of the Kven language in Norway: emancipation through state recognition. – *International Journal of the Sociology of Language* 2011 (209) s. 57–74.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2003: Kveenien kielen asemasta. – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vattovaara (toim.), *Muotojen mieli: Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 161–186. Kieli 15. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA – ESKELAND, TUULA – NORMAN, MARJATTA 2003: *Osima ja Baskabusk* – monet suomet Norjassa? – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla: suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 164–229. Tietolipas 190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MANTILA, HARRI 1992: *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna : jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MARTEN, HEIKO F. – VAN MENDEL, LUK – GORTER, DURK 2012: Studying Minority Languages in the Linguistic Landscape. – Durk Gorter, Heiko F. Marten & Luk Van Mendel (toim.), *Minority Languages in the Linguistic*

- Landscape* s. 1–15. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
- MAY, STEPHEN 2009: Language Policy and Minority Rights. – Thomas Ricento (toim.), *Introduction to Language Policy: Theory and Method* s. 255–272. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- MORIARTY, MÁIRÉAD 2012: Language Ideological Debates in the Linguistic Landscape of an Irish Tourist Town. – Durk Gorter, Heiko F. Marten & Luk Van Mensel (toim.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape* s. 74–88. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 2006: *Multiple Voices. An introduction to Bilingualism*. Malden (MA): Blackwell Publishing.
- PAJALAN KUNTA 2012: Pajala. Osoitteessa <http://www.pajala.se/>. Luettu 16.5.2012.
- PAVLENKO, ANITA 2009: Language Conflict in Post-Soviet Linguistic Landscapes. – *Journal of Slavic Linguistics* 17 (1–2) s. 247–274.
- PIETIKÄINEN, SARI 2012: Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. – *Virittäjä* 116 (3) s.410–442.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIETIKÄINEN YM. 2008 = PIETIKÄINEN, SARI – ALANEN, RIIKKA – DUFVA, HANNELE – KALAJA, PAULA – LEPPÄNEN, SIRPA – PITKÄNEN-HUHTA, ANNE 2008: Languaging in Ultima Thule: Multilingualism in the life of a Sami boy. – *International journal of multilingualism* 5 (2) s. 79–99.
- PIETIKÄINEN YM. 2010 = PIETIKÄINEN, SARI – HUSS, LEENA – LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA – AIKIO-PUOSKARI, ULLA – LANE, PIA 2010: Regulating Multilingualism in the North Calotte: The Case of Kven, Meänkieli and Sámi Languages. – *Acta Borealia* 27 (1) s. 1–23.
- PIETIKÄINEN YM. 2011 = PIETIKÄINEN, SARI – LANE, PIA – SALO, HANNI – LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA 2011: Frozen Actions in the Arctic Linguistic Landscape: A nexus analysis of language processes in visual space. – *International Journal of Multilingualism* 8 (4) s. 277–298.
- PILLER, INGRID 2003: Advertising as a site of language contact. – *Annual Review of Applied Linguistics* 23 s. 170–183.
- RAPOLA, MARTTI 1990: *Johdatus Suomen murteisiin*. 4. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RÄISÄNEN, ALPO 2005: Saamelaisjäljet Kuusamon ja Posion paikannimistöissä. – *Virittäjä* 3 s. 336–356.
- SALO, HANNI 2012: Using Linguistic Landscape to Examine the Visibility of Sámi Languages in the North Calotte. – Durk Gorter, Heiko F. Marten & Luk Van Mensel (toim.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape* s. 243–259. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
- SCOLLON, RONALD – SCOLLON, SUZANNE WONG 2004: *Nexus analysis: discourse and the emerging internet*. London: Routledge.
- SHOHAMY, ELANA – GORTER, DURK 2009: Introduction. – Elana Shohamy & Durk Gorter (toim.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* s. 1–10. New York: Routledge.
- SPOLSKY, BERNARD 2009: Prolegomena to a Sociolinguistic Theory of Public Signage. – Elana Shohamy & Durk Gorter (toim.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* s. 25–39. New York: Routledge.

- SPRÅKRÅDET 2012: Institutet för språk och folkminnen. Osoitteessa
<http://www.sprakradet.se>. Luettu 2.11.2012.
- SUOMEN SUURLÄHETYSTÖ, OSLO 2012: Maatiedosto: Norja. Yhteiskunta, kulttuuri ja media. Osoitteessa
<http://www.finland.no/public/default.aspx?nodeid=41543&contentlan=1&culture=fi-FI>. Luettu 16.5.2012.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- WEI, LI 2008: Research Perspectives on Bilingualism and Multilingualism. – Li Wei & Melissa G. Moyer (toim.), *The Blackwell Guide to Research Methods in Bilingualism and Multilingualism* s. 3–17. Malden (MA): Blackwell Publishing.